

Аҳмедов Муҳаммад Қосимович

ТАЪЛИМДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР

ШАҲАР ЭСТЕТИКАСИ

ФАНИДАН

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА

Тошкент 2011

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА – ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

**“Шаҳарсозлик ва Ландшафт архитектура”
КАФЕДРАСИ**

Аҳмедов Муҳаммад Қосимович

ШАҲАР ЭСТЕТИКАСИ

ФАНИДАН

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА

Тошкент – 2011

«Шаҳар эстетикаси» фани бўйича ўқув-услубий мажмуа. – Тошкент, 2011. – «131 бет»

Ушбу ўқув-услубий мажмуа “Шаҳар эстетикаси” фани асосида яратилган бўлиб, унда маърузаларни ўрганиш ҳамда амалий машғулотларни ташкил қилиш бўйича барча таълим йўналишлари учун ўқув дастури, таълим технологиялари, кўргазмали слайдлар, савол-жавоблар, тест саволлари, жорий, оралиқ ва якуний назорат топшириқлари жамланган.

Мазкур ўқув-услубий мажмуа барча таълим йўналишларида таҳсил олаётган талабалар учун тавсия этилади. Шу билан бирга ўқув-услубий мажмуадан ўқитувчилар, илмий ходимлар, аспирант ва тадқиқотчилар, малака ошириш факультетларида ўз малакаларини ошираётган профессор-ўқитувчилар ҳамда педагогика ва психология соҳасига қизиқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Тузувчилар:

Архитектура фан. доктори

проф-Аҳмедов М. Қ.

Такризчилар: Сам ДАҚИ Меъморчилик тарихи ва назарияси кафедраси мудири меъм. ф.д., проф. Уралов А.С.

ТАҚИ Шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси каф., доценти, арх.номзоди Мирзаев М.К.

Ўқув-услубий мажмуа олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2011 йил «__» - сонли қарорига мувофиқ нашрга тавсия этилган.

М У Н Д А Р И Ж А

КИРИШ	5
1.«Шаҳар эстетика» фанининг ўқув дастури	6
2.«Шаҳар эстетика» фани бўйича ишчи ўқув дастур	16
3.«Шаҳар эстетикаси» фани бўйича баҳолаш мезони	30
4.Календар режа	33
5.Ўқув машғулотида таълим технологияси модели ва ўқув машғулотининг харитаси.	35
1-мавзу. “Шаҳарлар эстетикаси” фанининг предмети ва услуби 1.1. Кириш, шаҳарлар эстетикаси,фанининг аҳамияти,шаҳар шаҳар эстетикаси визуал маърузани ўқитиш технологияси 1-машғулоти ва 2-машғулоти 1.2. Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш бўйича семинар машғулотини ўқитиш технологияси: 1-машғулоти ва 2-машғулоти	36
2-мавзу Шаҳарларнинг таркибий қисмлари,элементлари,худуд(зоналари) 2.1. Ахборот-маъруза, биргаликда ўқиш усули ва “Б.Б.Б” жадвали график органайзеридан фойдаланган ҳолда ўқитиладиган маъруза воситасида ўқитиш технологияси 2.2. Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш бўйича муаммоли семинар орқали ўқитиш технологияси	44
3-мавзу. Тарихий шаҳарлар,уларнинг вужудга келиш ва тараккиёт шакллари Ахборот, визуал маъруза орқали ўқитиш технологияси Мунозара семинари орқали ўқитиш технологияси	50
4 -мавзу Шаҳарлар тарх тузилмалари ва фазовий қурилмалари Муаммоли масалаларни ҳал этиш ва билимларни чуқурлаштириш қўникмаларни ривожлантиришга йўналтирилган семинар орқали ўқитиш технологияси	60
5-мавзу Шаҳар маркази,кичик марказлар,якка марказликдан куп марказликка ва куп марказликдан якка марказликка ўтиш.	69
6 мавзу Турар жой районлари,саноат қорхоналари ва дам олиш марказлари қиёфаси Ахборот, визуал маъруза, “Инсерт”, “Венна” диаграммаси техникасини қўллаган ҳолда маърузани ўқитиш технологияси	78
7-мавзу. Меъморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати ва унинг ҳаракати айланиши Муаммоли маърузани ўқитиш технологияси . Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича амалий машғулоти ўқитиш технологияси	84
8-мавзу.Шаҳар панарамаси ва силуети Ахборот, визуал маърузани ўқитиш технологияси Мунозара семинарини ўқитиш технологияси	92
9-мавзу Шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафт қулланилиши Ахборот маърузаси, “биргаликда ўрганиш” усули ва “Б.Б.Б” график органайзер жадвалидан фойдаланган ҳолда маърузани ўқитиш технологияси Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича муаммоли семинарни ўқитиш технологияси	102
10-мавзу. Шаҳар қиёфасини шакллантиришда сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари Ҳамкорликдаги, ахборот, визуал-маърузани ўқитиш технологияси Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича амалий машғулоти	112
11-мавзу. Шаҳар қиёфасини шакллантиришда бадиий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари. миллий маҳсулот ва унинг ҳаракат шакллари Ахборот маърузаси, “биргаликда ўрганиш” усули ва “Б.Б.Б” график органайзер жадвалидан фойдаланган ҳолда маърузани ўқитиш технологияси Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича муаммоли семинарни ўқитиш технологияси	122

Кириш

Ушбу ўқув-услугий мажмуа «**Шаҳарсозлик асослари ва транспорт**» фани асосида яратилган бўлиб, унда назарий машғулотларни ташкил қилиш бўйича барча таълим йўналишлари учун ўқув дастури, таълим технологиялари, савол-жавоблар, оралиқ ва якуний назорат топшириқлари жамланган.

Мазкур ўқув-услугий мажмуа шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси таълим йўналишларида таҳсил олаётган талабалар учун тавсия этилади. Шу билан бирга ўқув-услугий мажмуадан ўқитувчилар, илмий ходимлар, аспирант ва тадқиқотчилар, малака ошириш факультетларида ўз малакаларини ошираётган профессор-ўқитувчилар ҳамда шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси соҳасига қизиқувчилар фойдаланишлари мумкин.

Тузувчи: меъморчилик фанлари доктори, проф: Аҳмедов М.Қ.

Такризчилар: архитектура номзоди, доценти: Мирзаев М.К.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ.**

Рўйхатга олинди
№ БД-55801-3.08
2008 йил «_23_»_август_

Ўзбекистон Республикаси Олий
ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг
2008 йил «_28_»_август__даги
«_263_» - сонли буйруғи билан
тасдиқланган.

ШАҲАРЛАР ЭСТЕТИКАСИ

фани бўйича
ЎҚУВ ДАСТУРИ

Таълим соҳаси:
Таълим йўналиши:
Мутахасислик:

580000 – Архитектура ва қурилиш
5580100– Архитектура
5A580103-Шаҳарсозлик, туман ва
қишлоқ аҳоли яшаш
жойларини режалаш

Фаннинг ўқув дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2008 йил “_20_”август даги “_4_” сон мажлис баёни билан маъқулланган.

Фаннинг ўқув дастури Тошкент архитектура қурилиш институтида ишлаб чиқилди.

Тузувчи:

Меъморчилик фанлари доктори.,

проф. Аҳмедов М.Қ.

Такризчи:

Сам ДАҚИ Меъморчилик тарихи ва назарияси кафедраси мудири меъм. ф.д., проф. Уралов А.С.

ТАҚИ Шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси каф., доценти, арх.номзоди Мирзаев М.К.

Фаннинг ўқув дастури. Тошкент Архитектура – қурилиш институти илмий – услубий кенгашида тавсия қилинган
(2010 йил _24 июн__ даги «_7_» сонли баённома)

КИРИШ

Аҳоли ва ҳўжаликни ривожлантириш келажаги. Аҳоли ва меҳнат ресурслари. Аҳоли сонини прогнозлаш. Меҳнат ресурсларини ҳисоблаш. Меҳнат ресурслари баланси. Шаҳар ташкилий ва хизмат кўрсатиш гуруҳлари.

Саноат жойлашиши ва ривожланиши. Янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда саноатнинг ривожланиши. Технопарклар ва технополислар. Саноат турларига қараб саноат қисмларининг жойлашуви.

Агросаноат комплекси. Агросаноат комплексининг таркиби. Қишлоқ ҳўжалигининг ихтисослашуви ва концентрлашуви. Янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда қишлоқ ҳўжалиги ишлаб чиқаришининг ривожланиши.

Ҳудудни тархӣй ташкил этиш. Ҳудудни тархӣй таркиби. Тархӣй, таркибни шаклланиши, ишлаб чиқариш босқичлари.

Ҳудудни функционал қисмларга бўлиш. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лошчаларида функционал қисмлар турлари. Функционал қисмларга бўлиш мақсадлари ва вазифалари. Функционал қисмлар режимлари.

Аҳолига маданий маишӣй хизмат кўрсатиш. Маданий маишӣй хизмат кўрсатиш мақсадлари ва вазифалари. Ўқув-тарбия муассасалари. Соғлиқни сақлаш муассасалари. Физкультура-спорт иншоатлари. Савдо-маишӣй хизмат кўрсатиш муассасалари. Хизмат кўрсатиш марказлари таркиби. Оммавий дам олиш, курорт даволанишлар ва туризмни ташкил этиш. Рекреация фаолиятининг асосий турлари. Ҳудудий рекреацион тузим элементлари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларда рекреация масаларини ишлаб чиқиш. Рекреацион ҳудудларни тархӣй ташкил этиш.

Ҳудудий меъморӣй-эстетик ташкил этиш. Ҳудудий меъморӣй-эстетик ташкил этишнинг мақсадлари ва вазифалари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларида ҳудудни меъморӣй-эстетик баҳолаш босқичлари.

Атроф муҳитни сақлаш ва инженерлик масалалари. Бўлимни ишлаб чиқиш мақсадлари ва вазифалари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларида атроф-муҳит муҳофазалаш масалалари. Ҳудуднинг инженер-экологик тавсифномаси. Табиат асосий компонентларини кўриқлаш. Ҳаво, ер усти ва ер ости сувлари, тупроқ қатламини кўриқлаш ва бузилган ерларни тиклаш. Атроф муҳитни шовқин, электромагнит нурланиш, иссиқлик ва радиациядан сақлаш. Ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини кўриқлаш. Алоҳида кўриқланадиган ҳудудлар тизимини шакллантириш. Инженер-экологик қисмларга бўлиш ва атроф-муҳитни кўриқлаш бўйича тадбирлар тизими.

Тарихӣй ва маданий ёдгорликларни сақлаш. Мақсад ва вазифалари. Тарихӣй ва маданий ёдгорликлар турлари. Асосий тамойиллар. Тарихӣй ва маданий ёдгорликларни сақлаш босқичлари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларида тарихӣй ва маданий ёдгорликларни сақлаш масалалари.

Жойлаштириш тизимида транспорт масалалари. Мақсад ва вазифалари. Ҳозирги ҳолати ва асосий муаммолари. Автомобиль транспорти. Темир йўл транспорти. Сув транспорти. Ҳаво транспорти. Трубопровод транспорти. Келажак пассажир ва юк оқимлари. Транспорт турини танлаш. Транспорт тармоқлари. Транспорт тизимини ташкил этиш.

Ўқитишнинг мақсад ва вазифалари

5А340103 – Шаҳарсозлик ва қишлоқ аҳоли яшаш жойларини комплекс қуриш таълим йўналиши негизида тайёрланган магистратура таълим дастурларини ўзлаштириш натижасида касбӣй тайёргарликнинг асосий турлари ва ихтисослигига мос қуйидаги касбӣй вазифалар белгиланади:

Илмий-тадқиқот фаолияти:

- касбий фаолият соҳасининг ихтисослигига мос янги илмий натижалар, илмий адабиётлар ёки илмий-тадқиқот лойиҳаларини ўрганиш;
- ерусти транспорт тизимлари амалий масалаларини ечиш учун янги технологияларни ва дастурлар пакетларини қўллаш;
- ўтказилаётган илмий-тадқиқот лойиҳалари мавзуси бўйича моделлар, алгоритмлар, методлар, дастурий ечимлар, инструментал воситаларни тадқиқот қилиш ва ишлаб чиқиш;
- намунавий методикалар ва бошқалар бўйича экспериментал тадқиқотларни ўтказиш ва уларнинг натижаларига ишлов бериш;
- илмий-техникавий ҳисоботлар ва тушунтириш хатларини ишлаб чиқиш;
- ўтказилаётган тадқиқотлар мавзуси бўйича илмий обзорларни ишлаб чиқиш, рефератлар ва библиографияларни тузиш;
- илмий семинарлар, илмий-техникавий конференциялар ишида иштирок этиш;
- илмий-техникавий мавзуларга мос журналларга мақолалар тайёрлаш.

Лойиҳавий-конструкторлик-технологик фаолият:

- ерусти транспорт тизимлари (*тракторлар ва қишлоқ хўжалиги машиналари ва жиҳозлари*) қисмлари ва деталлари ва йиғма бирликларининг лойиҳасини ишлаб чиқиш;
- бажарилаётган тажриба-конструкторлик ва амалий ишлар мавзуси бўйича математик, информатсион ва имитацион моделларни ишлаб чиқиш ва тадқиқот қилиш;
- намунавий технологик жараёнларни ишлаб чиқиш ва уларни қўллаш;
- илмий ва амалий фаолиятда автоматлаштирилган тизимларнинг инструментал воситалари ва муҳитларини ривожлантириш ва улардан фойдаланиш;
- лойиҳавий ва дастурий ҳужжатларни ишлаб чиқиш.

Ташкилий-бошқарув фаолияти:

- лойиҳаларни бошқариш, ишлаб чиқариш жараёнлари ва ресурсларини режалаштириш, бўлиши мумкин бўлган хавф-хатарларни таҳлил қилиш, лойиҳа командасини бошқариш;
- e-learning ва m-learning технологиялари асосида корпоратив ўқитишни ташкил қилиш ва корпоратив маълумотлар базасини ривожлантириш;
- ишлаб чиқариш фаолияти сифатини бошқариш жараёнларини ишлаб чиқиш ва тадбиқ қилиш;
- ишлаб чиқариш жараёнларини амалга ошириш учун зарур бўлган ишлаб чиқариш жараёнлари ва ресурсларини режалаштириш;
- замонавий ахборот технологиялари тизимини яратиш ва уларнинг эксплуатацияси билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқариш жараёнлари мониторинги ва сифатини баҳолаш усуллари ва механизмларини ишлаб чиқиш;
- атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва меҳнат хавфсизлиги талабларига мос келиши борасида ишлаб чиқариш жараёнларини назорат қилишда иштирок этиш.

Меъёрий-методик фаолият:

- очиқ тизимлар тамойиллари асосида замонавий ахборот технологияларининг корпоратив инфраструктурасини ривожлантиришда корпоратив техникавий сиёсатни ишлаб чиқишда иштирок этиш;
- таълим соҳасида давлат таълим стандартларини ишлаб чиқишда иштирок этиш.

ОЎМКХТ тизимида педагогик фаолият:

- ўқув фанларини ўқитиш методикасини эгаллаган бўлиш;
- электрон ўқитиш методларини эгаллаган бўлиш;
- ОЎМКХТ тизимининг мос таълим муассасаларида тайёргарлик йўналишида назарда тутилган ўқув фанлари бўйича назарий машғулотларни ўтказиш;

– ОЎМКХТ тизимининг мос таълим муассасаларида тайёргарлик йўналишида назарда тутилган ўқув фанлари бўйича амалий ва лаборатория машғулотларини, жумладан ўқув устахоналарида, ўтказиш;

– замонавий ахборот ва педагогик технологиялардан фойдаланиб ностандарт ўқув машғулотларини ишлаб чиқиш ва ўтказиш;

– ўқитилаётган фанлар бўйича дарсларни ўтказиш учун зарур бўлган ўқув- услубий хужжатларни шакллантириш ва тузиш;

– ўқитилаётган фан бўйича машғулотларни ўтказиш учун ўқитишнинг техник воситаларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш;

– мустақил таълим ва ижодий қидирув натижасида ўқитилаётган фан ҳамда педагогик фаолият соҳасидаги турли усуллар, воситалар ва шакллар тизимида ўз-ўзини мунтазам такомиллаштириб бориш.

Консалтинг фаолияти:

– Архитектура лойиҳалаш тизимлари соҳасида мутахассисликлар бўйича мавжуд ҳолатнинг таҳлилий шарҳини ишлаб чиқиш;

– Архитектура лойиҳалаш тизимлари магистр тайёрлаш ихтисослигига мос бўлган мавзулардаги лойиҳаларни экспертиза қилиш бўйича эксперт гуруҳларида иштирокчи сифатида қатнашиш;

– тайёргарлик ихтисослигига мос мавзу бўйича консалтинг хизматларини кўрсатиш.

– касбий этика тамойилларига риоя қилиш.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, қўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

Ушбу фанни ўзлаштирган талаба қуйидагиларни билиши керак:

- шаҳарсозлик тарихи;
- Ўзбекистон шаҳарсозлик тарихини умумий тушунчасига эга бўлиш;
- Ўзбекистон шаҳарсозлик ривожланишининг асосий йўналишларини билиш ва тасаввурга эга бўлиш;
- шаҳарсозлик объектларининг функционал режавий тузилишини такомиллаштириш усули ва йўллари билиш;
- шаҳарсозлик объектларини лойиҳалаш ва назарий таҳлил қилиш қўникмаларига эга бўлиш;
- келажакдаги шаҳарсозликнинг илғор таълимотларини билиш.

Талабалар мазкур ишчи ўқув дастури орқали шаҳарлар ва шаҳарсозлик ҳақида умумий тушунчалар, умумжаҳон ва Ўзбекистон шаҳарсозлик тарихи ҳақида мукаммал билимларни ўрганишади. Бу фаннинг ўқитилиш жараёнида шаҳарсозлик асослари, шаҳарсозлик лойиҳалаш қўникмалари шакллантирилади. Ўрганиладиган фан ландшафтлар архитектураси соҳасида тайёрланадиган бакалаврларнинг профессионал маҳоратининг шаклланишида шаҳарсозлик соҳасидаги билимларни шакллантиради.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа турдош фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма – кетлиги

Шаҳарлар эстетикаси фани Шаҳарсозликнинг замонавий назарияси, туманнинг режалаштириш ва ҳудудий жойлаштириш, Шаҳар ландшафтини ташкил этиш , Шаҳарларни таъмирлаш ва Шаҳарларни лойиҳалаш каби фанлар билан бевосита боғлиқ ва услубий жиҳатдан турлича кетма-кетликда келиши мумкин

Фанни ўқитишда қўлланиладиган янги технологиялар

Фаннинг ўқитилишида услубий материаллар электрон воситалар орқали тасвирланиши фаннинг ўзлаштирилишига яхши имконият беради. Фаннинг назарий

қисмига оид материаллар персонал компьютерларда солиштирма тасвирлар орқали тушунтирилиши лозим. Мустақил машғулотларда INTERNET қидирув ишлари ўтказилиши тавсия қилинади

Фан мавзуларининг қисқача мазмуни

Муаммонинг аҳамияти. Шаҳарсозликдаги анъаналар ва илғор ғоялар. Табиий – иқлим шароитларининг шаҳар ва унинг алоҳида қисмларининг фазовий композицияларига таъсири. Техник тараққиётининг шаҳар архитектуравий қиёфаси ва фазовий композицияга таъсири. Шаҳарнинг ички фазовий тизимларини шакллантириш. Шаҳар силуэти ва понорамаси. Шаҳар силуэтини бошқариш. Архитектуравий мажмуалар композицияси. Архитектуравий мажмуа ва уни ташкил қилиш воситалари. Ритм ва мода қонуниятлари. Масштабнинг умумийлиги. Масштаб мутаносиблиги. Фазовий композициянинг бир – бутунлиги. Монумента рангтавир санъати ва ҳайкалтарошликнинг ўрни. Шаҳарларни ривожлантириш истикболи ва уларнинг композицион муаммолари.

Фан мавзуларининг қисқача мазмуни

«Шаҳарлар эстетикаси» фанинг предмети ва услуби.

Шаҳарсозликни ўзини хусусиятидан келиб чиққан ҳолда, мантикий ҳолда шаҳарларни режалаштиришни ва шаҳар ривожланишини ижтимоий фаолият ва иқтисодий кўрсаткичлар билан узвий боғланган ҳолда кўриб чиқиш зарур. Гўзал шаҳарни барпо этиш – бу энг аввало жамоат фаолиятини ва шаҳсни муносиб ривожланиши учун ва санатда рухий қониқишини таъминлашдир. Бу билан бирга шуни инобатга олиш керакки бадиий тушунча – бу шаҳар қиёфаси ва унинг намоёндаси кўпгина ҳолларда ҳамохангли ёки қўшилиб кетади. Шу билан бирга улар эстетик туркумда бир қаторда туришига қарамасидан улар ўртасида қатий фарқ мавжуд.

Шаҳарнинг таркибий қисмлари,элементлари,ҳудуд (зоналари).

Ҳозирги вақтда тарихий бой меросни сақлаб қолиш учун янгича ёндошув белгиланди, қаченки шаҳарсозлик босқичида иккита фазовий тизимлар тарихий вужудга келган ва ҳозирги замон шаҳарсозлик тизимидир. Биринчи ҳолатда сўз шаҳарни тарихий маркази ва унинг биринчи асосий кўринишда сақлаб қолиш, иккинчи ҳолда улкан жамоат иншоотларини, шаҳар ўзагини ривожлантирувчи энг аввало ер ости қисмидан фойдаланиш ва ёнбош ҳудудларни қуриш ҳисобига амалга оширилади. Шаҳар қиёфасида гавдалантириш оҳангдош бирлигини шаҳар қурилиши мероси ва ҳозирги замон қурилишида миллий маданиятни ажралмайдиган ўзига хос қисми ҳисобланади.

Тарихий шаҳарлар, уларнинг вужудга келиши ва тараққий қилиши шакллари

Йирик шаҳар марказида аҳоли гуруҳларини жойи ўзара боғлиқлиги жиҳатидан ҳамиша ҳам асосий шаҳар бошчилик қилган – ўзининг ўлчами бўйича, қурилиш моҳияти бўйича ва фазовий жойлашуви бўйича. Янги шаҳарларнинг – иши ўзгача, бир-биридан ажралган ҳолда ҳосил бўлади, бироқ хўжалик жараёнида мамлакатлар у ёки бу туманлари ўзлаштирилади, режалаштирилган гуруҳлар бутунлиги ташкил топади. Бу ерда, тартиб бўйича, аҳоли жойлари алоҳида, аҳоли гуруҳларини жойлаштириш тизимини ташкил этиш, аҳолини жойларини тенг тақсимлаш, умум хўжалик фаолиятини бирмунча купрок ёки камрок тенгликда тақсимланади, жойлаштирилган тизим бўйича. Мисол учун Набережно-Челкинскаяда аҳоли гуруҳларини тизимли жойлаштирилганлиги фикримиз далили.

Ўрта Осиё ансамблсозлиги санъати.

Илк ўрта асрларда илк ансамбл тузилмалари. IX – XII аср меъморчилиги ва бинолар мажмуаларини уйғунлаштириш усуллари. Амур Темур ва Темурийлар даври меъморий ансамбллари. XVI – XIX асрлар меъморчилиги ва шаҳарсозлигида жуфт, қўш (муқобил), майдон, гузар, эркин композицияли, ҳовли ва ҳовузли ансамбллар.

Шаҳарлар тарҳий тизимлари ва фазовий қурилмалари

Шаҳарнинг қиёфаси нарсани фазовий инсон томонидан қабул қилиб олинadиган ташқи кўринишини муҳити, қиёфани таъсири катта. У кенг миқёсдаги ғоя ва тассавурларни ва туёғуларни аниқлаб беради.

Одамда ижобий ҳиссиёт таъсирини аниқлай беради. Инсонда ижобий туёғуларни уйғотиш-бирдан бир шаҳар архитектура қиёфасини вазифасидир. Бундан ташқари тескари боғлиқлар ҳам мавжуд. Уларнинг ғоявий ва ахлоқий дунёқарашлари, эстетик юксак мақсадларигаўзларида талаб кондирадилар.

Шаҳарнинг қиёфасида унинг босқичма босқимкўпқиррали ривожланишини тасвири мавжуд.

Шаҳар маркази, кичик марказлар, ва якка марказликдан кўп марказликка ўтиш

Янги шаҳарларнинг режавий тизими ва уларнинг архитектура кўрилиши ишлаб чиқариш базасига катта аҳамият кўрсатади.

Кимёвий маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи янги шаҳарларда аҳоли ҳудудлари ва ишлаб чиқариш ҳудудлари алоҳида жойлашган бўлиши керак. Бундай шаҳарларда санитар-ҳимоялаш ташкилотлари ва ҳудудлари катта аҳамиятга эга ва шу билан бирга транспорт инфратизими ривожланганлиги, ҳамда яшаш жойи ва муҳнат қилиш ҳудудлари ўзаро боғлиқлиги қулай бўлиши керак. Машина ишлаб чиқарувчи янги шаҳарларда аҳоли ва ишлаб чиқарувчи ҳудудлари аксинча ёнма-ён ҳолда бўлиши мумкин. Илмий шаҳарлар тизимида тартиб бўйича, тўрттадан кам бўлмаган функционал бўлим фаолият кўрсатади: институт ҳудуди, аҳоли ҳудудлари, жамоат маркази ва хордиқ чиқариш ҳудуди. Янги шаҳарнинг катталиги унинг мураккаб дарасига, фазовий жойларга ва функционал элементларига эга.

Аҳоли яшаш жойлари ва шаҳар турлари.

Аҳоли яшаш пунктлари шаҳарлар, шаҳарлар классификацияси, шаҳарлар агромерацияси, йўлдош шаҳарлар, сателитлар. Қишлоқ, қишлоқ аҳоли пунктлари. Аҳоли жойлашуви, аҳоли пунктлари гуруҳини тузиш, уларнинг транспорт, социал-иқтисодий, рекреацион хизматини ташкил этиш, Шаҳар ва қишлоқ қисмлари, селитба, турар жой ҳудуди, туман, маҳалла, магистраллар оралиқ ҳудуди, жамоа марказлари.

Шаҳарлашувнинг муҳандислик масалалари.

Атроф муҳит, аҳоли яшаш ҳудудларини тиккасига ва оғма планировка қилиш, ер сатҳи ва ер ости сувларини оқизиш. Ободонлаштириш ва суғориш, ариқ ва пуркаб суғориш, Ер усти ва ости инженер иншоотлари, тармоқлари. Элетр, газ, сув таъминоти, оқава сувларни оқизиш, Ер ости урбанизацияси. Табиий ва сунъий кўкаламзорлар ҳамда сув ҳавзалари, кичик архитектура шакллари, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш, транспорт тизими пиёдалар ҳаракатини ташкил этиш.

Шаҳар структураси ва зоналари.

Шаҳар бош режаси композициясини тузиш, Функционал, рационал ва бошқа шаҳарсозлик йўналишлари. Шаҳар аҳолисини ҳисоблаш. Темирийўл ва автотранспорт йўллари, кўчаларнинг шаҳар композициясига таъсири. Саноат, тураржой, жамоа маркази, истироҳат боғи мажмуаларини ўзаро боғлаш йўллари. Шаҳарни кичик ҳудуд (туман. Даҳа. маҳалла) га ажратиш, уларнинг ўсишини ҳисобга олиш. Фуқаро муҳофазаси, экология ва бошқа талабларни ҳисобга олиш.

Жамоа маркази ва шаҳар қурилмаси, иморатсозлиги.

Шаҳар структураси жамоа бош маркази ва ҳудудий марказларини жойлаштириш, уларни ўзаро боғлаш. Шаҳар ягона маркази ва кўп марказли шаҳар. Марказ композицияси – чизиқли, майдонли, берк, бир неча қаватли марказлар, ер ости ҳудудидан фойдаланиш. Жамоа

маркази атрофи ва яқинидаги иморатлар қурилмасини ташкил этиш, унинг бошқа иморатлар билан умумийлиги ва ўзига хослигини таъминлаш.

Тарихий шаҳарларни қайта қуриш.

Тарихий шаҳар тушунчаси, уларнинг классификацияси. Археологик ёдгорлик тарзидаги шаҳарларни қўриқлаш, қўриқхона шаҳарларни қайта қуриш, меъморий ансамбллар ҳудудларини ташкил этиш, уларнинг транспорт хизматини, ободонлаштиришни ташкил этиш. Шаҳарнинг эски ва янги ҳудудларини ўзаро ихота қилиш ва органик боғлаш усуллари. Тарихий шаҳарда транспорт хизмати ва ободонлаштиришни ташкил этиш.

Аҳоли пунктларини лойиҳалашнинг муҳандислик талаблари. Ҳудудни тайёрлаш масалалари, сунъий ландшафтни ташкил этиш. Суғориш, ер усти ва ер ости сувларини йўналтиришни ташкил этиш.

Водопровод, ичимли сув, суғориш, оқава сувларни ташкил этиш. Транспорт хизмати, автомобил тўхташ жойлари. Шаҳарни ёритиш, тозаллигига оид тадбирлар. Ташқи ва ички муҳандисона тизимлари.

Тураб жой районлари, саноат корхоналари ва дам олиш марказлари қиёфалари

Шаҳар архитектура қиёфасини маънолиги унинг муҳим сифатидир кўпгина омиллар энг аввало режалаштириш туркумини қулайлиги қилишилганлиги унинг қисмлари билан ҳамоханлигидир.

Қаерда фаоллий муаммолар бартарафэтилган бўлса жамоат марказларин тизими мавжуд бўлса ва аниқ ажратилган саноат ҳудудлари ўзаро боғлиқ йўл коммуникациялари бўлса, одатда шаҳар қиёфаси таъсирли. У аниқ ва инсон тамонидан тушуниб олинади. Шаҳар қиёфаси равшанлигини унча кам бўлмаган омиллардан – бу ўз ўзига хос қайтарилмаслигидадир. Айнан шаҳарларни ўзига хослиги орқали уларнинг кўп қирраллиги намоён бўлади. Шаҳар қиёфаси ўзига хослиги ўзаро доимий ҳаракатдаги омилларни, табиий муҳит, тархий мерос шаҳарсозлик саноатини даражаси, техникавий имкониятлари ва бошқалар натижасидаэришилади. Жойларни табиий шароитларда, шаҳар ривожланадиган жойда юзага чиқиш имконияти бўлган ҳолларда ёрқин архитектуравий композициясини барпо этиш ва шаҳар қиёфасини ўзига хослигига эришиш кўп ҳолларда яширилган.

Меъморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати

Шаҳар архитектура қиёфасини маънолиги унинг муҳим сифатидир кўпгина омиллар энг аввало режалаштириш туркумини қулайлиги қилишилганлиги унинг қисмлари билан ҳамоханлигидир.

Қаерда фаоллий муаммолар бартарафэтилган бўлса жамоат марказларин тизими мавжуд бўлса ва аниқ ажратилган саноат ҳудудлари ўзаро боғлиқ йўл коммуникациялари бўлса, одатда шаҳар қиёфаси таъсирли. У аниқ ва инсон тамонидан тушуниб олинади. Шаҳар қиёфаси равшанлигини унча кам бўлмаган омиллардан – бу ўз ўзига хос қайтарилмаслигидадир. Айнан шаҳарларни ўзига хослиги орқали уларнинг кўп қирраллиги намоён бўлади. Шаҳар қиёфаси ўзига хослиги ўзаро доимий ҳаракатдаги омилларни, табиий муҳит, тархий мерос шаҳарсозлик саноатини даражаси, техникавий имкониятлари ва бошқалар натижасидаэришилади. Жойларни табиий шароитларда, шаҳар ривожланадиган жойда юзага чиқиш имконияти бўлган ҳолларда ёрқин архитектуравий композициясини барпо этиш ва шаҳар қиёфасини ўзига хослигига эришиш кўп ҳолларда яширилган.

Шаҳар панорамаси ва силуети

Тарихий вужудга келган ёки табиий имкониятлари амалга оширилган шаҳарлар, қиёфалари ўзига хос ва такрорланмаган. Бундай ҳол айнан жойларни табиатни ўзига хослигини архитектура муаммоларини аниқлаш ва улардан ижодий фойдаланиш активаториятларни, ўрмон массивларини ўзига хос рельефи билан режалаштиришни боғлаш ҳисобига эришилган. Шу билан бирга ҳамма вақт қатий равишда шамол ва жануб табиий нуқтани назари кўзда тутилган. Шаҳар қиёфаси табиатни ўзидек совуқ қоронғу, ва

ёруғлик-шод хурсанд бўлиши мумкин. Шундай қилиб Петрозаводскийни архитектура қиёфаси Фрунзе шаҳрининг қиёфасидан ёки Душанбе, Зеленоград қиёфасига ўхшаш Шевченко ёки Навоий кўпгина томонлари билан ажралиб туради. Шаҳарлар қиёфаларида турли давр хислатлари бирлашган. Шаҳар чегаралари ичида, ҳаммадан ҳам тарихни вужудга келган марказий қисмида тўғридан тўғри ўтган замон иншоотлари келажак жарчилари ёнмаён холда ҳам жихатлик қилиб келмоқда

Шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафтнинг қулланилиши.

Шаҳар марказини қиёфасига эстетик талаблар. Шаҳар марказини шакллантиришда умумий масала уларни ролини аҳолини жамоат ҳаётини жамлашда, инсон кўзини шаҳарни гавжум жойлари кўринишида, қулай бўлишлари, аҳолини турли хил талабларини, қониқтириш ва қўллаб туришлари тегишли керакли равишда басавлат бўлишлари талаб этади.

Айрим ҳолларда барпо этилаган шаҳар маркази бошқатдан барпо этиш уларни янги ижтимоий ва фаолий боғланишни жавоб берадиган жамоа мажмуалари билан бир томондан, ва 2-томондан ўсиб бораётган шаҳар ҳудудларига баробар композицион тизимини тузиш ва табиий ва сунъий манзарани ўрнатиш.

Шаҳар қиёфасини шакллантиришда сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари

Умумшаҳар марказларини фаолиятини бошқатдан кўриб чиқиш маданий ва ахборот имкониятлари энг муҳим халқ ҳўжалигини бошқариш қисмларини, корхона марказини оширишга қурилишни зичлаш ва биноларни қаватларини оширишга келтиради.

Умумшаҳар марказни режалашдатуркуми махсуслаштириш ва бир бирига кириб кетган фаолиятларни, бир томондан у махсуслаш тирилган марказларни марказий район ташқарисидан, бошқа томондан кўпфаолиятли мажмуаларни лойихалаштирилади.

Айрим иншоотлар янада ўзларини мустақиллигини йўқотиб мураккаб бирликни қисми бўлиб қолади. Шаҳар марказини архитектураси, иншоотларни катта фазовий тизimini бошқариб боради.

Умумшаҳар марказларини фаолиятини бошқатдан кўриб чиқиш маданий ва ахборот имкониятлари энг муҳим халқ ҳўжалигини бошқариш қисмларини, корхона марказини оширишга қурилишни зичлаш ва биноларни қаватларини оширишга келтиради.

Умумшаҳар марказни режалашдатуркуми махсуслаштириш ва бир бирига кириб кетган фаолиятларни, бир томондан у махсуслаш тирилган марказларни марказий район ташқарисидан, бошқа томондан кўпфаолиятли мажмуаларни лойихалаштирилади.

Айрим иншоотлар янада ўзларини мустақиллигини йўқотиб мураккаб бирликни қисми бўлиб қолади. Шаҳар марказини архитектураси, иншоотларни катта фазовий тизimini бошқариб боради.

Шаҳар қиёфасини шакллантиришда бадий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари

Бунёд этилган шаҳар марказларида трансформация жараёни, оддий кўзга тутиш мумкин эмас, қурилиш бинолари янги қурилиши ва қайта жихозланган капитал фондлар фақатгина қурилишни бўшатиш натижалари.

Марказий масштабни доимий равишда кенгайиб боради. Пайдо бўлган марказлар жамоа мажмуалари мураккаб фазовий тизимга айланиб ўсиб бормоқда, уларни 500 да 1000 гача ва ундаги кўп ҳудудни эгаллайди.

Катта шаҳарларда бундай тизимни кўзга ташналарли даражада умумий шаҳар маркази ўзига бўлга дунё қаршилиқ анчагина ўзгартиради. Янгилик айнан шундан иборатки, умумшаҳар маркази четки районларда қўшимча жамоа марказлари пайдо бўлади. Улар гуруҳ шаҳарларини оғирликни марказий ўзакка тушунишини пасайтиради. Қисмларни бирлиги ва ўзаро боғлиқлик тизими умумшаҳар марказларини ривожлантиришини унинг махсуслаштирилган филиалларни шаҳарни турли районларда филиалларни тузишга, бошқаришга имконият яратади. Бундай ёдгорлик марказлар ҳеч қанча, бош марказни одатда тарихий ўзак асосида тузилган ўзакни аҳамиятини пасайтиради.

Мустақил таълимни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Мустақил таълим дарс жадвалидаги асосий машғулотлардан сўнг дарсхоналарда, ахборот-ресурс марказлари, компьютер хоналарида маълум мавзу ва топшириқлар асосида талабаларнинг аудиторияда олган билимларини мустаҳкамлаш ва тўлдириш мақсадида мустақил равишда амалга оширилади. Мустақил таълим бўйича олинган билимлар оралиқ ва якуний назорат ўтказилиши жараёнида қўшимча саволларга оғзаки ёки ёзма жавоб тарзида аниқланади ва талабанинг фан бўйича билимларини аниқлаш рейтингини аниқлашда ҳисобга олинади.

- Шаҳар ва шаҳарсозлик тушунчаларини аниқлаш;
- Шаҳар белгилари, шаҳаролди қурилиш маданияти;
- «Шаҳарлар эстетикаси» фанинг предмети ва услуги
- Шаҳарнинг таркибий қисмлари, элементлари, ҳудуд (зоналари).
- Тарихий шаҳарлар, уларнинг вужудга келиши ва тараккий қилиши шакллари
- Шаҳарлар тархий тизимлари ва фазовий қурилмалари
- Шаҳар маркази, кичик марказлар, ва яққа марказликдан қўп марказликка ўтиш
- Турар жой районлари, саноат қорхоналари ва дам олиш марказлари қиёфалари
- Меморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати
- Шаҳар панорамаси ва силуети
- Шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафтнинг қулланилиши
- Шаҳар қиёфасини шакллантиришда сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари
- Шаҳар қиёфасини шакллантиришда бадиий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари

ФАННИНГ ЎҚУВ-УСЛУБИЙ ТАЪМИНОТИ **Асосий адабиётлар**

1. По'latov X. Shaharsozlik tarihi. Toshkent, 2009.
2. Исамухамедова Д.У. “ Шаҳарсозлик асослари “ Ўқув қўлланма, Тошкент, 2000.

Қўшимча адабиётлар

3. История градостроительства / под редакций Саваренская Т.Ф., М: Стройиздат, 1987.
4. Градостроительное проектирование / Авдоткин Л.Н., и др., М: Стройиздат, 1988.
5. Аҳмедов М.Қ. Ўрта Осиё меморчилиги тарихи .-Т.:”Ўзбекистон”, 1995.-215с.
6. Муҳаммад Аҳмедов. Меморий мерос (2 қисмдан иборат).-Т.: “Fan va texnologiya”, 2011, бет ва 4+16 рангли расм.

1.3. Информацион техник воситалар

Фаннинг ўтилиши жараёнида айрим мавзулар фаннинг ўтилиши жараёнида айрим мавзулар компьютер ёки электрон тасвирлагич (проектор), электрон доска сингари воситаларда мисоллар кўрсатиб бориш билан мустаҳкамланади.

Талабаларнинг мустақил машғулотлари INTERNET орқали мавзуга оид сайтлардан хабардор бўлиб боришлари ва кафедрага тегишли компьютерлар хотирасидаги услубий кўрсатмалардан фойдаланиб боришлари тавсия қилинади.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ**

“Тасдиқлайман”

Ўқув ишлари бўйича проректор
Қўчқоров Р.О.

2010 йил “ 29 ” август

ШАҲАРЛАР ЭСТЕТИКАСИ
фани бўйича

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ

Таълим йўналиши:	5580100 –Архитектура
Мутахассислик:	5A580103- Шаҳарсозлик, туман ва қишлоқ аҳоли яшаш жойларини режалаш

Умумий ўқув соати:	-64
Шу жумладан:	
Маъруза	- 22
Семинар	-20
Мустақил таълим соати:	- 22

Тошкент 2011

Фаннинг ишчи ўқув дастури Тошкент архитектура қурилиш институти Илмий-услубий Кенгашининг 2010 йил “6” июл №10 сон мажлисида муҳокама этилди ва маъқулланди.

Архитектура Давлат таълим стандарти, ўқув режаси ва Шаҳарлар эстетикаси ўқув дастурига мувофиқ ишлаб чиқилди.

Тузувчи:

архитектура доктори,
М.Қ.

_____проф. Аҳмедов

Фаннинг ишчи ўқув дастури

Архитектура

Факултети илмий кенгашининг 2010“__18__” __июн__даги __9__-сон қарори билан тасдиқланди.

Илмий кенгаш раиси:

2010“__18__” __июн__ _____доц. Рейимбаев Ш.С.

Келишилди:

Кафедра мудири

2010 йил “__2__” __июн__ _____проф. Аҳмедов М.Қ.

1. КИРИШ

Аҳоли ва хўжаликни ривожлантириш келажаги. Аҳоли ва меҳнат ресурслари. Аҳоли сонини прогностлаш. Меҳнат ресурсларини ҳисоблаш. Меҳнат ресурслари баланси. Шаҳар ташкилий ва хизмат кўрсатиш гуруҳлари.

Саноат жойлашиши ва ривожланиши. Янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда саноатнинг ривожланиши. Технопарклар ва технополислар. Саноат турларига қараб саноат қисмларининг жойлашуви.

Агросаноат комплекси. Агросаноат комплексининг таркиби. Қишлоқ хўжалигининг ихтисослашуви ва концентрлашуви. Янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ривожланиши.

Худудни тархӣй ташкил этиш. Худудни тархӣй таркиби. Тархӣй, таркибни шаклланиши, ишлаб чиқариш босқичлари.

Худудни функционал қисмларга бўлиш. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лошқаларида функционал қисмлар турлари. Функционал қисмларга бўлиш мақсадлари ва вазифалари. Функционал қисмлар режимлари.

Аҳолига маданий маиший хизмат кўрсатиш. Маданий маиший хизмат кўрсатиш мақсадлари ва вазифалари. Ўқув-тарбия муассасалари. Соғлиқни сақлаш муассасалари. Физкультура-спорт иншоатлари. Савдо-маиший хизмат кўрсатиш муассасалари. Хизмат кўрсатиш марказлари таркиби. Оммавий дам олиш, курорт даволанишлар ва туризмни ташкил этиш. Рекреация фаолиятининг асосий турлари. Худудий рекреацион тузим элементлари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларда рекреация масаларини ишлаб чиқиш. Рекреацион худудларни тархӣй ташкил этиш.

Худудий меъморий-эстетик ташкил этиш. Худудий меъморий-эстетик ташкил этишининг мақсадлари ва вазифалари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларида худудни меъморий-эстетик баҳолаш босқичлари.

Атроф муҳитни сақлаш ва инженерлик масалалари. Бўлимни ишлаб чиқиш мақсадлари ва вазифалари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларида атроф-муҳит муҳофазалаш масалалари. Худуднинг инженер-экологик тавсифномаси. Табиат асосий компонентларини қўриқлаш. Ҳаво, ер усти ва ер ости сувлари, тупроқ қатламни қўриқлаш ва бузилган ерларни тиклаш. Атроф муҳитни шовқин, электромагнит нурланиш, иссиқлик ва радиациядан сақлаш. Ўсимлик ва ҳайвонот дунёсини қўриқлаш. Алоҳида қўриқланадиган худудлар тизимини шакллантириш. Инженер-экологик қисмларга бўлиш ва атроф-муҳитни қўриқлаш бўйича тадбирлар тизими.

Тарихий ва маданий ёдгорликларни сақлаш. Мақсад ва вазифалари. Тарихий ва маданий ёдгорликлар турлари. Асосий тамойиллар. Тарихий ва маданий ёдгорликларни сақлаш босқичлари. Туманни режалаштириш тузилмалари ва лойиҳаларида тарихий ва маданий ёдгорликларни сақлаш масалалари.

Жойлаштириш тизимида транспорт масалалари. Мақсад ва вазифалари. Ҳозирги ҳолати ва асосий муаммолари. Автомобиль транспорти. Темир йўл транспорти. Сув транспорти. Ҳаво транспорти. Трубопровод транспорти. Келажак пассажир ва юк оқимлари. Транспорт турини танлаш. Транспорт тармоқлари. Транспорт тизимини ташкил этиш.

1.1 Ўқитишнинг мақсад ва вазифалари

5А340103 – Шаҳарсозлик ва қишлоқ аҳоли яшаш жойларини комплекс қуриш таълим йўналиши негизида тайёрланган магистратура таълим дастурларини ўзлаштириш натижасида касбий тайёргарликнинг асосий турлари ва ихтисослигига мос қуйидаги касбий вазифалар белгиланади:

Илмий-тадқиқот фаолияти:

- касбий фаолият соҳасининг ихтисослигига мос янги илмий натижалар, илмий адабиётлар ёки илмий-тадқиқот лойиҳаларини ўрганиш;
- Архитектура лойиҳалаш тизимлари амалий масалаларини ечиш учун янги технологияларни ва дастурлар пакетларини қўллаш;
- ўтказилаётган илмий-тадқиқот лойиҳалари мавзуси бўйича моделлар, алгоритмлар, методлар, дастурий ечимлар, инструментал воситаларни тадқиқот қилиш ва ишлаб чиқиш;
- намунавий методикалар ва бошқалар бўйича экспериментал тадқиқотларни ўтказиш ва уларнинг натижаларига ишлов бериш;
- илмий-техникавий ҳисоботлар ва тушунтириш хатларини ишлаб чиқиш;
- ўтказилаётган тадқиқотлар мавзуси бўйича илмий обзорларни ишлаб чиқиш, рефератлар ва библиографияларни тузиш;
- илмий семинарлар, илмий-техникавий конференциялар ишида иштирок этиш;
- илмий-техникавий мавзуларга мос журналларга мақолалар тайёрлаш.

Лойиҳавий-конструкторлик-технологик фаолият:

- ерусти транспорт тизимлари (*тракторлар ва қишлоқ хўжалиги машиналари ва жиҳозлари*) қисмлари ва деталлари ва йиғма бирликларининг лойиҳасини ишлаб чиқиш;
- бажарилаётган тажриба-конструкторлик ва амалий ишлар мавзуси бўйича математик, инфор­мацион ва имитацион моделларни ишлаб чиқиш ва тадқиқот қилиш;
- намунавий технологик жараёнларни ишлаб чиқиш ва уларни қўллаш;
- илмий ва амалий фаолиятда автоматлаштирилган тизимларнинг инструментал воситалари ва муҳитларини ривожлантириш ва улардан фойдаланиш;
- лойиҳавий ва дастурий ҳужжатларни ишлаб чиқиш.

Ташкилий-бошқарув фаолияти:

- лойиҳаларни бошқариш, ишлаб чиқариш жараёнлари ва ресурсларини режалаштириш, бўлиши мумкин бўлган хавф-хатарларни таҳлил қилиш, лойиҳа командасини бошқариш;
- e-learning ва m-learning технологиялари асосида корпоратив ўқитишни ташкил қилиш ва корпоратив маълумотлар базасини ривожлантириш;
- ишлаб чиқариш фаолияти сифатини бошқариш жараёнларини ишлаб чиқиш ва тадбиқ қилиш;
- ишлаб чиқариш жараёнларини амалга ошириш учун зарур бўлган ишлаб чиқариш жараёнлари ва ресурсларини режалаштириш;
- замонавий ахборот технологиялари тизимини яратиш ва уларнинг эксплуатацияси билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқариш жараёнлари мониторинги ва сифатини баҳолаш усуллари ва механизмларини ишлаб чиқиш;
- атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва меҳнат хавфсизлиги талабларига мос келиши борасида ишлаб чиқариш жараёнларини назорат қилишда иштирок этиш.

Меъёрий-методик фаолият:

- очиқ тизимлар тамойиллари асосида замонавий ахборот технологияларининг корпоратив инфраструктурасини ривожлантиришда корпоратив техникавий сиёсатни ишлаб чиқишда иштирок этиш;
- таълим соҳасида давлат таълим стандартларини ишлаб чиқишда иштирок этиш.

ОЎМКХТ тизимида педагогик фаолият:

- ўқув фанларини ўқитиш методикасини эгаллаган бўлиш;
- электрон ўқитиш методларини эгаллаган бўлиш;
- ОЎМКХТ тизимининг мос таълим муассасаларида тайёргарлик йўналишида назарда тутилган ўқув фанлари бўйича назарий машғулотларни ўтказиш;

– ОЎМКХТ тизимининг мос таълим муассасаларида тайёргарлик йўналишида назарда тутилган ўқув фанлари бўйича амалий ва лаборатория машғулотларини, жумладан ўқув устахоналарида, ўтказиш;

– замонавий ахборот ва педагогик технологиялардан фойдаланиб ностандарт ўқув машғулотларини ишлаб чиқиш ва ўтказиш;

– ўқитилаётган фанлар бўйича дарсларни ўтказиш учун зарур бўлган ўқув- услубий ҳужжатларни шакллантириш ва тузиш;

– ўқитилаётган фан бўйича машғулотларни ўтказиш учун ўқитишнинг техник воситаларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш;

– мустақил таълим ва ижодий қидирув натижасида ўқитилаётган фан ҳамда педагогик фаолият соҳасидаги турли усуллар, воситалар ва шакллар тизимида ўз-ўзини мунтазам такомиллаштириб бориш.

Мазкур дастурнинг мақсади талабаларга шаҳарсозлик тарихи, асослари ва лойиҳалаш соҳасида кўникма ҳосил қилишдан иборат. Унинг вазифалари қилиб маърузалар ўқиш ва мустақил иш тарзида:

- умумжаҳон ва Ўзбекистон шаҳарсозлиги тарихи, унинг асослари;
- шаҳарларни лойиҳалаш усуллари тарихий даврлар усуллари, ижодий йўналишлар, услублар, қабул қилинган талаблар асосида ўргатишдан иборат. шаҳарсозлик асосларини, унинг назарий томонларини ўрганишга бағишланган.

1.2 Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

Ушбу фанни ўзлаштирган талаба қуйидагиларни билиши керак:

- шаҳарсозлик тарихи;
- Ўзбекистон шаҳарсозлик тарихини умумий тушунчасига эга бўлиш;
- Ўзбекистон шаҳарсозлик ривожланишининг асосий йўналишларини билиш ва тасаввурга эга бўлиш;
- шаҳарсозлик объектларининг функционал режавий тузилишини такомиллаштириш усули ва йўллари билиш;
- шаҳарсозлик объектларини лойиҳалаш ва назарий таҳлил қилиш кўникмаларига эга бўлиш;
- келажакдаги шаҳарсозликнинг илғор таълимотларини билиш.

Талабалар мазкур ишчи ўқув дастури орқали шаҳарлар ва шаҳарсозлик ҳақида умумий тушунчалар, умумжаҳон ва Ўзбекистон шаҳарсозлик тарихи ҳақида мукамал билимларни ўрганишади. Бу фаннинг ўқитилиш жараёнида шаҳарсозлик асослари, шаҳарсозлик лойиҳалаш кўникмалари шакллантирилади. Ўрганиладиган фан ландшафтлар архитектураси соҳасида тайёрланадиган бакалаврларнинг профессионал маҳоратининг шаклланишида шаҳарсозлик соҳасидаги билимларни шакллантиради.

1.3 Фаннинг ўқув режадаги бошқа турдош фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма – кетлиги

Шаҳарлар эстетикаси фани Шаҳарсозликнинг замонавий назарияси, туманнинг режалаштириш ва ҳудудий жойлаштириш, Шаҳар ландшафтини ташкил этиш , Шаҳарларни таъмирлаш ва Шаҳарларни лойиҳалаш каби фанлар билан бевосита боғлиқ ва услубий жиҳатдан турлича кетма-кетликда келиши мумкин

1.4. Фанни ўқитишда қўлланиладиган янги технологиялар

Фаннинг ўқитилишида услубий материаллар электрон воситалар орқали тасвирланиши фаннинг ўзлаштирилишига яхши имконият беради. Фаннинг назарий қисмига оид материаллар персонал компьютерларда солиштира тасвирлар орқали тушунтирилиши лозим. Мустақил машғулотларда INTERNET қидирув ишлари ўтказилиши тавсия қилинади.

1.5. Фанни ўқитилиш даври ва услубий кўрсатмалар

Шаҳарлар эстетикаси фани, Шаҳарсозлик, туман ва қишлоқ аҳоли яшаш жойларини режалаш мутахассислиги учун 2 семестрида 22 соат маъруза, 20 соат семинар ва 22 соат мустақил машғулот сифатида ўтилади. Уни ўрганиш учун услубий кўрсатма ва маърузалар матни, тарқатма материаллар кафедра аъзолари томонидан ишлаб чиқилган.

1.6. Умумий ўқув ишлари турлари бўйича ажратилган соатлар (ўқув режадан кўчирма шаклида)

Т.р.	Ўқув фани номи	Ўқув юклама соати	Маъруза	Амалий Машғулот (семинар)	Мустақил таълим	Семестр ва ҳафтадаги соатлар
1	2	3	4	5	6	7
1.	Шаҳарлар эстетикаси	64	22	20	22	II-2

2. ФАННИНГ МАВЗУЛАРИ ВА МАЗМУНИ

2.1. Маърузалар (22-соат)

2.2. семинарлар (20 соат)

2.3.Мустақил таълим (22 соат)

2- семестр, фан номи: “Шаҳарлар эстетикаси”

№	МАШҒУЛОТЛАР НОМИ ВА ҚИСҚАЧА МАЗМУНИ	Маърузалар	Семинарлар	Мустақил таълим
1	«Шаҳарлар эстетикаси» фаннинг предмети ва услуги	2	-	2
2	Шаҳарларнинг таркибий қисмлари, элементлари, ҳудуд (зоналари).	2	2	2
3	Тарихий шаҳарлар, уларнинг вужудга келиши ва тараккий қилиши шакллари	2	2	2
4	Шаҳарлар тарихийтизимлари вафазовийқурилмалари	2	2	2
5	Шаҳар маркази, кичик марказлар,яккамарказликдан кўп марказликка ва кўп марказликдан якка марказликкаўтиш	2	2	2
6	Турар жой районлари,саноат корхоналари ва дам олиш марказлари киефалари	2	2	2

7	Меъморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати	2	2	2
8	Шаҳар панорамаси ва силуети	2	2	2
9	Шаҳарсозликда табиӣ ва сунъий ландшафтнинг қўлланиши	2	2	2
10	Шаҳар киёфасини шакллантиришда сув иншоотлари сув иншоотларидан фойдаланиш	2	2	2
11	Шаҳар киёфасини шакллантиришда бадиий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари	2	2	2
	Жами:	22	20	22

2.2. Фан мавзуларининг қисқача мазмуни

1 МАВЗУ

«Шаҳарлар эстетикаси» фанинг предмети ва услуби.

Шаҳарсозликни ўзини хусусиятидан келиб чиққан ҳолда, мантикий ҳолда шаҳарларни режалаштиришни ва шаҳар ривожланишини ижтимоий фаолият ва иқтисодий кўрсаткичлар билан узвий боғланган ҳолда кўриб чиқиш зарур. Гўзал шаҳарни барпо этиш – бу энг аввало жамоат фаолиятини ва шаҳсни муносиб ривожланиши учун ва санатда рухий қониқишини таъминлашдир. Бу билан бирга шунини инобатга олиш керакки бадиий тушунча – бу шаҳар киёфаси ва унинг намоёндаси кўпгина ҳолларда ҳамохангли ёки қўшилиб кетади. Шу билан бирга улар эстетик туркумда бир қаторда туришига қарамасидан улар ўртасида қатий фарқ мавжуд.

2 МАВЗУ.

Шаҳарнинг таркибий қисмлари,элементлари,худуд (зоналари).

Хозирги вақтда тарихий бой меросни сақлаб қолиш учун янгича ёндошув белгиланди, қаченки шаҳарсозлик босқичида иккита фазовий тизимлар тарихий вужудга келган ва ҳозирги замон шаҳарсозлик тизимидир. Биринчи ҳолатда сўз шаҳарни тарихий маркази ва унинг биринчи асосий кўринишда сақлаб қолиш, иккинчи ҳолда улкан жамоат иншоотларини, шаҳар ўзагини ривожлантирувчи энг аввало ер ости қисмидан фойдаланиш ва ёнбош ҳудудларни қуриш ҳисобига амалга оширилади. Шаҳар киёфасида гавдалантириш оҳангдош бирлигини шаҳар қурилиши мероси ва ҳозирги замон қурилишида миллий маданиятни ажралмайдиган ўзига хос қисми ҳисобланади.

3 МАВЗУ

Тарихий шаҳарлар, уларнинг вужудга келиши ва тараккий қилиши шакллари

Йирик шаҳар марказида аҳоли гуруҳларини жойи ўзара боғлиқлиги жиҳатидан ҳамиша ҳам асосий шаҳар бошчилик қилган – ўзининг ўлчами бўйича, қурилиш моҳияти бўйича ва фазовий жойлашуви бўйича. Янги шаҳарларнинг – иши ўзгача, бир-биридан ажралган ҳолда ҳосил бўлади, бироқ хўжалик жараёнида мамлакатлар у ёки бу туманлари ўзлаштирилади, режалаштирилган гуруҳлар бутунлиги ташкил топади. Бу ерда, тартиб бўйича, аҳоли жойлари алоҳида, аҳоли гуруҳларини жойлаштириш тизимини ташкил этиш, аҳолини жойларини тенг тақсимлаш, умум хўжалик фаолиятини бирмунча купроқ ёки камроқ тенгликда тақсимланади, жойлаштирилган тизим бўйича. Мисол учун

Набережно-Челкинскаяда аҳоли гуруҳларини тизимли жойлаштирилганлиги фикримиз далили.

4 МАВЗУ

Шаҳарлар тархӣй тизимлари ва фазовий курилмалари

Шаҳарнинг қиёфаси нарсани фазовий инсон томонидан қабул қилиб олинadиган ташқи кўринишини муҳити, қиёфани таъсири катта. У кенг миқёсдаги ғоя ва тассавурларни ва туёғуларни аниқлаб беради.

Одамда ижобий ҳиссиёт таъсирини аниқлай беради. Инсонда ижобий туёғуларни уйғотиш-бирдан бир шаҳар архитектура қиёфасини вазифасидир. Бундан ташқари тесқари боғлиқлар ҳам мавжуд. Уларнинг ғоявий ва ахлоқий дунёқарашлари, эстетик юксак мақсадларигаўзларида талаб кондирадилар.

Шаҳарнинг қиёфасида унинг босқичма босқимкўпқиррали ривожланишини тасвири мавжуд.

5 МАВЗУ

Шаҳар маркази, кичик марказлар, ва якка марказликдан кўп марказликка ўтиш

Янги шаҳарларнинг режавий тизими ва уларнинг архитектура кўрилиши ишлаб чиқариш базасига катта аҳамият кўрсатади.

Кимёвий маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи янги шаҳарларда аҳоли ҳудудлари ва ишлаб чиқариш ҳудудлари алоҳида жойлашган бўлиши керак. Бундай шаҳарларда санитар-ҳимоялаш ташкилотлари ва ҳудудлари катта аҳамиятга эга ва шу билан бирга транспорт инфратизими ривожланганлиги, ҳамда яшаш жойи ва муҳнат қилиш ҳудудлари ўзаро боғлиқлиги қулай бўлиши керак. Машина ишлаб чиқарувчи янги шаҳарларда аҳоли ва ишлаб чиқарувчи ҳудудлари аксинча ёнма-ён ҳолда бўлиши мумкин. Илмий шаҳарлар тизимида тартиб бўйича, тўрттадан кам бўлмаган функционал бўлим фаолият кўрсатади: институт ҳудуди, аҳоли ҳудудлари, жамоат маркази ва хордиқ чиқариш ҳудуди. Янги шаҳарнинг катталиги унинг мураккаб дарасига, фазовий жойларга ва функционал элементларига эга.

6 МАВЗУ.

Турар жой районлари, саноат корхоналари ва дам олиш марказлари қиёфалари

Шаҳар архитектура қиёфасини маънолиги унинг муҳим сифатидир кўпгина омиллар энг аввало режалаштириш туркумини қулайлиги келишилганлиги унинг қисмлари билан ҳамоханлигидир.

Қаерда фаоллий муаммолар бартарафэтилган бўлса жамоат марказларин тизими мавжуд бўлса ва аниқ ажратилган саноат ҳудудлари ўзаро боғлиқ йўл коммуникациялари бўлса, одатда шаҳар қиёфаси таъсирли. У аниқ ва инсон тамонидан тушуниб олинади. Шаҳар қиёфаси равшанлигини унча кам бўлмаган омиллардан – бу ўз ўзига хос қайтарилмаслигидадир. Айнан шаҳарларни ўзига хослиги орқали уларнинг кўп қирраллиги намоён бўлади. Шаҳар қиёфаси ўзига хослиги ўзаро доимий ҳаракатдаги омилларни, табиий муҳит, тархӣй мерос шаҳарсозлик саноатини даражаси, техникавий имкониятлари ва бошқалар натижасидаэришилади. Жойларни табиий шароитларда, шаҳар ривожланадиган жойда юзага чиқиш имконияти бўлган холларда ёрқин архитектуравий композициясини барпо этиш ва шаҳар қиёфасини ўзига хослигига эришиш кўп холларда яширилган.

7 МАВЗУ.

Меъморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати

Шаҳар архитектура қиёфасини маънолиги унинг муҳим сифатидир кўпгина омиллар энг аввало режалаштириш туркумини қулайлиги келишилганлиги унинг қисмлари билан ҳамоҳанглигидир.

Қаерда фаоллий муаммолар бартарафэтилган бўлса жамоат марказларин тизими мавжуд бўлса ва аниқ ажратилган саноат ҳудудлари ўзаро боғлиқ йўл коммуникациялари бўлса, одатда шаҳар қиёфаси таъсирли. У аниқ ва инсон тамонидан тушуниб олинади. Шаҳар қиёфаси равшанлигини унча кам бўлмаган омиллардан – бу ўз ўзига ҳос қайтарилмаслигидадир. Айнан шаҳарларни ўзига ҳослиги орқали уларнинг кўп қирралиги намоён бўлади. Шаҳар қиёфаси ўзига ҳослиги ўзаро доимий ҳаракатдаги омилларни, табиий муҳит, тархӣй мерос шаҳарсозлик саноатини даражаси, техникавий имкониятлари ва бошқалар натижасидаэришилади. Жойларни табиий шароитларда, шаҳар ривожланадиган жойда юзага чиқиш имконияти бўлган ҳолларда ёрқин архитектуравий композициясини барпо этиш ва шаҳар қиёфасини ўзига ҳослигига эришиш кўп ҳолларда яширилган.

8-МАВЗУ.

Шаҳар панорамаси ва силуети

Тарихий вужудга келган ёки табиий имкониятлари амалга оширилган шаҳарлар, қиёфалари ўзига ҳос ва такрорланмаган. Бундай ҳол айнан жойларни табиатни ўзига ҳослигини архитектура муаммоларини аниқлаш ва улардан ижодий фойдаланиш активаториятларни, ўрмон массивлариниўзига ҳос рельефи билан режалаштиришни боғлаш ҳисобига эришилган. Шу билан биргаҳамма вақт қатий равишда шамол ва жануб табиий нуқтани назари кўзда тутилган. Шаҳар қиёфаси табиатниўзидек совуқ қоронғу, ва ёруғлик-шод хурсанд бўлиши мумкин. Шундай қилиб Петрозаводскийни архитектура қиёфаси Фрунзе шаҳрининг қиёфасидан ёки Душанбе, Зеленоград қиёфасига ўхшаш Шевченко ёки Навоий кўпгина томонлари билан ажралиб туради. Шаҳарлар қиёфаларида турли давр ҳислатлари бирлашган. Шаҳар чегаралари ичида, ҳаммадан ҳам тарихни вужудга келган марказий қисмида тўғридан тўғри ўтган замон иншоотлари келажак жарчилари ёнмаён ҳолда ҳам жихатлик қилиб келмоқда

9- МАВЗУ.

Шаҳарсозликда табиийва сунъийландшафтнинг қулланилиши.

Шаҳар марказини қиёфасига эстетик талаблар. Шаҳар марказини шакллантиришдаумумий масала уларни ролини аҳолини жамоат ҳаётини жамлашда, инсон кўзини шаҳарни гавжум жойлари кўринишида, қулай бўлишлари, аҳолини турли хил талабларини, қониқтириш ва қўллаб туришлари тегишли керакли равишда басавлат бўлишлари талаб этади.

Айрим ҳолларда барпо этилагн шаҳар маркази бошқатдан барпо этиш уларни янги ижтимоий ва фаоллий боғланишни жавоб берадиган жамоа мажмуалари билан бир томондан, ва 2-томондан ўсиб бораётган шаҳар ҳудудларига баробар композицион тизимини тузиш ва табиий ва суъий манзарани ўрнатиш.

10-МАВЗУ.

Шаҳар қиёфасини шакллантиришда сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари

Умумшаҳар марказларини фаолиятини бошқатдан кўриб чиқиш маданий ва ахборот имкониятлари энг муҳим халқ хўжалигинибошқариш қисмларини, корхона марказини оширишга қурилишни зичлаш ва биноларни қаватларини оширишга келтиради.

Умумшаҳар марказни режалашдатуркуми маҳсуслаштириш ва бир бирига кириб кетган фаолиятларни, бир тамондан у маҳсуслаш тирилган марказларни марказий район ташқарисида, бошқа томондан кўпфаолиятли мажмуаларни лойиҳалаштирилади.

Айрим иншоотлар янада ўзларини мустақиллигини йўқотиб мураккаб бирликни қисми бўлиб қолади. Шаҳар марказини архитектураси, иншоотларни катта фазовий тизмини бошқариб боради.

Умумшаҳар марказларини фаолиятини бошқатдан кўриб чиқиш маданий ва ахборот имкониятлари энг муҳим халқ хўжалигини бошқариш қисмларини, корхона марказини оширишга қурилишни зичлаш ва биноларни қаватларини оширишга келтиради.

Умумшаҳар марказни режалашдатуркуми махсуслаштириш ва бир бирига кириб кетган фаолиятларни, бир тамондан у махсуслаш тирилган марказларни марказий район ташқарисида, бошқа томондан кўпфаолиятли мажмуаларни лойихалаштирилади.

Айрим иншоотлар янада ўзларини мустақиллигини йўқотиб мураккаб бирликни қисми бўлиб қолади. Шаҳар марказини архитектураси, иншоотларни катта фазовий тизмини бошқариб боради.

11-МАВЗУ.

Шаҳар киефасини шакллантиришда бадий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари

Бунёд этилган шаҳар марказларида трансформация жараёни, оддий кўзлда тутиш мумкинэмас, қурилиш бинолари янги қурилиши ва қайта жихозланган капитал фондлар фақатгина қурилишни бўшатиш натижалари.

Марказий масштабни доимий равишда кенгайиб боради. Пайдо бўлган марказлар жамоа мажмуалари мураккаб фазовий тизимга айланиб ўсиб бормоқда, уларни 500 да 1000 гача ва ундаги кўп худудни эгаллайди.

Катта шаҳарларда бундай тизимни кўзга ташналарли даражада умумий шаҳар маркази ўзига бўлга дунё қаршилиқ анчагина ўзгартиради. Янгилик айнан шундан иборатки, умумшаҳар маркази четки районларда қўшимча жамоа марказлари пайдо бўлади. Улар гуруҳ шаҳарларини оғирликни марказий ўзакка тушунишини пасайтиради. Қисмларни бирлиги ва ўзаро боғлиқлик тизими умумшаҳар марказларини ривожлантиришини унинг махсуслаштирилган филиалларни шаҳарни турли районларда филиалларни тузишга, бошқаришга имконият яратади. Бундай ёдгорлик марказлар ҳеч қанча, бош марказни одатда тарихий ўзак асосида тузилган ўзакни ахамиятини пасайтиради.

2.3. Рейтинг назорати тартиби

жорий назорат	оралиқ назорат	Якуний назорат
Мах 40,0 б	Мах 30,0 б	Мах 30,0 б
86-100%=34,4-40,0 б («аъло»)	86-100%=25,8-30,0 б («аъло»)	86-100%=25,8-30,0 б («аъло»)
71-85%=28,4-34,0 б («яхши»)	71-85%=21,3-25,5 б («яхши»)	71-85%=21,3-25,5 б («яхши»)
55-70%=22,0-28,0 б	55-70%=16,5-21,0 б	55-70%=16,5-21,0 б
(«қониқарли»)	(«қониқарли»)	(«қониқарли»)
0-54%=0-21,6 б («қониқарсиз»)	0-54%=0-16,2 б («қониқарсиз»)	0-54%=0-16,2 б
(«қониқарсиз»)	(«қониқарсиз»)	(«қониқарсиз»)
10+10+10+10=40	10+10+10=30	10+10+10=30

“Шаҳарлар эстетикаси”, фани 2 семестрда маърузалар ва семинар тарзида ўтказилиши эътиборга олиб, Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта-махсус таълим вазирлигининг 11.06.2009 й даги №204 буйруғи билан тасдиқланган “Олий таълим муассасаларида талабалар билимларини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисидаги низом” га мувофиқ 2 семестрда бу фандан 2 та оралиқ назорат ва якуний назорат ўтказилади.

Жорий назорат семинар дарсларида йиғилган балларга қараб белгиланади.

Оралиқ назорат 5-7-маърузадан кейин оғзаки савол-жавоб тарзида ўтказилади.

Якуний назорат ёзма иш кўринишида ўтказилади. Талаба билимини баҳолашда қуйидаги мезонга риоя қилинади:

2.4. Рейтинг баҳолаш мезонлари

а) 86-100 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши
ЛОЗИМ:

- тасаввурга эга бўлиш;
- билиш, айтиб бериш;
- моҳиятини тушуниш;
- олган билимларини амалда қўллай олиш;
- мустақил мушоада юрита олиш;
- ижодий фикрлай олиш;
- ҳулоса ва қарор қабул қилиш.

б) 71-85 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши
ЛОЗИМ:

- тасаввурга эга бўлиш;
- билиш, айтиб бериш;
- моҳиятини тушуниш;
- олган билимларини амалда қўллай олиш;
- мустақил мушоада юрита олиш.

в) 55-70 балл учун талабанинг билим даражаси қуйидагиларга жавоб бериши
ЛОЗИМ:

- тасаввурга эга бўлиш;
- билиш, айтиб бериш;
- моҳиятини тушуниш.

г) қуйидаги ҳолларда талабанинг билим даражаси 0-54 бал билан баҳоланиши
МУМКИН:

- аниқ тасаввурга эга бўлмаслик;
- билмасли.

Талабаларнинг фан бўйича умумий ўзлаштиришини баҳолаш:

86-100%=47,0-54,0 б («аъло»)

71-85%=38,0-46,0 б («яхши»)

55-70%=30,0-37,0 б («қониқарли»)

0-54%=0-29,0 б («қониқарсиз»)

3. ФАНИНГ ЎҚУВ-УСЛУБИЙ ТАЪМИНОТИ

3.1. Асосий адабиётлар

5. Po'latov X. Shaharsozlik tarihi. Toshkent, 2009.
6. Исамухамедова Д.У. “ Шаҳарсозлик асослари “ Ўқув қўлланма, Тошкент, 2000.

3.2. Қўшимча адабиётлар

7. История градостроительства / под редакций Саваренский Т.Ф., М: Стройиздат, 1987.
8. Градостроительное проектирование / Авдоткин Л.Н., и др., М: Стройиздат, 1988.
5. Аҳмедов М.Қ. Ўрта Осиё меморчилиги тарихи .-Т.:”Ўзбекистон”, 1995.-215с.
6. Муҳаммад Аҳмедов. Меморий мерос (2 қисмдан иборат).-Т.: “Fan va texnologiya”, 2011, бет ва 4+16 рангли расм.

3.3.Информацион техник воситалар

Фаннинг ўтилиши жараёнида айрим мавзулар фаннинг ўтилиши жараёнида айрим мавзулар компьютер ёки электрон тасвирлагич (проектор), электрон доска сингари воситаларда мисоллар кўрсатиб бориш билан мустахкамланади.

Талабаларнинг мустақил машғулотилари INTERNET орқали мавзуга оид сайтлардан хабардор бўлиб боришлари ва кафедрага тегишли компьютерлар хотирасидаги услубий кўрсатмалардан фойдаланиб боришлари тавсия қилинади.

3.4.Талабалар билимини оралиқ ва якуний назорат қилиш учун Саволлар

1. “Шаҳар” тшунчаси.
2. “Шаҳарлар эстетикаси” тшунчаси.
3. “Идеал шаҳар” тшунчаси.
5. Шаҳарларнинг тузилиши, шаҳар ҳудуди.
6. Шаҳарларнинг таркибий қисмлари.
7. Шаҳар элементлари.
8. Тарихий шаҳарлар.
9. Янги шаҳарлар.
10. Келажак шаҳарлари.
11. Шаҳар ҳисобланмайдиган аҳоли пунктлари.
12. Қишлоқ аҳоли пунктлари.
13. Шаҳарларнинг тархйй тузилиши.
14. Шаҳарларнинг фазовий қурилиши.
15. Шаҳар бўлмаган аҳоли пунктларининг.
16. Шаҳар ва бошқа аҳоли пунктлари маркази.
17. Яққа марказ ва кўп марказли шаҳарлар.
18. Турар жой районлари эстетикаси.
19. Саноат корхоналари бадийлиги.
20. Дам олиш зоналарининг бадий тузилиши.
21. Меъморий ансамбллар.
22. Меморий комплекслар.
23. Шаҳар панорамаси василуэтлари.
24. Шаҳарсозлик ва табиий ландшафт.
25. Шаҳарсозликда сунъий ландшафт тузиш
26. Шаҳарсозликда сув иншоотларидан фойдаланилиши.
27. Шаҳарсозликда уйғунлаштириш.
28. Шаҳарсозликда кучалар кифасини ташкил этиш.
29. Шаҳарсозликда бадий ва тасвирий воситаларини қўллаш.
30. Шаҳарлар ва транспорт инфраструктураси.
31. Шаҳарсозликда инжерлик иншоотлари.
32. Шаҳар кучалари профилларини тузиш.
33. Шаҳарга кириш йўлларини ташкил этиш.
34. Бино қурилмалари кўринишлари.
35. Ҳовлиларни тузиш санъати.
36. Дарахт ва кўкаламзорлар композитсиясини қўллаш.
37. Кам қаватли иморатсозлик усуллари.
38. Кўп қаватли иморатсозлик.
39. Кам қават ва кўп қаватли иморатлари қўшиб қўллаш.
40. Фасадларни ташкил этиш.

Ишчи ўқув дастурга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида

_____ ўқув йили учун ишчи ўқув дастурига қўйидаги ўзгартириш ва қўшимчалар киритилмоқда:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. On the left side, there is a vertical margin line, creating a narrow left margin. The paper appears to be a standard notebook page.

Ўзгартириш ва қўшимчаларни киритувчилар:

(профессор-ўқитувчининг И.Ф.О.)

(ИМЗОСИ)

Ишчи ўқув дастурга киритилган ўзгартириш ва қўшимчалар “Бино ва иншоатлар қурилиши” факультети Илмий-услубий Кенгашида муҳокама этилди ва маъқулланди _____ йил “_____” _____ даги “_____” - сонли баённома).

Факультет Илмий-услугбий
Кенгаши раиси:

_____ ўқув йили учун ишчи ўқув дастурига қўйидаги ўзгартириш ва қўшимчалар киритилмоқда:

[illegible]

(профессор-ўқитувчининг И.Ф.О.)

(ИМЗОСИ)

Ишчи ўқув дастурга киритилган ўзгартириш ва қўшимчалар “Бино ва иншоатлар қурилиши” факультети Илмий-услубий Кенгашида муҳокама этилди ва маъқулланди _____ йил “_____” _____ даги “_____” - сонли баённома).

Факультет Илмий-услугбий
Кенгаши раиси:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ АРХИТЕКТУРА-ҚУРИЛИШ ИНСТИТУТИ
“ШАҲАРСОЗЛИК ВА ЛАНШАФТ АРХИТЕКТУРАСИ” КАФЕДРАСИ

“ТАСДИҚЛАЙМАН”
ўқув ишлари бўйича
проректор А.Тўлаганов

23 июнь 2011 й.

ШАҲАР ЭСТЕТИКАСИ

фани бўйича

5A580103– Шаҳарсозлик

БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

Тошкент–2011

Фан бўйича баҳолаш мезони намунавий ва ишчи ўқув дастурлари ҳамда ишчи ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчилар:

Аҳмедов М.Қ.. ТАҚИ “Шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси” кафедраси мудири,
Меморчилик фанлари доктори, профессор
_____ (имзо)

Такризчилар:

Сам ДАҚИ Меъморчилик тарихи ва назарияси
кафедраси мудири меъм. ф.д., проф. Уралов А.С.

ТАҚИ Шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси
каф., доценти, арх.номзоди Мирзаев М.К.

Фаннинг ўқув дастури. Тошкент Архитектура – қурилиш институти илмий – услубий
кенгашида тавсия қилинган
(2010 йил _24 июн__ даги «_7_» сонли баённома)

Фаннинг баҳолаш мезони “Шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси” кафедраси
мажлисининг 2011 йил 20 сентябрдаги 25-сонли мажлисида кўриб чиқилган.

“Шаҳарсозлик ва ландшафт архитектураси” **кафедраси мудири** Меморчилик фанлари
доктори, профессор Аҳмедов М.Қ

Фаннинг баҳолаш мезони Бино ва иншоотлар факультети кенгашида 2011 йил
_____- _____- сонли мажлисида тасдиқланди.

**Архитектура ва қурилиш институти
факультети декани**

доц. Рейимбаев Ш.С.

БАҲОЛАШ МЕЗОНИ

Баҳолаш мезони Ўзбекистон Республикаси Олий ва Ўрта махсус таълим вазирининг 2010 йил 26 август 1981-1 сонли “Олий таълим муассасаларида талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисидаги низомга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги буйруғига асосан ишлаб чиқилди.

“Шаҳарлар эстетикаси” фанидан талабаларнинг билим, кўникма ва малакалари ҳар семестрда жорий назорат (ЖН), оралиқ назорат (ОН) ва якуний назорат (ЯН) натижалари асосида баҳоланади.

Рейтинг назорати жадвали

Назорат тури	сентябрь				октябрь				ноябрь				декабрь				январь				максимал балл	ўтиш балли
	1 ҳафта	2 ҳафта	3 ҳафта	4 ҳафта	5 ҳафта	6 ҳафта	7 ҳафта	8 ҳафта	9 ҳафта	10 ҳафта	11 ҳафта	12 ҳафта	13 ҳафта	14 ҳафта	15 ҳафта	16 ҳафта	17 ҳафта	18 ҳафта	19 ҳафта	20 ҳафта		
ЖБ (амалий машғулотлар жараёнида баҳоланади)		4		4		4		4		4		4		4		4		4		4	40	22 5
ОБ						3 5															30	
ЯБ																			3 0		30	
ЖАМИ																					10 0	55

Жорий назоратларни баҳолаш мезонлари

“Шаҳар эстетикаси” фани бўйича жорий баҳолаш талабанинг амалий кўникмаларга эга бўлганлигини семинар дарсларида аниқлаш учун қўлланилади ва умумий рейтинг баллининг 40% ни ташкил қилади.

Жорий назорат оғзаки савол-жавоб ва амалий топшириқларни бажариш, билан амалга оширилади. Ҳар бир амалий машғулотда талаба томонидан саволларга берган жавоблари, мустақил бажарган топшириқлари баҳоланиб борилади ва рейтинг жадвалида кўрсатилган ҳафталарга мос равишда ўқитувчининг журналида белгиланади.

Семестр давомида жами 10 та жорий назорат ўтказилади. Ҳар бир жорий назорат учун максимал 4балл белгиланади.

_____ «Шаҳарлар эстетикаси» фанидан ишчи дастур бажарилишининг календар тематик режаси
Баҳорги семестр

т/р	Мавзу номлари	Машғулот тури	Ажратилган вақт	Талабанинг мустақил иши мавзуси ва мазмуни	ТМИга ажратилган вақт	Ҳисобот шакли	Бажарилиш ҳақида маълумот		Ўқитувчи имзо
							соат	Ой ва кун	
1.	«Шаҳарлар эстетикаси» фанинг предмети ва услуги.	Маъруза	2	«Шаҳарлар эстетикаси» фанинг предмети ва услуги.		оғзаки сўров	2		
		семинар	-				-		
2	Шаҳарнинг таркибий қисмлари, элементлари, ҳудуд (зоналари).	Маъруза	2	Шаҳарнинг таркибий қисмлари, элементлари, ҳудуд (зоналари).			2		
		семинар	2				2		
3	Тарихий шаҳарлар, уларнинг вужудга келиши ва тараккий қилиши шакллари	Маъруза	2	Тарихий шаҳарлар, уларнинг вужудга келиши ва тараккий қилиши шакллари		оғзаки сўров	2		
		семинар	2				2		
4	Шаҳарлар тархӣ тизимлари ва фазовий қурилмалари	Маъруза	2	Шаҳарлар тархӣ тизимлари ва фазовий қурилмалари			2		
		семинар	2				2		
5	Шаҳар маркази, кичик марказлар, ва яққа марказликдан қўп марказликка ўтиш	Маъруза	2	Шаҳар маркази, кичик марказлар, ва яққа марказликдан қўп марказликка ўтиш		оғзаки сўров	2		
		семинар	2				2		
6	Турар жой районлари, саноат қорхоналари ва дам олиш марказлари қиёфалари	Маъруза	2	Турар жой районлари, саноат қорхоналари ва дам олиш марказлари қиёфалари			2		
		семинар	2				2		

7	Меморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати	Маъруза	2	Меморий ансамбл ва комплекс тузиш санъати			2		
		семинар	2				2		
8	Шаҳар панорамаси ва силуэти	Маъруза	2	Шаҳар панорамаси ва силуэти			2		
		семинар	2				2		
9	Шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафтнинг кулланилиши	Маъруза	2	Шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафтнинг кулланилиши		оғзаки сўров	2		
		семинар	2				2		
10	Шаҳар киефасини шакллантиришда сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари	Маъруза	2	Шаҳар киефасини шакллантиришда сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари			2		
		семинар	2				2		
11	Шаҳар киефасини шакллантиришда бадий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари	Маъруза	2	Шаҳар киефасини шакллантиришда бадий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари		оғзаки сўров	2		
		семинар	2				2		

Изоҳ: ТМИ ҳажмидан келиб чиқиб ўқув жадвалига ҳафтасига бир марта куннинг иккинчиярмига консултация дarsi қoилади
(ТМИ _____ соат/ ҳафта _____ соат)

Фан ўқитувчиси _____

ИМЗО

**Ўқув машғулотида таълим
технологияси модели ва ўқув
машғулотининг ҳаритаси.**

1-мавзу

Кириш, шаҳарлар эстетикаси фанининг аҳамияти, шаҳар ва шаҳар эстетикаси тушунчалари;

1.1. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Кириш, визуал маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1. Мавзунинг долзарблиги. 2. Шаҳарлар эстетикаси фанининг предмет ива унинг аҳамияти 3. Архитектура фанининг узига хослиги. 4. Шаҳарлар эстетикаси фанининг муаммолари. 5. «Шаҳарлар эстетикаси» фанининг бошқа фанлар билан боғликлиги
Ўқув машғулотининг мақсади: “Шаҳарсозлик эстетикаси ” фанининг предмети ва билиш усуллари, ривожланиш тарихи бошқа фанлар билан алоқаси тўғрисида билимларни ҳамда тўлиқ тасаввурни шакллантириш.	
Педагогик вазифалар: - Эстетика тушунчаси билан таништириш ва фанинг предметини тушунтириш; - Шаҳарлар эстетикаси ҳамда уларнинг намоёндалари билан таништириш; - Эстетиканинг бош масаласини тавсифлаш; - Шаҳарлар эстетикаси деган тушунчалар билан таништириш илмий билиш усуллари изохлаш ва тасаввур ҳосил қилиш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Шаҳарлар эстетикаси фанининг предметини изохлайди; - Эстетика ва этика тушунчаларига таъриф беради; - шаҳар эстетикасини ифодалайди ва уларнинг асосчиларини айтиб беради; - Шаҳарлар эстетикасига тавсиф беради; - Шаҳарлар эстетикасига қаратилиб қурилган шаҳарларни мисоллар ердамида келтиради; - «Шаҳарлар эстетикаси» фанининг бошқа фанлар билан ўзаро алоқасини ва уни фанлар ичида тутган ўрнини тавсифлайди.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Визуал маъруза, блиц-сўров, баён қилиш, кластер, “ҳа-йўқ” техникаси
Ўқитиш воситалари	Маърузалар матни, проектор, тарқатма материаллар, график органайзерлар.
Ўқитиш шакли	Жамоа, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Маъруза машгулотининг технологик харитаси(1-машгулот)

Босқичлар,	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзу, унинг мақсади, ўқув машгулотидан кутилаётган натижалар маълум қилинади.	1.1. Эшитади, ёзиб олади.
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Талабалар эътиборини жалб этиш ва билим даражаларини аниқлаш учун тезкор савол-жавоб ўтказилади. - этикага доир қандай атамаларни биласиз? - бозор иқтисодиётига ўтиш даврида шаҳарлар этикаси ва уни ривожлантириш зарурати нимада деб ўйлайсиз? - «Шаҳарлар этикаси» фанини қайси фан шакллантиради? 2.2. Ўқитувчи визуал материаллардан фойдаланган ҳолда маърузани баён этишда давом этади. Шаҳарлар, шаҳарлар эстетикасининг доимий ва асосий муаммоси тушунчаларини шарҳлайди. 2.3. Шаҳарлар ва шаҳарлар эстетикасининг пайдо бўлишини ва уларнинг намоёндалари тўғрисидаги тақдиротни намоёниш қилади. а) Шаҳарлар эстетикаси нима учун керак деб ўйлайсиз? б) У қандай вазифаларни бажаради? в) Бошқа фанлар билан қандай боғлиқлиги бор ва унинг аҳамияти нимада? қайи саволлар орқали “Шаҳарлар эстетикаси ” фанининг предметини тушунтириб берадилар. 2.4. Талабаларга мавзунинг асосий тушунчаларига эътибор қилишни ва ёзиб олишларини таъкидлайди.	2.1. Эшитади. Навбат билан бир-бирини такрорламай атамаларни айтади. Ўйлайди, жавоб беради. Жавоб беради ва тўғри жавобни эшитади. 2.2. Схема ва жадваллар мазмунини муҳокама қилади. Саволлар бериб, асосий жойларини ёзиб олади. 2.3. Эслаб қолади, ёзади. Ҳар бир саволга жавоб беришга ҳаракат қилади. Таърифни ёзиб олади, мисоллар келтиради.
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Мавзуга яқин ясайди ва талабалар эътиборини асосий масалаларга қаратади. Фаол иштирок этган талабаларни рағбатлантиради. Мустақил иш учун вазифа: “шаҳарлар эстетика ” сўзига кластер тузишни вазифа қилиб беради, баҳолайди.	3.1. Эшитади, аниқлаштиради. 3.2. Топшириқни ёзиб олади.

Визуал материаллар
1-савол. Шахарлар эстетикаси ва унинг ахамияти.

1-илова.

Шахар куриниши-*Замонавий шаҳар режалари таъкил этилади ва шу билан биргаликда бир бири билан боғланган ҳолда қурилади ва ҳамма бўлимлари бир-бири билан ўзвий боғланади*

Аҳоли жойлашувининг ўзаро боғлиқлиги. *Йирик шаҳар марказларида ўзгача тизимда жойлашади, йирик сув омборлари еки кенг дарё қирғоқ екинида жойлашади.*

Шаҳарни куринишининг шароитга боғлиқлиги - алоҳида бўлимларни транспорт магистрал алоқалари билан бирлаштиришга боғлиқ, бунга жамоат бинолари ва аҳоли қўн катнайдиған жойлар..

ЯНГИ ШАҲАРЛАР КОМПОЗИЦИЯСИДА ФУНКЦИОНАЛ РЕЖАЛАШТИРИЛГАН ХУДУДЛАР

ТРАНСПОРТ КОММУНИКАЦИЯ ТИЗИМИ БИЛАН ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИГИ.

1. Жамоат марказлари
2. Ишлаб чиқариш ҳудуди
3. Аҳоли ҳудудлари
4. Тез юрар транспорт тури

ШАҲАРЛАР КОМПОЗИЦИЯСИДА ЖАМОАТ МАРКАЗЛАРИ ВА ФУНКЦИОНАЛ РЕЖАЛАШТИРИЛГАН КИШЛОҚ ХУЖАЛИК ТАРМОКЛАРИНИНГ ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИГИ.

1. Илм шаҳри
2. Машина ишлаб чиқариш шаҳри
3. Қимё ишлаб чиқариш шаҳри

- Шаҳар чегарасида алоқа транспорт воситаларининг ривожланиши ва тезликни орттириш натижасида, муҳандислик тармоқларининг ривожланиши турли турдаги қурилишларни олиб боришни тақоза қилади бу эса шаҳарсозликда транспорт қонуниятларини урнатади, булар шаҳарни фазовий композициясини тартибга келтиради.

Шаҳарсозликнинг транспорт қонунияти системаси, Тольятти шаҳри мисолида.

1. шаҳар атрофи билан
2. шаҳар
3. шаҳарнинг марказий қисми
4. магистралларнинг қонунияти

5. *шаҳар марказининг қисмини ен томонидан қуриниши.*

Қимевий маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи янги шаҳарларда аҳоли ҳудудлари алоҳида жойлашган бўлиши керак. Бундай шаҳарларда санитар ҳимоялаш таъкилотлари ва ҳудудлари катта аҳамиятга эга ва шу билан бирга транспорт инфратизими ривожланганлиги, ҳамда яшаш жойи ва меҳнат қилиш ҳудудлари узаро боғлиқлиги қулай бўлиши керак. Машина ишлаб чиқарувчи янги шаҳарларда аҳоли ва ишлаб чиқарувчи ҳудудлари аксинча енма- ен ҳолда бўлиши керак.

Илмий шаҳарлар тизимида тартиб бўйича, турттадан кам бўлмаган функционал бўлим фаолият қурсатади: институт ҳудуди, аҳоли ҳудудлари, жамоат мураккаб дарасига, фазовий жойларга ва функционал элементларига (унсурларга) боғлиқ. Мисол учун илмий шаҳарларда, илмий техника профели, радиоэлектроника еки бошқа безарар гигиеник томондан ишлаб чиқариш муносаби ҳосил бўлса, ишлаб чиқариш қисмлари катта бўлмаган ҳудудларда жойлашади. Бу эса уз навбатида зич жойлашувини, ишлаб чиқариш ва фуқоро биноларини бирлаштиради. Илмий ишлаб чиқариш шаҳарларда мураккаб архитектура шакллари қузатилади.

Билим ва ишлаб чиқариш ҳудудлари шаҳарнинг бир эмас бир нечта турли жойларида жойлашади.

РИВОЖЛАНАЕТГАН ЙИРИК ШАҲАР МАРКАЗИНИНГ АСОСИЙ ЖОЙЛАШУВИ.

- аҳоли гуруҳларининг жойи турлича режалар тизимга узаро алоқадор, йирик шаҳар маркази жойлашув асосида ривожланади.
- аҳоли гуруҳларини йирик рекреация ҳудудларида доира шаклида жойлашув.
- аҳоли жойлари икки хил параллел йуналишида ривожланади
- аҳоли жойлари перпендикуляр йуналишида ривожланади.

2-савол. “Шаҳарлар эстетикаси” фанининг предмети

Шаҳарлар эстетикаси фан сифатида шаклланиши жараёнида вужудга келган муаммолар.

Янги ва тикланаётган шаҳарлар архитектура қиефалари жамият қурилиши даврини мамлакатимизда ҳар бир аҳоли яшаш пунктларини архитектура қиефасини узига ҳослигига эришишни шакллантириш муаммоси тор мутахассислик қурилиш архитектура масаласидан ташқарига чиқиб бирдан бир энг муҳим ижтимоий муоммолардан бири бўлиб қолди.

Шаҳарлар ва қишлоқлар, ишлаб чиқариш қорхоналари, аҳоли яшаш районлари, жамоа марказлари инсонни ривожланиши учун, дам олиш ва маданий маиший ижодий меҳнатини жадаллаштириш бўйича ҳаётини муҳит ҳисобланади.

Бугунги кунда шаҳарлар қиефасини шакллантириш қуйдаги омиллар билан ифодаланади.

- муҳтор шаҳарлардан, оммавий жойлашиш тизимига утиш.

- олдинги даврларга нисбатан қупроқ ҳолларда ташқи тез юрар транспорт коммуникациялари томонидан унча узок бўлмаган шаҳарга яқинроқ ендошиши билан қабул қилинади.

- шаҳарларни бутун бир районида танлаб қурилишидан умумий шаҳар қурилишига утиш.

ШАҲАР МУҲИТИНИ ОЧИҚ ВА ЕРУГЛИК ДАРАЖАСИ

- Шаҳарнинг епик даражаси

- Шаҳарнинг очик даражаси

- Қуқаламзорлаштириш ривожининг тизими.

- Шаҳарнинг айрим туманларини қиефаси қониктирилмаганлигини сабабини янги техника мосламаларидан изланиш зарур, улар жадал ва тез қурилиш тадбиқ қилинапти ва қурилиш аънаналари усулларига ҳам булар ҳамиша ҳам замонавий талабга жаваб бермайди.

- *Шахарларни кури шва кайта куриш турли географик жойларда, мамлакатлар шаҳарларда табиий-иклим шароитини режавий ҳажм тузилишига узаро бутун мос келишини талаб этади. Шу билан бирга географик шаҳарлар ривожланиши тарихини бойитади ва тулдиради, замондошлар олдидан ноб шаҳарсозлик санъатини очади.*

- *Тартибли конун доирасида эгаллаш, бошқа санъат турларига нисбатан шаҳарсозликка тегишли. Узаро ҳаракатдаги замонавийлик ва тарихий таъкил топган мерос қадриятлар ҳамиша янгилашиб туради, уларда янги эстетик сифат йиғилади ва шаҳар қурилишини яхшилади. Утмиш тажрибаси, замонавий шаҳарсозлик билимини ва тажрибасини бирлаштиради.*

- *Замонавий жараёнда шаҳарларнинг ривожланиши қурилишини яхшилашни тез суръатли масштабада кенгаймоқда.*

- *Эскирган фонднинг узғариш жараёни шаҳарнинг кенг майдонини эгалламоқда, бунга аҳоли ҳудудлари ва ишлаб чиқариш туманлари қушилади шу билан бирга шаҳар марказлари ҳам, бунда янги қурилиш тарихий таъкил топган қурилишлар билан зич олиб борилмоқда.*

- *композицион бутунлик инсонни ураб турган муҳитга уланган янги қурилиш уйғунлигига таъкил топган бинолар ва иншоотларга боғлиқ маданий қадриятлар ва бадиийлик намоён бўлади.*

ГУРУХЛАРДА ИШЛАШ УЧУН САВОЛЛАР.

1. «Шаҳар киефаси» деганда нималарни тушинаси?
2. Шаҳар киефаси қандай омиллар билан шартланади?
3. Шаҳар киефаси ва нусхаси уртасидаги фарқи қандай?
4. Шаҳар эстетикаси нима?
5. Шаҳар муҳитида муҳандислик техник, иншоотларининг ушиб боровчи аҳамияти деганда нималарни тушиндигиз?

2.2. Семинар машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Мунозарали семинар
Семинар машғулоти режаси	1.»Шаҳар эстетикаси» фани нимани ургатади. 2.»Шаҳар эстетикаси» фанининг предмети ва аҳамияти 3.Фаннинг бошқа фанлар билан боғлиқлиги 4.»Шаҳар эстетикаси» таъсир этувчи омиллар
Ўқув машғулотининг мақсади <i>«Шаҳар эстетикасига» уни ривожлантириш ва унинг натижалари борасидаги билимларни мустаҳкамлаш ва чуқурлаштириш.</i>	

Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш; - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - шаҳар эстетикаси тугрисида ахборотларни таҳлил қилиш ва ўз фикрини ифодалаш кўникмаларини ривожлантириш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - мавзудаги асосий тушунчалар, шаҳар инвестицияларини ривожлантиришда эстетиканинг урни тугрисида. -шаҳар эстетикаси тугрисида гапириб бера олади уларни гуруҳлай олади, тизимлаштиради, - шаҳар эстетикасига таъсир этадиган омилларни фарқлай олади. -шаҳар эстетикасидаги тугрисидаги муоммоларни аниқ мисоллар ердамида тушинтириб беради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Мунозарали семинар, суҳбат, ақлий ҳужум.
Ўқитиш шакли	Жамоода ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матнлари, проектор, маркер, скоч, А32 Ф қоғоз, конспектлар
Ўқитиш шароитлари	Гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмۇни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзунини, мақсади, режадаги ўқув натижаларини эълон қилади, уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. 1.2. Семинар мунозара тарзида ўтишини эълон қилади. 1.3. Билимларни фаоллаштириш мақсадида “Сиз “шаҳар эстетикаси” деганда нималарни биласиз? саволи билан мурожаат қилади. 1.4. Мунозара қоидаларини эслатади.	Мавзунини ёзадилар ва саволларга жавоб берадилар
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1.Ўзбекистон шаҳарларида шаҳар эстетикаси деганда нималарни тушиндингиз? -Аҳоли жойлашувининг узаро боғлиқлиги -Аҳоли гуруҳларини жойлаштирилиши режалари Аҳоли гуруҳларини йирик рекреация ҳудудларида доира шаклида жойлашуви -Шаҳар бутунлигининг тузилиши асосида шаҳар қисмларини режалаштирилган ҳудудларга бўлиш ва транспорт йулларини белгилаш тугрисида мисоллар ердамида тушинтириш -Янги шаҳарларнинг режавий тизими тугрисида тушинтириш -Шаҳар қурилишини шаҳар режасига таъсир этиш еки этмаслиги тугрисида -Янги шаҳарлар композициясида функционал режалаштирилган ҳудуднинг транспорт коммуникация тизими билан узаро боғлиқлиги. Шаҳарсозликнинг транспорт қонуниятлари системаси. экспорт қилиш ҳукуқи берилиши.	2.1. Эшитадилар ва жавобларни тайёрлайдилар. 2.2.Талабалар саволларга ўз нуқтаи назарларини билдирадилар, қўшимчалар қиладилар ва саволлар берадилар.
3-босқич. Яқуний (10 мин.)	3.1. Семинар машғулотини яқунлайди, саволлар бўйича ҳулосалар чиқаради, мунозара иштирокчиларини баҳолайди. 3.2. Мустақил иш учун вазифа беради. (Мавзу бўйича масалалар)	Эшитадилар. Ҳулосаларни ёзиб оладилар. Топшириқни оладилар.

Мунозара қатнашчиларига эслатма

1. Мунозара муносабатлар йиғиндиси эмас, балки муаммо ечими услубиятидан иборат.
2. Кўп гапирмасдан, бошқаларнинг сўзлашига имкон бер.
3. Мақсадга эришиш йўлида хиссиётларини жиловлаб, батафсил ўйлаган ҳолда сўзла.
4. Рақибларнинг вазиятини ўрганиб, уларга ҳурмат билан муносабат қил.
5. Рақибларнинг томонидан айtilган фикрларга танқидий ва мулоҳазали ёндаш.
6. Мунозара предмети бўйича четга чиқмаган ҳолда тўғри ёндашиб гапир.

Муаммоли семинарнинг бошқарув дастаклари

Бошловчи барча вазифаларни ўзига олади – мунозара босқичларини бошқариш, жавобларнинг асосланиши ва тўғрилигини тасдиқлаш, қўлланган термин ва тушунчаларни аниқлаш, муносабатларни тўғри қўллаш ва бошқалар. Такдимотларнинг тақсимотини тўғри бошқариш.

Такризчи – томонларнинг маърузаларини йўналишлар бўйича белгилаш ва тўлиқ характерда баҳолаш: долзарблиги, илмий жиҳати, мантикийлиги ва масалаларнинг аниқ қўйилганлиги, хулосаларнинг аниқ кўрсатилиши.

Рақиб – қабул қилинган тадқиқот ўртасида рақобатчилик жараёнини шакллантиради. У фақатгина маърузачининг асосий ҳолатини танқид қилиш эмас, шу билан биргаликда, унинг айтган фикрларидан заиф ёки ҳато томонларини топиш ҳамда ўзининг ҳал қилувчи фикрларини таклиф қилиши ҳам мумкин.

Эксперт – барча мунозараларнинг, жумладан, мунозара қатнашчилари томонидан айtilган фикрларнинг, қилинган хулосаларнинг, таклиф ва гипотезаларнинг махсусдорлигини баҳолайди.

Мунозара регламентини ўтказиш тартиби

1. Бошловчи маъруза мавзуси ва маърузачиларнинг такдимотларин эълон қилади.
2. Маъруза 5 минут давом этади.
3. Такризчи – 2 минут.
4. Рақиб – маъруза мавзуси бўйича фикрларини 1-3 минут такдим этади.
5. Жамоавий муҳокама – 5-10 минут

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари (балларда)	Мунозара иштирокчилари			
	Маърузачилар (Ф.И.Ш.)			
	1	2	3	4
<i>Маърузанинг мазмуни (2,5):</i>				
- мавзуга мос келиши (1,5);				
- мантикийлик, аниқлик (0,5);				
- хулосаларни қисқалиги (0,5);				
<i>Информацион технологиялардан фойдаланганлиги (кўргазмалилик) – (0,9).</i>				
<i>Регламент (0,6)</i>				
<i>Жами (4,0)</i>				
	Такризчилар (Ф.И.Ш.)			
<i>Маърузанинг тавсифи (3,0)</i>				
- маърузанинг кучли томонлари аниқлаш (1,2)				
- маърузанинг заиф томонлари аниқлаш (1,2)				
<i>Регламент (0,6)</i>				
<i>Жами (3,0)</i>				

	Оппонентлар, иштирокчилар (Ф.И.Ш.)			
<i>Саволлар:</i>				
- ҳар бири учун (0,3)				
<i>Қўшимча</i>				
- ҳар бири учун (0,3)				
- моҳияти бўйича (0,3)				
Жами (3,0)				

2-мавзу.

ШАХАРЛАРНИНГ ТАРКИБИЙ КИСМЛАРИ, ЭЛЕМЕНТЛАРИ, ХУДУД (ЗОНАЛАРИ)

Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

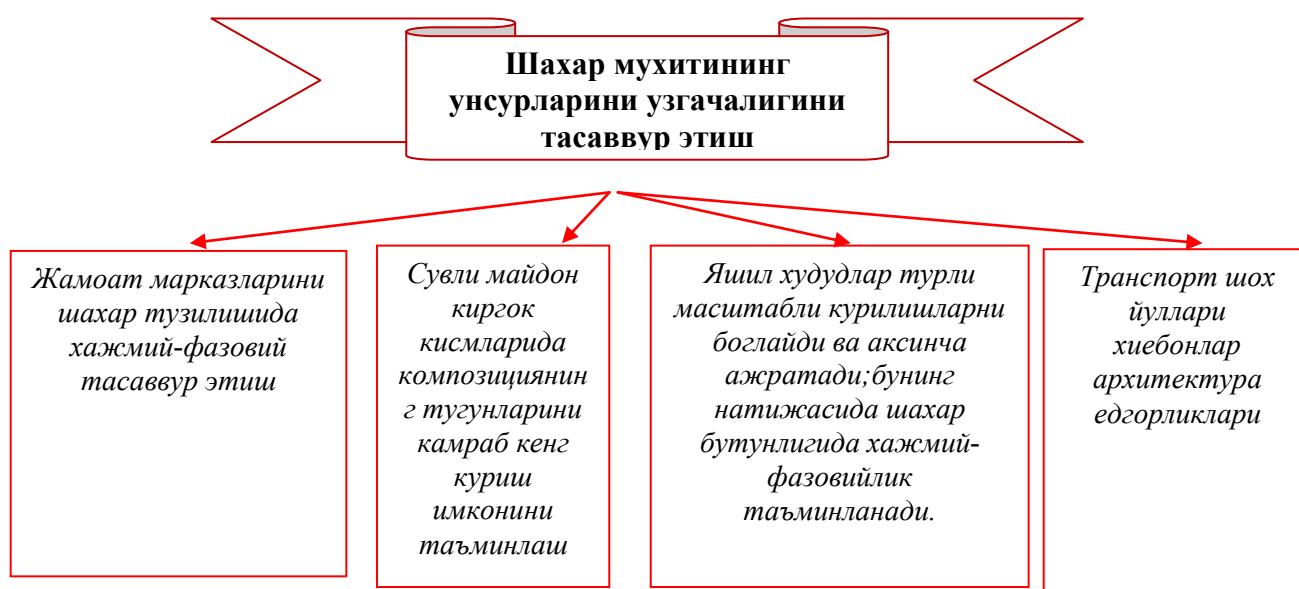
Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Ахборот, визуал маъруза.
Маъруза машғулотининг режаси	1. Шахарларнинг таркибий қисмига нималар киради. 2. Шахарларнинг таркибий қисми элементлари. 3. Шахар қурилишини узлаштириш 4. Жамоат марказларини шахар тузилишида ҳажмий-фазовий тасоввур этиш. .
Ўқув машғулотининг мақсади: Шахарларнинг таркибий қисмлари, ҳудуд (зоналари). тугрисида талабаларга тушинтириб бериш..	
Педагогик вазифалар: -Шахар қурилиши бутун фазовий муҳитни қуриш жараёни орқали тушинилиши ва узлаштирилишини тушинтириб беради. – Йўналиш учун қулай фазовий муҳит яратиш, бу шахар қурилишида режалаштириш масаласи эканлиги тугрисида тушинтирилади.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талабалар: - Шахарларнинг таркибий қисмлари тугрисида гапириб берадилар. -шахар қурилиши бутун фазовий муҳитни қуриш жараёни орқали тушинилишини тушинтириб берадилар. -шахарларнинг қурилишини узлаштириш ва шаклланиш шартини тушинтиради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Маъруза , муаммоли ҳолатларни ечиш, синквейн, ЎТВ/КТ, блиц-сўров, график органайзер: кластер, концептуал жадвал.
Ўқитиш воситалари	Проектор, тарқатма материал, график органайзерлар, доска, бўр
Ўқитиш шакли	Индивидуал, фронтал, умумжамоа ва жуптликда ишлаш.
Ўқитиш шарт-шароити	Проектор, компьютер билан жиҳозланган аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вакти	Фаолият мазмуни	
	ўқитувчининг	талабанинг
1-босқич. Кириш (5 мин.)	1.1. Мавзу, мақсад ва режалаштирилган ўқув натижаларини эълон қилади. 1.2. Режа ва муаммоли ҳолатларни ифодаловчи саволларни экранга чиқаради.	1.1.Эшитадилар, ёзиб оладилар. 1.2.Эътибор берадилар.
2-босқич. Билимларни фаоллаштириш (10 мин.)	2.1. Асосий категория ва тушунчаларни ва маъруза охирида ечиладиган масалаларни намоёни қилади. 2.2. Ўқув фаолиятини баҳолаш мезонлари маълум қилинади.	2.1. Аниқлик киритадилар. Саволлар беради.
3-босқич. Асосий (55 мин.)	3.1. Қуйидаги саволни ўртага ташлайди: Айтингни, Шаҳарларнинг таркибий қисмлари Нималардан ташкил топади ва уларни тушинтириб бераоласизми? Ана шу савол бўйича билимларни мустаҳкамлаш учун “Синквейн” усулидан фойдаланган ҳолда ҳар бир омилга таъриф беради. акс эттирувчи чизмани намоёни қилади Шаҳарларнинг таркибий қисмлари,элементларига ажратади. 3.2. Шаҳарларнинг таркибий қисмлари,элементлари ва унинг моҳияти билан таништиради, элементлари ва ҳудудларига таъриф беради.	3.1. Омилларни санайди. Таърифларни ёзиб оладилар. Ишлаб чиқариш омилларини туркумлайди. 3.2. Ёзиб оладилар, муҳокама қиладилар. Гуруҳлаш мезонини тушунтирадилар. Ёзадилар.
4-босқич. Якуний (10 мин.)	4.1. Мавзуга хулоса ясайди. Ўқув жараёнида фаол иштирок этган талабаларни рағбатлантиради. 4.2. Мустақил ишлаш ва назарий билимларни мустаҳкамлаш учун саволарни беради: шаҳарларнинг таркибий қисмларига,элементларига,ҳудудларига “Синквейн” мисоли ёрдамида таъриф беришни топширади.	4.1.Эшитади. Аниқлаштиради. 4.2. Топширикни ёзиб оладилар.

Визуал материаллар.

Шахарларнинг таркибий қисмлари, элементлари, ҳудудлари (зоналари)..

Шахар қуриниши киефаси ва такрорланмаслиги билан бутун фазовий мухитни куриш жараени оркали тушинилади ва узлаштирилади.

Инсон куриш оркали шаҳар фазовийлигини ва атроф мухит ҳақида бутун маълумотни олади.

Хар бир шаҳарни узиға хос архитектура киефасини мукамаллаштириш ва саклаб қолиш муаммоси бугунги кунда амалий мазмунга эгадир.

Маҳаллий табиий бирлаштириш моҳиятини қисмлардан фойдаланилган ҳолда утиш кенг ҳолда табиий манзарани ифодалаш, қачонки табиат хусусиятларини қайтадан ишлаш натижасида шаҳар композицияларида янги имкониятлар яратлади.

Шаҳарсозликни узини хусусиятидан келиб чиққан ҳолда, мантикий ҳолда шаҳарларни режалаштиришни ва шаҳар ривожланишини ижтимоий фаолият ва иқтисодий курсаткичлар билан узвий боғланган ҳолда қуриб чиқиш зарур.

Гузал шаҳарни барпо этиш-бу энг аввало жамоат фаолиятини ва шахсини муносиб ривожланиши учун ва ҳаётда рухий қониқишни таъминлашдир Шу билан бирга улар эстетик турқумда бир қаторда туришига қарамасдан улар уртасида қатъий фарқ мавжуд..

6-илова

Бугунги кунда шаҳарларни қиёфаларини шакллантириш куйдаги омиллар билан ифодаланади: муҳтор шаҳарлардан, оммовий жойлашиш тизимига утиш. Бу шаҳарларни олдинги курсаткичларига нисбатан нафис курсаткичларини қуқроқ ҳолатларда ташиқи тез юрар

“Синквейн” (5 қатор) техникаси

Мақсад – категорияга характеристика бериш

Синквейн схемаси:

1-қатор– ушунча;

2-қатор – тушунчани тавсифловчи 2 сифат;

3-қатор – ушбу тушунча вазиқалари тўғрисидаги 3 та феъл;

4-қатор – ушбу тушунча моҳияти тўғрисидаги 4 сўздан иборат сўз бирикмаси; 5-

қатор – ушбу тушунча синоними.

2.2. Семинар машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Мунозарали семинар
Семинар машғулоти режаси	1. Шаҳарсозликнинг таркибий қисмлари тугрисида тушинтириб бериш. 2. Шаҳарсозликнинг таркибий қисмларининг элементлари тугрисида. 3. Шаҳарни узига хос архитектура қиёфасини муқаммаллаштириш 4. Шаҳарларни бутун бир районларини қурилишидан умумий шаҳар қурилишига утиш. 5. Маҳаллий табиий бирлаштириш моҳиятини қисмларидан фойдаланиш тугрисида тушинтириб, гапириб бериш.

Ўқув машғулотининг мақсади; Шахарсозликнинг таркибий қисмлари,элементлари,худудлари тугрисида мисоллар билан тушинтириб бериш	
Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш; - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - шаҳарларнинг таркибий қисмлари тугрисида ахборотларни таҳлил қилиш ва ўз фикрини ифодалаш кўникмаларини ривожлантириш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - мавзудаги асосий тушунчалар, шаҳарларнинг таркибий қисмлари ва уларнинг ўрни тугрисида. -шаҳарларнинг таркибий қисмларни ва элементлари тугрисида гапириб бера олади - уларни гуруҳлай олади, тизимлаштиради, ишлаб чиқариш омиллари ва ресурсларини фарқлай олади; - меъерий ҳужжатлар, меъерий ҳуқуқлар тўғрисида аниқ билимга эга бўлади.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Мунозарали семинар, суҳбат, ақлий ҳужум.
Ўқитиш шакли	Жамоада ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матнлари, проектор, маркер, скоч, А32 Ф қоғоз, конспектлар
Ўқитиш шароитлари	Гуруҳларда ишлашга мўлжалланган аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади, режадаги ўқув натижаларини эълон қилади, уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. 1.2. Семинар мунозара тарзида ўтишини эълон қилади. 1.3. Билимларни фаоллаштириш мақсадида “Сиз қандай янги иқтисодий атамалар билан танишдингиз?” саволи билан мурожаат қилади. 1.4. Мунозара қоидаларини эслатади.	Мавзуни ёзадилар ва саволларга жавоб берадилар
2-босқич. Асосий (60 мин.) –	2.1.Шаҳарсозликнинг таркибий қисмлари тугрисида ва уларнинг элементлари тугрисида гапириб,тушинтириб беради. -Янги ва тикланадиган шаҳарлар архитектура қиефалари жамият қурилиши даврини акс эттириш тугрисида тушинтириб беради. - 2.2. Талабалар мунозарасини ташкил этади. Ҳар бир жавобнинг мазмунига ва мантиқийлигига эътибор беради. Саволлар беришни таклиф этади. Турли нуқтаи назарлар тингланади ва умумлаштиради. Ҳар бир савол муҳокамаси умумий ҳулоса билан тугайди. 2.3. Талабаларнинг қўшимча саволларига жавоб беради.	2.1. Эшитадилар ва жавобларни тайёрлайдилар. 2.2.Талабалар саволларга ўз нуқтаи назарларини билдирадилар, қўшимчалар қиладилар ва саволлар берадилар.
3-босқич. Яқуний (10 мин.)	3.1. Семинар машғулотини яқунлайди, саволлар бўйича ҳулосалар чиқаради, мунозара иштирокчиларини баҳолайди. 3.2. Мустақил иш учун вазифа беради. (Мавзу бўйича масалалар)	Эшитадилар. Ҳулосаларни ёзиб оладилар. Топширикни оладилар.

Мунозара қатнашчиларига эслатма

7. Мунозара муносабатлар йиғиндиси эмас, балки муаммо ечими услубиятидан иборат.
8. Кўп гапирмасдан, бошқаларнинг сўзлашига имкон бер.
9. Мақсадга эришиш йўлида хиссиётларини жиловлаб, батафсил ўйлаган ҳолда сўзла.
10. Рақибларнинг вазиятини ўрганиб, уларга ҳурмат билан мурожаат қил.
11. Рақибларнинг томонидан айтилган фикрларга танқидий ва мулоҳазали ёндаш.
12. Мунозара предмети бўйича четга чиқмаган ҳолда тўғри ёндашиб гапир.

Муаммоли семинарнинг бошқарув дастаклари

Бошловчи барча вазифаларни ўзига олади – мунозара босқичларини бошқариш, жавобларнинг асосланиши ва тўғрилигини тасдиқлаш, қўлланган термин ва тушунчаларни аниқлаш, муносабатларни тўғри қўллаш ва бошқалар. Такдимотларнинг тақсимотини тўғри бошқариш.

Тақризчи – томонларнинг маърузаларини йўналишлар бўйича белгилаш ва тўлиқ характерда баҳолаш: долзарблиги, илмий жиҳати, мантиқийлиги ва масалаларнинг аниқ қўйилганлиги, хулосаларнинг аниқ кўрсатилиши.

Рақиб – қабул қилинган тадқиқот ўртасида рақобатчилик жараёнини шакллантиради. У фақатгина маърузачининг асосий ҳолатини танқид қилиш эмас, шу билан биргаликда, унинг айтган фикрларидан заиф ёки ҳато томонларини топиш ҳамда ўзининг ҳал қилувчи фикрларини таклиф қилиши ҳам мумкин.

Эксперт – барча мунозараларнинг, жумладан, мунозара қатнашчилари томонидан айтилган фикрларнинг, қилинган хулосаларнинг, таклиф ва гипотезаларнинг махсулдорлигини баҳолайди.

Мунозара регламентини ўтказиш тартиби

6. Бошловчи маъруза мавзуси ва маърузачиларнинг такдимотларин эълон қилади.
7. Маъруза 5 минут давом этади.
8. Тақризчи – 2 минут.
9. Рақиб – маъруза мавзуси бўйича фикрларини 1-3 минут такдим этади.
10. Жамоавий муҳокама – 5-10 минут.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари (балларда)	Мунозара иштирокчилари			
	Маърузачилар (Ф.И.Ш.)			
	1	2	3	4
<i>Маърузанинг мазмуни (2,5):</i>				
- мавзуга мос келиши (1,5);				
- мантиқийлик, аниқлик (0,5);				
- хулосаларни қисқалиги (0,5);				
<i>Информацион технологиялардан фойдаланганлиги (кўргазмалилик) – (0,9).</i>				
<i>Регламент (0,6)</i>				
<i>Жами (4,0)</i>				
	Тақризчилар (Ф.И.Ш.)			
<i>Маърузанинг тавсифи (3,0)</i>				
- маърузанинг кучли томонлари аниқлаш (1,2)				
- маърузанинг заиф томонлари аниқлаш (1,2)				
<i>Регламент (0,6)</i>				
<i>Жами (3,0)</i>				
	Оппонентлар, иштирокчилар (Ф.И.Ш.)			
<i>Саволлар:</i>				
- ҳар бири учун (0,3)				
<i>Қўшимча</i>				

- ҳар бири учун (0,3)				
- моҳияти бўйича (0,3)				
Жами (3,0)				

3-илова.

Муҳокама ва хулосаларни шакллантириш учун саволлар

1. «Шаҳар киефаси» деб нимани тушинасиз?
2. Шаҳар киефаси қандай омиллар билан шартланади?
3. Шаҳар киефаси ва нусхаси уртасида қандай фарқ бор?
4. Шаҳарларнинг таркибий қисмлари деганда нималарни тушинасиз?
5. Шаҳарларнинг таркибий қисмлари, элементлари, ҳудудларини шарҳлаб бering.

3- мавзу.

ТАРИХИЙ ШАҲАРЛАР, УЛАРНИНГ ВҶУДГА КЕЛИШ ВА ТАРАККИЕТ ШАКЛЛАРИ.

4.1. Маъруза машғулотивнинг технологияси

Вақти - 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотивнинг шакли	Визуал маъруза, икки томонлама таҳлил.
Маъруза машғулотивнинг режаси	1. Тарихий шаҳарларнинг вжудга келиши 2. Чиройли шаҳарларни барпо этиш. 3. Тарихий вжудга келган еки табиий имкониятлари амалга оширилган шаҳарлар ва уларнинг киефалари. 4. Ҳозирги вақтда қимматли меросни сақлаб қолиш учун янгича ендашув. 5. Моддий материаллар базасини мустаҳкамлаш билан ва қурилиш суратларини жойлаштириш туфайли кенг микесдаги фазовий тизимларни шакллантириш.
Ўқув машғулотивнинг мақсади: Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келиши ва уларни тараккиет шакллари тугрисида тушинтириш.	
Педагогик вазифалар: - Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келиши тугрисида. - Эсда қоладиган шаҳарлар киефасига архитектура мажмуаларини шакллантириш ва уларни аниқлаш. - Моддий материаллар базасини мустаҳкамлаш билан ва қурилиш суратларини жойлаштириш тугрисида айтиб бериш. - Шаҳар ансамбли тугрисида гапириб, тушинтириб бериш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Тарихий шаҳарларга таъриф беради ва унинг келиб чиқиш сабабларини кўрсатади; - Тарихий шаҳарлар ва уларни вжудга келиши тушунтиради; - Тарихий шаҳарларнинг тараккиет шакллари тугрисида тушинтиради. Шаҳарни композицион қурилиш режалаштириш тизими. - Шаҳар мухитини баробарлик гоёси. -.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Маъруза, ҳикоя, ахборот, товар, пул
Ўқитиш шакли	Гуруҳий, коллектив
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, ЎТВ/КТ график органазаер
Ўқитиш шарт-шароити	Жиҳозланган аудитория

Маъруза машгулотининг технологик картаси

Боскичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Маъруза мавзуси ва режаси эълон қилинади. Аввалги мавзуга савол-жавоб орқали боғланади.	1.1. Эшитадилар, ёзадилар, жавоб берадилар.
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Мавзунинг ёритиш учун муаммоли саволларни таклиф этади. 2.2. Дарс аввалида ва сўнгида “биламан- билдим” жадвалини тўлдириш учун саволлар тарқатилади. 2.3. Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келишини ёритиб беради. 2.4. Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келиш сабабларини тушинтириб беради. 2.5. Тараккиёт шакллари тугрисида тушинтириб беради. 2.7. Б.Б.Б. жадвалининг 2-устунини тўлдиришни таклиф этади.	2.1. Муаммоли саволларга эътибор берадилар: «биламан-билдим» жадвалининг 1-устунини тўлдирадилар. 2.2. Эшитадилар, ёзадилар. 2.3. Б.Б.Б. жадвалининг 2-устунини тўлдиради.
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Мавзуга хулоса чиқаради. Асосий масала устида тўхталади. Б.Б.Б. жадвалини тўлдиришдаги савол- жавобларни таҳлил қилади ва фаол талабаларни баҳолайди. 3.2. Мустақил иш учун топшириқлар беради: муаммоли саволларга тайёргарлик кўриш.	3.1. Эшитадилар, саволларини беради ёзиб оладилар. 3.2. Топшириқларни ёзиб оладилар.

1-илова.

Б.Б.Б. методи асосида тарқатма материаллар

	Тушунча	Биламан “+”, Билмайман “-”	Билдим “+”, Билаолмадим “-”
1	Тарихий шаҳарлар		
2	Тарихий шаҳарларнинг вжудга келиши		
3	Тараккиёт шакллари		
4	Мухандислик иншоотлари		
5	Техникавий иншоотлар		
6	Шаҳарларни режалаштириш		
7	Шаҳар киефаси		
8	Чиройли шаҳарни барпо этиш		
9	Шаҳар киефасининг ўзига хослиги		
10	Табиий вужудга келган шаҳарлар		

БУГУНГИ КУНДА ШАХАРЛАРНИ КИЕФАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ

ОМИЛЛАР БИЛАН ИФОДАЛАНИШИ.

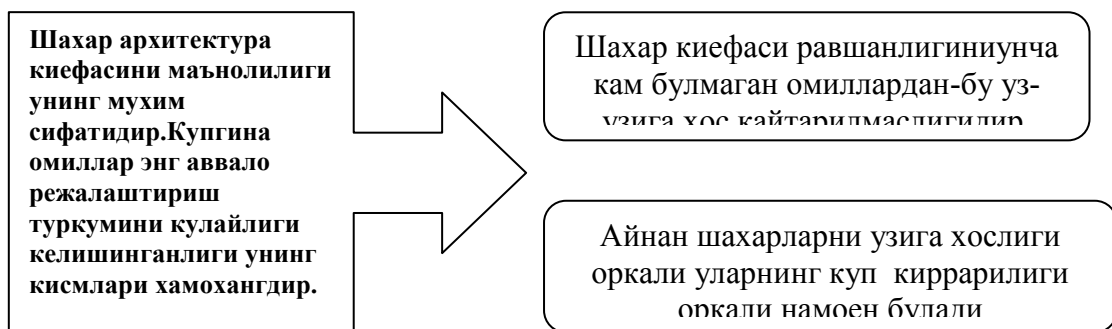
Мухторият шаҳарлардан гуруҳий жойлашиши тизимиға тутиш.Бу куйдағи яъни шаҳарнинг эстетик курсаткичи олдинги давргаташқаридан тез юрар транспорт коммуникациялари томонидан шаҳарға узок ва яқин кириш йуллари томонидан қабул қилинади. қарағанда	Танлангшан қурилишдан бутун бир районларни бирдан бир шаҳар қурилиши ғоясига утиш.Қаттағина шаҳар бирлашмаларини фазовий бирлаштиришда,айрим ҳолларда эса шаҳар бирлашади.	Маҳаллий табиий ҳолатларни парчаларидан фойдаланишдан,кент микесда табиий ландшафтни қайтадан ишлаб чиқиш ҳаммадан ҳам қачонки табиий хусусиятлар уларнинг қайтадан ишлаши оқибатида шаҳарни фазовий композициясида янги имкониятлар яратади.
Мухандислик ва техникавий иншоотларни шаҳар муҳитида ушиб борилаётгани аҳамияти уларни қуплари шаҳар қурилиши тугрисидағи анъанавий дуне қарашлари билан боғлиқ бўлмайди,бунга қарамасдан ҳолисона янги эстетик қийматлар яратади.	Шаҳарсозликни ижоди ва шаҳарларни режалаштириш ва қурилиш давлат томонидан бошқариш,режалаштириш ва қурилиш услуби ва жаораени технологиясини муқаммаллаштириш асосида олиб боришни илмий башарий билан қушилишидир.	Бундай омиллар шаҳар архитектура қиефаси тушинчасига ва унинг мезонларига узгартиришлар қиритади. Шаҳар қиефаси бугунги кунда ташқи қурилиши инсон томонидан қабул қилинадиган курсатмани фазовий муҳитидир.
Қиефани таъсири жуда ҳам катта ўзи билан кент микесдағи фикрлар ва тасаввурларни ва туйғуларни кент қуллашда аниқлаб беради	Тесқари боғланишлар таъсир курсатади.Жамоатни шундай шаҳарни ташна бўладики,унинг ахлоқий ва ғоявий дуневий қарашлари,эстетик мақсадларига жавоб бериши қерак.	Шаҳарсозлик ўзини моҳитиятидан қелиб қикқан ҳолда мантқий нуқтаий назаридан шаҳарни режалаштиришни бадий ва эстетик кадр қимматларини ижтимоий,фаолий,иктисодий шаҳар ривожланишини

4-илова

Қиройли шаҳарни барпо этиш бу энг аввало жамиятни барпо этиш фаолияти унга қулай шароит яратиб бериш ва муносиб ривожлантириши моддийлаштириш,маънавий ва маданий фан ва техника,саноатда талабини қониктириш.Табиий тушинчалар шаҳар қиефаси,унинг сиймоси-қупгина ҳолларда ухшаб қушилиб қетди.

Такидлаб утиши керакки,табiiй тушинчалар шаҳар киефаси ва унинг сиймоси купгина холларда бир-бирига ухшаб кушилиб кетади. Шу билан бирга улар орасида анчагина фарк мавжуд,шунга карамасдан уларнинг эстетик котегориялари бир каторда турадилар. Улар бир биридан таъсир килиш доираси билан фарк килади: шаҳар киефасини таъсoввер килиш хакикий борликни мавжуд томонларини инсон онгида тасвирлаши билан ижодий дакикани танлаш ва имкониятларни мавжудлиги билан асосланади.

Режалаштириши шаҳарларни ва курилишни янги боскичи булиб уларнинг архитектуравий киефасини шакллантириши янги боскичи хисобланади.

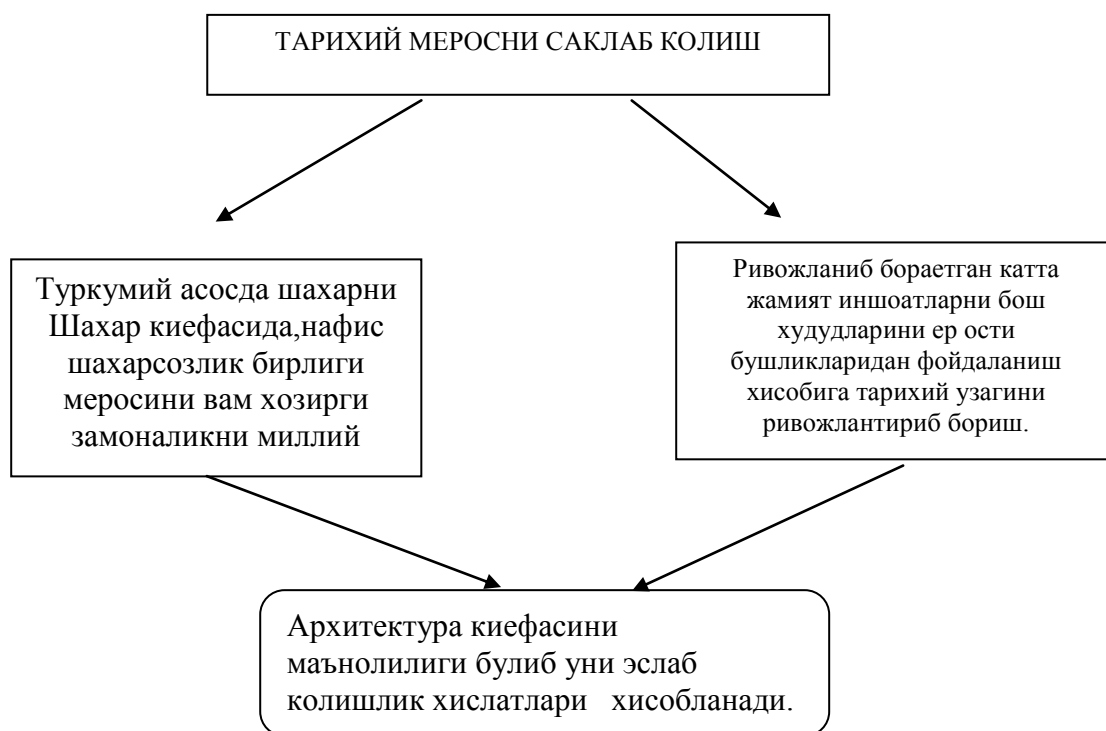
УКУВ МАТЕРИАЛИ

Тарихий вжудга келган еки табiiй имкониятлари амалга оширилган шаҳарлаор, киефалари узиға ҳос такрорланмаган.

Бундай хол айнан жойларни табиатни узиға ҳослигини архитектура муаммоларини аниклаш ва улардан оқилона фойдаланиш,урмон массивларини узиға ҳос рельефи билан режалаштиришини боғлаш ҳисобиға эришилган.

Шу билан бирга ҳамма вақт катъий равишда шимол ва жануб табiiй нуқтаи назари кузда тутилган. Шаҳар киефаси табиатни кузидек- совук ва қоронгу, еки еруғлик ва шод, хурсанд булиши мумкин.Шундай қилиб Петрозаводскни архитектура киефаси Бишкек шаҳрининг киефасидан еки Душанбе шаҳрининг Зеленоград шаҳри киефасиға ухшаш Шевченко еки Навоий шаҳрининг купгина томонлари билан ажралиб туради.Шаҳарлар киефаларида турли давр ҳислатлари бирлашган, Шаҳар чегаралари ичида ҳаммадан ҳам тарихий вжудга келган марказий қисмида туғридан туғри утган замон иншоотлари келажак жарчилари енма-ен холда ҳам ҳамжиҳатлук қилиб келмокда. Шаҳар муҳитида улар бир тан.Уларнинг бир танлилиги жамоат талабини кониктирадиган табиатға эға эканлигидадир. Шаҳар муҳитини тез ривожланиб узғаришини ҳисобиға,улчамларни ҳар қиллиги ва турли вақтда қурилганлиги стилистик табиатлари ҳозирги вақтдагидек шунчалик узғарувчан бўлмаган.

Хозирги вақтда тарихий кимматли меросни саклаб қолиш учун янги ендашув белгиланади.

ЎҚУВ МАТЕРИАЛЛАРИ

Архитектура қиёфасини маънолилиги бўлиб уни эслаб қолишлик ҳислатлари ҳисобланади. Шаҳарни ёрқинроқ қиёфаси кўп вақтгача эсда қолади кўзга кўринмайдиган эса ҳеч қандай из қолдирмайди. Шундай шаҳарлар борки қиёфалари бутун умр эслаб қолинади. Буларга Москва, Санг-Петербург, Киев, Самарканд, Бухоро, Хива ва бошқалар қиради. Узага хос ва эсга қолинадиган шаҳар қиёфасига архитектура мажмуамларини шакллантириш қиради. Агар аввалари архитектура мажмуалари кўринишда муносиб мувозаналаштирилган ўзларининг тизимида маълум бир кетма кетликда тузилган архитектура ансамбллари ҳисобланган бўлса, ҳозирги шароитларда ансамбир тушунчаси сиғимли ва динамик тушунчалардир. Моддий материаллар базасини мустаҳкамлаш билан ва қурилиш суратларини жойлаштириш туфайли кенг миқёсдаги фазовий тизимлар шаклланди, уларнинг ҳар бири умумий шаҳар ғояси номоёнда қилади.

Шаҳар ансамбили тўғрисида гапирар эканмиз бу тушунчаларни бутун бир шаҳарни ёндаштириш мумкин эмас. Бу шаҳар муҳитини эстетик ўрганиш ҳудудида шаҳар қисмини тартиблаштирилган қисмлари, айрим ансамбллари ёки уларнинг тизимлари тўғрисида

гапириш керак. Муаммо фаълатгина шаҳарни кўпгина километр чўзилиб кетган қурилиши қатий ҳолда уюштирилган бўлиши мумкин эмас ва бир вақтни ўзида кўзга кўринадиган бўлиши мумкин эмас аммо энг шухими, шундаки ансамблни ўзгармас белгиси бўлиб, шаҳарсозликни санъати бўлиб унинг ғоявий шакли уни моҳиятидир. Шу билан бир вақтда шаҳар ҳудудида тўпгина турли хил коммунал хўжалик, санитария-гигиеник, хизмат кўрсатиш ва бошқа иншоотлари ва қурилмалари шаҳар қиёфасини шакллантиришда қатнашадиган аммо, ўзларича ғоявий қиёфаларни бошловчи бўлмайдилар. Буларнинг ҳаммаси шаҳарни архитектуравий фазовий бирлигини йўққа чиқармайди. Шаҳар ижтимоий бирликка ўхшаш унинг архитектура қиёфасида моҳияти унинг фазовий яхлитлиги моҳиятини тарифловчи шаклидир. Совет шаҳарларни архитектура фазовий бирлиги бўлиб, фақатгина уни бирлигини тасвири эмас ва ижтимоий тизимини доимий ҳаракатлигида унинг ички бирлигини бузмаслиги унинг мазмунидадир.

Ижтимоий шаҳарни капиталистик шаҳарга нисбатан фарқи ижтимоий мақсадларни йўқлигида ва асослари бўлмаслиги уни яқка ҳажмий фазовий нодирлигидадир. Архитектура фазовий бирлигини дунё қараши узлуксиз ўзаро боғлиқда ва ўзаро бир бирига ташқи ва ички шаҳар бўшлиқлари одам томонидан бир вақтни ўзида ҳаракатини қабул қилишидир. Турли ҳилда аммо бир меъёрга бу шаҳарга ва унинг ҳар бир туркумий қисмига таълуқлидир. Охириги ўзининг фазовий муҳитини диалектик ривожланишига эга бўлиб, шу билан бир вақтда узвий жинс боғлиғидир.

Бўшлиқни ўзаро ҳаракатланишини моҳияти ташкиллаштириш усулларини кўп қирралигида ва уларни бўшлиғини қуриш қобилиятларини чегарасиз имкониятларидир.

Шаҳарни архитектуравий бўшлиғини бирлиги асосида тизими композицияси шаҳарларни шакллантирувчи муҳим қисмлари ҳисобланади. Шаҳарни композицион қурилиши режалаштириш тизими табиий ва суъий, ички ва ташқи умумий ва айримларини, ягона ва қайтармайдиган шаҳар муҳитини бўлақларини ўқларини ва тугунларини аниқлаб беради. Шаҳарсозлик маданиятини композицион воситалари ривожланиш оқибатида ўсиш таъсирига учрадилар. Улардан кўплари рангини йўқотди. Шаҳарни ва шаҳар районларини фаоллий таркибини, архитектура мажмуаларини ва айрим иншоотларини, транспортни ривожлантириш, янги имкониятларни қурилишини кўриш қобилиятини йўқотдилар.

Аммо шаҳарларни қурилиши ва режалаштирилиши уларни ривожланиш жараёнида, ўзларининг композицион тузилиши шаҳар бўшлиқларини бирлигига хиёнат қилмайди. Ҳаммадан ҳам масштаб ва масштабликни боғлиқлиги, маълумки ташқи

кўриниши одамни жисмоний ўлчамларини доимий ва ҳаракатдаги ҳолатини кўзлаб боғланиш ҳаммадан ҳам қимматлироқдир.

Маъруза юзасидан муаммоли саволлар:

1-савол.

Шаҳар киефаси қандай омиллар билан қиёсланади?.

2-савол.

Шаҳар киефаси ва нусхаси уртасидаги фарқи қандай?

3-савол

Тарихий шаҳарларга қайси шаҳарлар қиради?

4-савол.

Тарихий шаҳарлоарпнинг вжудга келишига қандай изох берасиз?

Ҳозирги замонда қайси тарихий шаҳарларни айтиб берасиз?

5-савол

Тарихий шаҳарлар билан замонавий шаҳарларнинг қурилишидаги фарқни айтиб беринг.

4.2. Семинар машғулоти ўқитиш технологияси

Вақти - 2-соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Мустақил ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш бўйича муаммоли семинар.
Семинар машғулотининг режаси	1. Тарихий шаҳарларнинг ривожланиш сабаблари. 2. Тарихий шаҳар билан замонавий шаҳарнинг уртасидаги фарқни айтиб беради. 3. Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келиши тугрисида гапириб беради. 4. Тарихий шаҳарларнинг тараккий этиши ва уларнинг шакллари. 5. Тарихий шаҳарларга мисоллар келтирилади ва уларни тушинтириб беради.
Ўқув машғулотининг мақсади: мавзу бўйича билимларни чуқурлаштириш, тизимлаштириш ва мустаҳкамлаш. Мавзу бўйича тарихий шаҳарларни вжудга келиши тугрисида тушинтириб беради.	
Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш. - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш. - тарихий шаҳарларга изох бериб утади..	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: – тарихий шаҳарлар, уларнинг ривожланиши ва тараккиетига, таъриф беради; – тарихий шаҳарларни тавсифлайди; – тарихий шаҳарларнинг тараккиет шакллари гапириб беради. – тарихий шаҳарларни замонавий шаҳарлар билан таққослайди.;
Ўқитиш услуби	Муаммоли усул, блиц-сўров.
Ўқитиш шакли	Фронталь, жамоа ва гуруҳларда ишлаш.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, флипчарт, маркер, конспектлар
Ўқитиш шарт-шароити	Гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Боскичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзу, режа ва мақсад, семинар машғулотининг режаси маълум қилинади.	Эшитадилар ва мавзунини ёзадилар
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Муаммоли масалаларни ўқиб беради муаммони шакллантиради ва муаммоли дарс қондасини эслатиб ўтади (1-илова). 2.2. Билимларни фаоллаштириш мақсадида асосий тушунчалар борасида блиц сўров ўткази (илова 2). 2.2. Талабаларни гуруҳларга бўлади ва гуруҳлар эътиборига вазифани ҳавола қилади. Уйга вазифа сифатида берилган муаммоли саволларнинг жавобларини гуруҳларда ўзаро муҳокама қилади ва тақдимотга тайёрлайди. 2.3. Гуруҳ сардорлари муҳокамани, ўз презентацияларини тақдимотларини намойиш қилишига таклиф этади. 2.4. Ноаниқ жиҳатларни аниқлаштиради, саволларга жавоб беради. Бажарилган ишларни, гуруҳлар фаолиятини баҳолайди. Ўзлаштириш даражасини аниқлаш учун назорат саволлари беради.	2.1. Эшитадилар, эслайдилар. Саволларга жавоб берадилар. 2.2. Гуруҳларда ишлайдилар тақдимотга тайёрланадилар. 2.3. Рақиб гуруҳга саволлар беради. Мунозарада иштирок этади. Эшитадилар, ёзиб оладилар. 2.4. Саволларга жавоб берадилар.
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Мавзунини якунлайди, умумий хулоса чиқаради, иштирокчиларни баҳолайди, рағбатлантиради. 3.2. Мустақил иш учун топшириқ: “Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келиши ва тараккиёт усуллари» тугрисида реферат ёзиб келиш учун вазифа берилади.	Эшитади, аниқлаштиради ва топшириқни ёзиб оладилар.

1-илова.

Мустақил иш учун топшириқ ушбу мавзулардан бирига реферат ёзинг:

1. “Тарихий шаҳарлар, уларнинг вжудга келиши” мавзусида .
2. “Тарихий шаҳарларнинг тараккиёт шакллари” мавзусида.

3-илова.

Мунозара қатнашчиларига эслатма

1. Мунозара муносабатлар йиғиндиси эмас, балки муаммо ечими услубиятидан иборат.
2. Кўп гапирмасдан, бошқаларнинг сўзлашига имкон бер.

3. Мақсадга эришиш йўлида хиссиётларини жиловлаб, батафсил ўйлаган ҳолда сўзла.
4. Рақибларинг вазиятини ўрганиб, уларга ҳурмат билан мурожаат қил.
5. Рақибларинг томонидан айтилган фикрларга танқидий ва мулоҳазали ёндаш.
6. Мунозара предмети бўйича четга чиқмаган ҳолда тўғри ёндашиб гапир.

Мунозара регламентини ўтказиш тартиби

1. Бошловчи маъруза мавзуси ва маърузачиларнинг тақдимотларин эълон қилади.
2. Маъруза 5 минут давом этади.
3. Такризчи – 2 минут.
4. Рақиб – маъруза мавзуси бўйича фикрларини 1-3 минут тақдим этади.
5. Жамоавий муҳокама – 5-10 минут.

4-илова.

Блиц-сўров учун саволлар

Кандай тарихий шаҳарларни биласиз?

Тарихий шаҳарлар билан замонавий шаҳарларнинг фарқи нимада?

Кандай шаҳарлар тарихий шаҳарлар дейилади?

Тарихий шаҳарларнинг тараккиёт шакллари деганда нималарни тушинасиз?

Муаммоли семинарга саволлар

1-савол.

1. Кандай шаҳарлар тарихий шаҳарлар дейилади?

2-савол.

1. Тарихий шаҳарларни тараккиёт босқичи деганда нималарни тушинасиз?

3 - савол

1. Тарихий шаҳарлар қандай вжудга келган

4-савол

1. Бугунги кунда шаҳарлар киефасини шакллантириш қандай омиллар билан бажарилади?

4 – мавзу
ШАҲАРЛАР ТАРХ ТУЗИЛМАЛАРИ ВА ФАЗОВИЙ КУРИЛМАЛАРИ.

11.1. Маъруза машғулотивинг технологияси

Вақти - 2 соат	Талабалар сони: 22-25 нафар
Ўқув машғулотивинг Ахборот маъруза, биргаликда ўқиш усули ва “Б.Б.Б” жадвали график шакли органайзер, слайдлардан фойдаланган ҳолда.	
Маъруза машғулотивинг режаси	1.Шаҳар куриниши ва уни шакллантириш. 2. Фанни урганиш усули, унинг юзага келиши ва тараккиет боскичлари, 3.Бошқа фанлар билан кушиб урганиш. 4.Шаҳар тушинчаси ва шаҳарсозлик. 5. Шаҳар куриниши ва уни фазовий курилмалари 6.Шаҳар куринишини шакллантириш шарти 7.Шаҳарлар тарх тузилмалари 8.Шаҳарнинг фазовий-режали тизими.
<i>Ўқув машғулотивинг мақсади Шаҳар,кўриниши ва унинг фазовий-режали тузилмалари тўғрисида..</i>	
Педагогик вазифалар: - Шаҳар куриниши тугрисида -Шаҳар куринишини шакллантириш шарлртлари тугрисида -Шаҳарлар тарх тузилмалари Шаҳарларнинг фазовий курилмалари Аҳоли жойлашувининг узаро богликлиги тугрисида	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Замонавий шаҳарларнинг режали ташкил этилиши тугрисида талабаларга тушинтириб берилади., назарияси,лойихалаш ва уни урганиш тугрисида -Аҳоли жойлашувининг узаро богликлиги. -йирик шаҳар марказларини жойлашуви Аҳоли гурухларининг жойининг узаро боглик куринишида архитектура шакллари намоен килиниши тугрисида гапириб беради. -Шаҳар бутунлигини тузилиши асосида шаҳар кисмларини режалаштириш.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Ахборот маърузаси, Инсерт, блиц-сўров, презентация, график органайзер техникалари, слайдлар аниқ ҳолатларни ечиш, Б.Б.Б.
Ўқитиш шакли	Фронтал маъруза, индивидуал, гуруҳ билан ишлаш
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, қоғоз, маркер, КТ/ОТВ, слайдлар,доска, бўр
Ўқитиш шароитлари	Жиҳозланган аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин)	1. Ўқув машғулотининг мавзу ва режасини маълум қилади. Эришадиган натижалар билан таништиради. Мазкур машғулот муаммоли тарзда ўтишини эълон қилади.	1.1. Эшитадилар ва ёзиб оладилар.
2-босқ ич. Асосий (60 мин)	2.1. Талабалар эътиборини режадаги саволлар ва улардаги тушунчаларга қаратади. Блиц-сўров ўтказди. 2.2. Билимларни янада аниқлаштириш мақсадида Б.Б.Б жадвалини дафтарга чизишни таклиф этади (1-илова). Доскага чиқаради. 2.3. Муаммоли саволларни ўртага ташлайди ва уларни биргаликда ўқишга чорлайди: -Шахарлар тарх тузилмалари деганда нимани тушинасиз, деган саволни уртага ташлайди. Шахар ва уни юзага келиши ва фазовий курилмалари деганда нимани тушунасиз? 2.4 Бу саволларга жавоб бериш учун аввал шахар, шахар тарх тузилмалари ва фазовий курилмалари тугрисида кенг маънода еритиб беради, 2.4.Муаммони ҳал қилиш учун қуйидаги саволларга аниқлик киритади. Шахар деганда нимани тушинасиз? Шахар тарх тузилмалари деганда нимани тушинасиз? «Фазовий курилмалар» дегани нима? деган саволларга схемалар ва мисоллар ёрдамида жавоб беради. 2.5.»Шахарлар тарх тузилмалари» нима деган саволни уртага ташлайди. 2.6.Шахар тархлари тугрисидаги слайдаларни намойиш этади.	2.1. Талабалар жавоб берадилар,дафтарларига чизадилар, жадвалнинг 1 ва 2 устунларини тўлдирадилар. Муаммога эътиборни қаратадилар ва ёзиб оладилар. Ёзиб олдилар ва ўз билимлари билан солиштирадилар. Муаммо юзасидан ўз ечимларини таклиф қиладилар. Мунозара қиладилар. Жавоб берадилар. 2.5. Оптимал ечимлар юзасидан таклифлар берадилар. Б.Б.Б. жадвалининг 5-устунини тўлдирадилар
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Мавзуга хулоса қилади. 3.2. Режадаги натижага эришишда фаол иштирокчиларни рағбатлантиради. 3.3. Мустақил иш учун вазифа беради: «Шахарлар тархи»мавзусида эссе ёзишни топширади.	Эшитадилар, ўзларини тўғрилайдилар. Ёзиб оладилар

Б./ Б. /Б техникасини қўллаш қоидалари

№	Мавзу саволи	Биламан	Билишни хоҳлайман	Билдим
1	2	3	4	5
1.	Шаҳар			
2.	Шаҳарлар тархи			
3.	ШаҳарФазовий курилмалар			
4.	Лойихалаш			
5.	Тараккиет боскичлари			
6.	Аҳоли жойлашуви			
7.	Кишлоқ аҳоли пунктлари			
8.	Замонавий шаҳар			
9.	Лойихалаш тушинчалари			
10.	Лойихалашнинг ахамияти			
11.	Шаҳар бутунлиги			
12.	Шаҳарларни қисмларга бўлиш			
13.	Йирик шаҳар маркази			
13.	Аҳоли жойларини параллел йўналиши			
15.	Янги шаҳарларнинг режавий тизими			
16.	Архитектура бирлиги			
17.	Шаҳарлар композицияси			

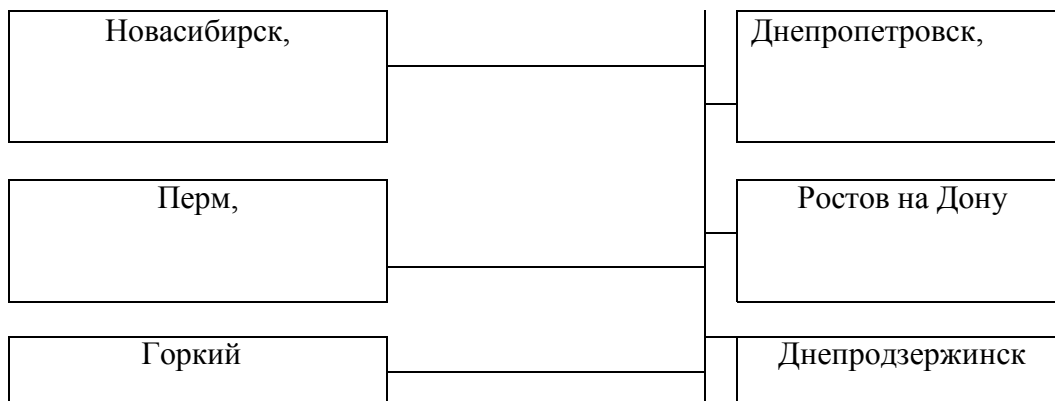
Визуал материаллар.

2-илова.

ЗАМОНАВИЙ ШАХАР режали ташкил этилади- ва шу билан бир каторда бир бири билан боғланган ҳолда қурилиши, ҳамда ҳамма булимлари билан узаро боғланади, келиб чиқадиган шартларга қура ривожланиши натижасида узгаради..

Айрим шаҳарлар биринчи навбатда йирик катта иқтисодий ва ижтимоий-маданий қувватга эга бўлганлари узини бирлигини йўқотади ва аста секин мураккаб режали асосий булим_аҳоли жой гуруҳлари ташкил топади, йирик шаҳар марказини бошқармок ва ижтимоий-иқтисодий бирлаштириш, жамоавий, техник_муҳандисона ва эстетик узаро боғланади.

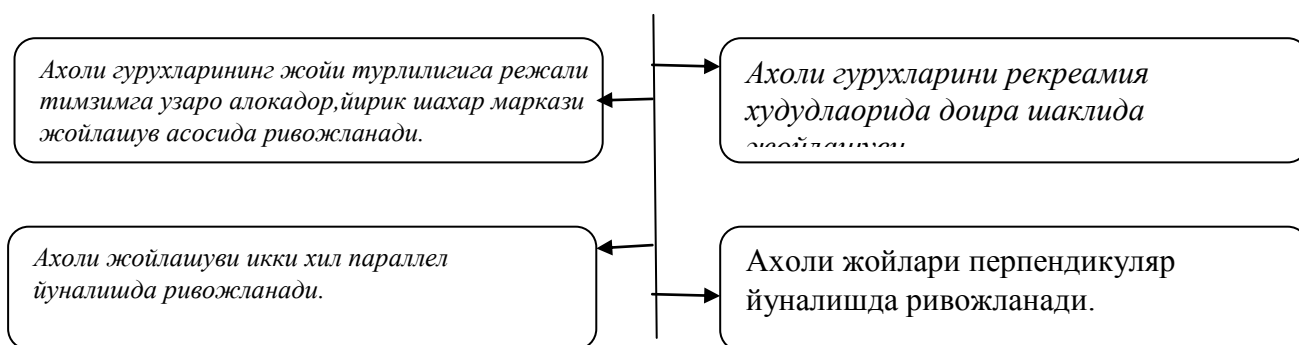
Ахорли жойлашувининг узаро боғликлиги йирик шаҳар марказларида узгача тизимда жойлашади, йирик сув омборлари еки кенг даре киргок яқинида жойлашади..

ШАХАР – моддий ва манавий маданият дурдоналари яратилиб келинган тараккиёт бешегидир.

Мухандислик тармоқларини лойихаланиши -шаҳар ва кишлоқ пунктларининг бош планлари,транспорт инфраструктураси,саноат марказлари, дам олиш масканлари асосида.

РИВОЖЛАНАЁТГАН ЙИРИК ШАХАР МАРКАЗИНИНГ АСОСИЙ ЖОЙЛАШУВИ

Аҳоли жойларини тизимли гуруҳлар чегарасини қайта қурилган ҳудудларда табиий-ландшафтга муносабати, марказ шаҳарни йириклар бирлаштиради, бу эса унинг архитектура кўринишини бир томонини характерлайди. Умум режалаштирилган характеристикаси ҳам кам бўлмаган маъно беради, функционал хусусият ва шартлардан келиб чиқиб, табиатнинг шартларига боғлиқ бўлмайди. Бундай ҳолатда функционал ҳудудларда аҳолини зич ёки катта майдонда бўлиб жойлаштириши даражаси аниқланади, улар уйғун ёки контраст ҳолда бўлади, бу эса ўз навбатида қурилишни характерини намоён этади. Ориентир баланд ёки узунасига жойлашган биноларда тақсимланади.

Шаҳар ҳудудларини бўлиб таққослашни ўзи етарли, режалаштирилган майдонларда шундайшаҳарлардан, мисол учун Москва, Баку, Перм

ЭССЕ – тақлиф этилган мавзуга 1000 дан 5000 гача сўз ҳажмидаги иш.

Эссе – бу муаллифнинг шахсий нуқтаи назарини ёзма равишда эркин ифода этиш шакли; қандайдир предмет бўйича умумий ёки дастлабки дунёқарашини ўз ичига олади.

Беш дақиқали эссе – ўрганилаётган мавзу бўйича олинган билимларни умумлаштириш, мушоҳада қилиш мақсадида ўқув машғулотида охирида 5 дақиқа оралиғида олиб борилади.

3.2. Семинар машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти - 2-соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш бўйича муаммоли семинар
Семинар машғулотининг режаси	1.Шаҳар қурилиши ҳақида гапириб беради . 2.Шаҳар қурилишини шакллантириш тугрисида гапириб беради 3.Шаҳар қурилишини шакллантириш ва уни урганиш усулини ва унинг юзага келиши ва тараккиёт босқичларини тушинтириб беради. 4.Аҳоли жойлашуви тугрисида 5.шаҳарсозликни қисмларга бўлинишини ва уларни турларини гапириб беради. 6.Шаҳар қурилишини шакллантириш шартлари тугрисида олган билимларини гапириб беради. 7.Шаҳарлар тарх тузилмалари ва фазовий қурилмалари мавзуларини еритиб беради. 6. Мулк шакллари ўзгартириш йўллари ва усуллари миллийлаштириш, хусусийлаштириш. 7. Ўзбекистонда хусусийлаштириш жараёнининг босқичлари ва вазифалари.

Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларга шаҳарларни тузилиши шаҳарлар тархи уни лойиҳалаш. Шаҳарларни қисмларга бўлиниши, тугрисида кенг маънода мавзунини еритиб беради.	
Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билим-ларни тизимлаштириш, мустаҳкамлаш; - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - шаҳар ва шаҳарлар тархи тушинчалари -Шаҳарлар тархи ва фазовий кўйилмалар тугрисида	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - шаҳар,шаҳарлар тархини еритиб беради. - фазовий кўйилмалар урганишни айтиб беради. -фазовий кўйилмалар тугрисида гапириб беради. - Аҳоли жойлашуви ва узаро боғлиқлиги тугрисида олган билимларини тушинтириб берадилар -Шаҳар бутунлигини тузилиши тугрисида олган билимларини гапириб беради..
Ўқитиш услуби ва техникаси	Муаммоли усул, ақлий ҳужум, блиц-сўров, график органиайзер,слайдалар
Ўқитиш шакли	Фронтал, коллектив, гуруҳларда
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проект, флипчарт, маркер, доска,бўр,слайдалар
Ўқитиш шароитлари	Гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзу, режа ва мақсад, семинар машғулотининг режаси маълум қилинади.	1.1. Эшитади ва ёзадилар.
2-босқич. Билимларни фаоллаштириш (10 мин.)	2.1. Асосий тушунчалар бўйича блиц-сўров ўтказилади (1-илова). Бир неча жавобларни эшитади ва фаолият кичик гуруҳларда давом этишини айтади. 2.2. Асосий тушунчалар бўйича категориялар таснифини тайёрлашни айтади (2-илова).	2.1. Эшитадилар, саволлар берадилар. 2.2. Жавоб берадилар.

3-босқич. Асосий (50 мин.)	3.1. Талабаларни 6 та кичик гуруҳларга бўлади ва топшириқ беради: 1) асосий тушунчалар бўйича категорияларни таснифлаш; 2) ишнинг натижаларини тақдимот шаклида тайёрлаш; 3) берилган топшириқ бўйича умумлаштирувчи хулосалар чиқариш. Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан таништилади (3-илова). Гуруҳда ишни бошланганини эълон қилади. Гуруҳлар ишларига маслаҳат беради. 3.2. Тақдимот жараёнини ва жамоа бўлиб муҳокама қилишни ташкил қилади. 3.3. Ўзлаштириш даражасини текшириш мақсадида ҳар бир талабага саволлар тўпламини тарқатади (4-илова).	3.1. Гуруҳларда ишлайдилар. - жамоа бўлиб маълумотларни тизимлаштилади; - категориялар жадвалини тақдимот қоғозларига ёзади. 3.2. Тақдимотни намоёниш этади, саволларга жавоб беради. 3.3. Жадвални тўлдиради ва топширади.
4-босқич. Якуний (10 мин.)	4.1. Мавзунини яқинлаштириш, иштирокчиларни баҳолайди ва рағбатлантиради. 4.2. Мустақил иш сифатида “Шаҳарлар тарх тузилмалари” мавзусида эссе ёзишни топширади.	Эшитадилар ва топшириқни ёзиб оладилар.

**Асосий категориялар
1 илова**

ШАҲАР ХУДУДЛАРИНИ БУЛИБ ТАККОСЛАШ.

2 илова

1. Гуруҳда “Ақлий ҳужум” ўтказасиз ва мавзу бўйича барча тушунчаларни ёзиб оласиз.
2. Бирон-бир белгиси бўйича олинган маълумотларни умумлаштирувчи категорияларни аниқлайсиз.
3. Категорияни қоғозга ёзинг ва олинган маълумотларни маълум мезонлар бўйича тақсимланг.
4. Тақсимлаш жараёнида бирон-бир категорияни номини ўзгартириш ёки қўйиш мумкин.
5. Категория жадвалини тузинг.

Мавзу	Турлари/кўринишлари/хусусиятлари /сифати			
Категориялар/белгилар	1	2	3	...

Масалан.

Мавз: **Фазовий қурилмалар.**

Мавзу	Турлари/кўринишлари/хусусиятлари /сифати
-------	--

Категориялар/белгилар	1	2	3
Ёндошув	Формацион	Технологик	Маданийлашган
Боскичларни ажратиш мезонлари	Шахар ва шахарлар тархи	Техника ва технологияларни ривожланганлик даражаси	Маданий ривожланганлик даражаси
Боскичлар номи	Шаха рва шахарлар тархи, фазовий куйилмалар	Шахар тархи ва фазовий куйилмалар	Шахарларни ривожланганлик даражаси

Категория бўйича тавсифлаш учун мавзулар

- 1-гурух Шахарлар тархи
2-гурух. Шахарлар тархи ва фазовий куйилмалар
3-гурух. Аҳоли жойлашувининг узаро боғлиқлиги.
4-гурух. Ривожланаётган йирик шахар марказининг асосий жойлашуви
5-гурух. Аҳоли жойлашувининг йирик рекреация ҳудудларида доира шаклида жойлашуви
6-гурух. Шахар бутунлигининг тузилиши асосида шахарларни қисмларга бўлиш.

3-илова.

Баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари (балл)

Гурух	жадвални тўғри тузилганлиги	Жавобни тушунарлилиги ва аниқлиги	Хулосаларни шакллантириш	Баллар йиғиндиси
	(0,8)	(0,6)	(0,6)	(2,0)
1				
2				
3				
4				
5				
6				

4-илова

Мавзу бўйича назорат саволлари	
Саволлар	Жавоблар
Шахарлар тарх тузилмалари деганда нимани тушиндингиз?	
2. Фазовий қурилмалар деганда нимани тушинасиз?	

3. Шахар деб нимага айтилади?	
4Аҳоли жойлашувининг узаро боғликлиги деб нимага айтилади?	
5.Шахарларнинг вжудга келиши нималарга боғлиқ ?	
6.Шахар қурилиши билан шаҳарсозликни нима фарқи бор?	
7Шахарлар қандай қисмлардан ташкил топган?	
8Шахар бутунлигини тузилиши нималарга боғлиқ?	
9.Умумий марказга эга(концентрическое) деганда нимани тушинасиз?	
10. Катта майдонда қисмларга ажратиб жойлаштириш деганда нимани тушинасиз?	

5 -МАВЗУ.

ШАХАР МАРКАЗИ КИЧИК МАРКАЗЛАР,ЯККА МАРКАЗЛИКДАН КУП МАРКАЗЛИККА ВА КУП МАРКАЗЛИКДАН ЯККА МАРКАЗЛИККА УТИШ..

Маъруза машғулотининг технологияси

Вақти - 2 соат	Талабалар сони: 30-60 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Ахборот, визуал маъруза, “Инсерт”, “Венна” диаграммаси техникасини қўллаган ҳолда.
Маъруза машғулотининг режаси	1.Шаҳар массивлари тугрисида. 2.Епик туркумдан очик туркумга утиш. 3.Композицион тизимлар ва услублар ишлаб чиқариш. 4.Бош план асосида катта композицион тугунларни режалаштириш модули. 5.Шаҳарни булакларга булиш ва туркумий қисмларга боғлиқлиги. 6.Жамоат марказларини умумшаҳар аҳамиятини шакллантириб махсуслаштириш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади:</i> талабаларга Шаҳар массивлари, шаҳарларни очик туркумдан епик туркумга утқизиш ҳамда шаҳарларни булакларга булиш ургатилади.	
<i>Педагогик вазифалар:</i> -Шаҳар массивлари тугрисида талабаларга тушинтириб беради.-епик туркумдан очик туркумга утиш билан таништиради. -унинг доимий ва асосий муаммолари тўғрисида тасаввур ҳосил қилиш; -шаҳарни булакларга булишни афзалликлари ва зиддиятларини тушунтириб беради. Шаҳарни эстетик таърифида маданий бойликлар мухити тугрисида тушинтириб беради.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба:Шаҳар массивлари тугрисида олган билимларини тушинтириб беради. -Шаҳарларни очик туркумдан епик туркумга утишини тушинтириб беради. -Композицион тузимлар ва уларни тузиш тугрисида. - Шаҳарни булакларга булиш тугрисида тушинтириб беради. -Жамоат марказларини умумшаҳар аҳамиятидаги шаҳарларга ажратиш тугрисида тушинтириб беради. - Бош план асосида катта композицион булакларга булиш тугрисида гапириб беради.Шаҳар мухитини эстетик афзаллигини мукаммаллаштириш тугрисида олган билимларини гапириб беради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Мунозарали маъруза, инсерт, ақлий ҳужум, блиц-сўров, кластер, ЎТВ/КТ,
Ўқитиш шакли	Фронтал, гуруҳий, жуфтликда ишлаш
Ўқитиш воситалари	Маъруза матнлари, проектор, график органайзерлар, доска, бўр, слайдалар.
Ўқитиш шарт-шароити	Намунадаги аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (5 мин.)	1.1. Дарснинг аввалида талабаларга маърузалар матни ва ўқув топшириқларни тарқатади (1-илова). 1.2. Машғулот мавзусини эслатади ва кутилаётган натижани ва дарсни олиб бориш тартибини маълум қилади	1.1. Эшитадилар, ва маъруза матнини оладилар
2-босқич.	2.1. Жуфтликка ажралишларига топшириқ	2.1.Топшириқларни

Билимларни фаоллаштириш (10 мин.)	беради. Маъруза матн ва ўз нуқтаи-назаридан, кичик марказликдан катта марказликка утиш, бўйича жуфтликларда муҳокама қилиш ва саволларга жавоб беришни таклиф этади. Блиц-сўров ўтказди	бажаради, муаммоларни жуфтликда муҳокама қилади, саволларга жавоб беради.
2-босқич Асосий (55 мин.)	2.1. Маъруза матнидан келиб чиққан ҳолда қуйидаги саволни ўйлаб кўришни тавсия этади. «Якка марказликдан куп марказликка утиш»деганда нималарни тушиндингиз?» 2 киши бўлиб саволни муҳокама қилишни тавсия этади. 2.2. Куп марказликдан якка марказликка утиш тугрисидаги саволни уртага ташлайди. 2.3. Қадимги Шаҳар маркази деган саволга олган жавоблар бўйича камчиликларни тўлдиради, хатоларни тўғирлайди ва хулоса чиқаради. 2.4. Якка марказликдан куп марказликка утиш ва куп марказликдан якка марказликка утиш) , тугрисида гапириб беришни таклиф этади. 2.5. Бош план босқичида катта композицион тугунларни режалаштириш модули тугрисида нималарни биласиз ва нималарни тушундингиз? саволига мисоллар ёрдамида жавоб беришни сўрайди	2.1. Маъруза матнидаги белгиларга эътибор берадилар. 2.2. Саволга жавоб берадилар. “Инсерт” жадвалини тўлдирадилар. 2.3. Слайдалар орқали расмлар курсатилади 2.4. Саволни муҳокама қиладилар ва жавоб берадилар. Уларни қурилиши тугрисида гапириб беради. санаб берадилар. 2.5. Мисоллар келтирадилар
3-босқич. Асосий (10 мин.)	3.1. “?” белгиси қўйилган ноаниқ қолган саволларга жавоб беради. 3.2. Мавзуга хулоса қилади ва фаол иштирок этган талабаларни рағбатлантиради. 3.3. Уйга топшириқ беради	Эшитадилар. Ёзиб оладилар

1-илова.

Блиц-сўров учун саволлар

1. Шаҳар маркази деганда нималарни тушинасиз?
2. Кичик марказлар деганда нималарни тушинасиз?
3. Куп марказлик деганда нималарни тушинасиз?
4. Куп марказликдан якка марказликка утиш деганда нималарни тушиндингиз?
5. Якка марказликдан куп марказликка утиш деганда нималарни тушинасиз?

“Инсерт усули”

Инсерт - самарали ўқиш ва фикрлаш учун белгилашнинг интерфаол тизими ҳисобланиб, мустақил ўқиб-ўрганишда ёрдам беради. Бунда маъруза мавзулари, китоб ва бошқа материаллар олдиндан талабага вазифа қилиб берилади. Уни ўқиб чиқиб, «V; +; -; ?» белгилари орқали ўз фикрини ифодалайди.

Матнни белгилаш тизими

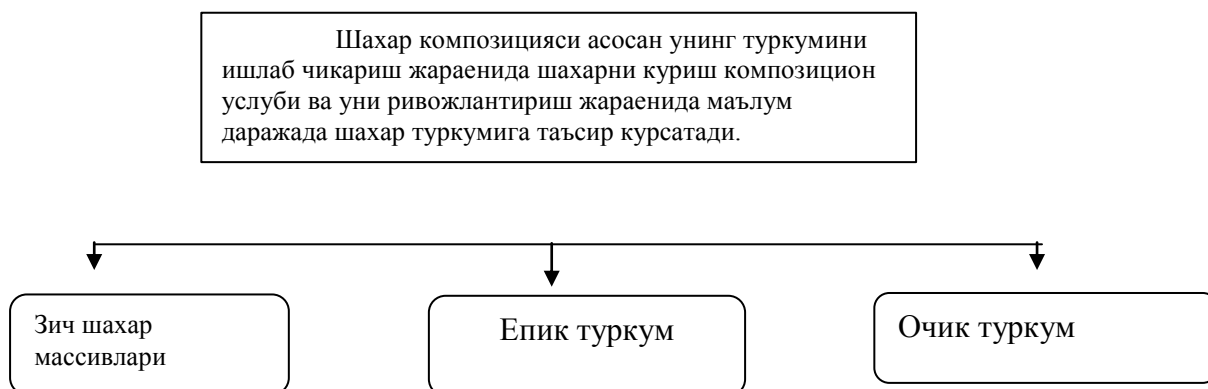
- (v) - мен билган нарсани тасдиқлайди.
 (+) – янги маълумот.
 (-) – мен билган нарсага зид.
 (?) – мени ўйлантирди. Бу борада менга қўшимча маълумот зарур.

Инсерт жадвали

Тушунчалар	V	+	-	?
Шахар маркази				
Кичик марказлар				
Якка марказлар				
Куп марказлик				

4-илова

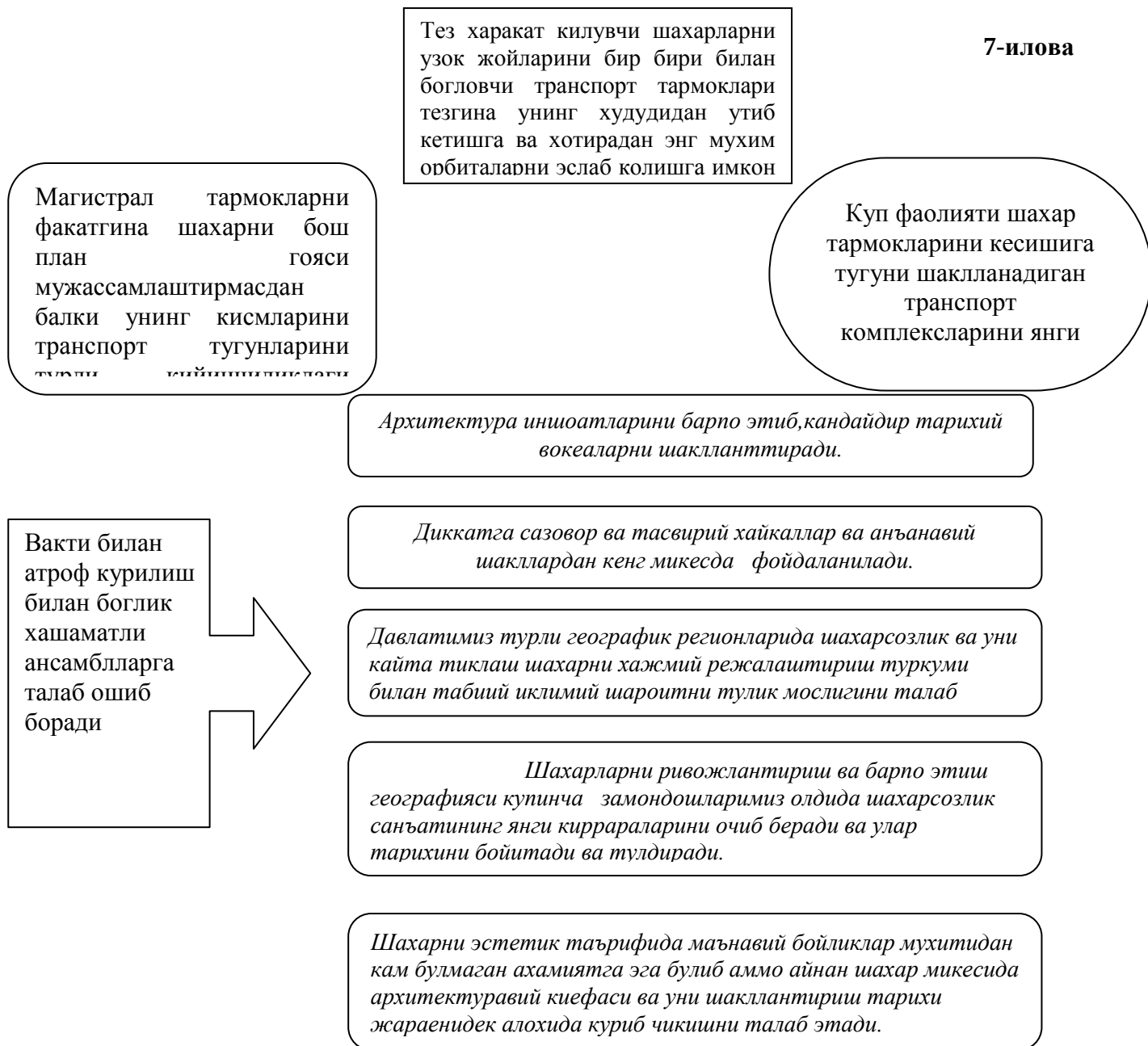
Инсонни ураб олган шаҳар муҳитини эстетик афзаллигини мукаммаллаштириш тугрисида гапирилганда ҳашаматли тарғибот аҳамиятини инобатга олмасдан бўлмайди.

Шаҳар бушликларини ташкиллаштиришда композицион воситалар

- Композицион метрик ва риблик қурилмаларининг модуллари ва пропорционал булаклари
- Симметриялиги зид шаклини сезиларла ва колоритлари қиради.
- Композицион воситаларни услубларини ва улардан фойдаланиш

шахарсозлик узига хос чизиклар киритиш шаҳар бошлиғига йуналишини танлаш асос бўлиши учун ва эстетик кадр кимматга ва тасаввурни ошириш учун йуналтирилади.

7-илова

5.2. Семинар машғулотиди ўқитиш технологияси.

Вақти – 2 соат

Талабалар сони: 25-30 нафар

Ўқув машғулотининг шакли	Муаммоли масалаларни ҳал этиш ва билимларни чуқурлаштириш кўникмаларни ривожлантириш бўйича
Семинар машғулотининг режаси	-Шаҳар маркази тугрисида гапириб беради. - Кичик марказлар тугрисида олган билимларини еритиб беради. -Якка марказликдан куп марказликка утиш тугрисида тушинтириб беради. - Куп марказликдан якка марказликка утиш тугрисида олган билимларини еритиб беради. -Шаҳарни эстетик тарифлашда маънавий бойликлар тугрисида тушинтириб беради.
Ўқув машғулотининг мақсади: Шаҳар марказлари, якка марказлардан катта марказларга утиш тугрисида олган билимларини еритиб беради..	
Педагогик вазифалар: - маърузада олинган билимларни мустаҳкамлаш ва улар асосида докладлар тайёрлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - билимлар тизимлаштириш, таққослаш, умумлаштириш, шаҳар марказлари очик марказлар, епик марказлар, тугрисида тушинтириб бериш - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш;	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: -Шаҳар маркази тугрисида олган билимларини тушинтириб беради. -Катта марказдан кичик марказга утиш тугрисида олган билимларини гапириб беради. -Кичик марказдан катта марказга утиш тугрисида олган билимларини еритиб беради. -Бош план боскичида катта композицион тугунларни режалаштириш. -Шаҳар шароитларини бир турдаги туркумий қисмлардан уларни марказлари тузимини ҳар хил катталиқдаги ва шаклдаги қисмлардан шаҳарни шакллантиришга имкон бериши тугрисида.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Конференция – семинар, ақлий хужум, тест, блиц-сўров,
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, ўқув қўлланма, проектор, доска, бўр, А32 бичимидаги қоғоз, маркер, слайдалар.
Ўқитиш шакли	Гуруҳий, индивидуал, жамоада ишлаш
Ўқитиш шароитлари	Проектор, компьютер технологиялари билан таъминланган намунадаги аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (5	1.1. Мавзу, режа ва кутилаётган мақсад, семинар машғулотининг режаси ҳамда уни	1.1. Эшитадилар ва мавзуни ёзадилар

мин.)	ўтказиш тартибини маълум қилинади. Экранга баҳолаш мезонини чиқаради (1-илова)	
2-босқич Билимларни Фаоллаштириш (10 мин.).	2.1. Экранга тестларни чиқаради (2-илова), тест олади ва текширади. 2.2. Тест натижаларини таҳлил қилади ва хатоларга тўхталиб ўтади	2.1. Тест саволларига алоҳида жавоб танлайди 2.2. Тест натижаларини таҳлил қилади.
3-босқич. Асосий (55 мин.)	3.1.Талабаларни 3 та гуруҳга бўлади ва топшириқларни қайтаради (3-илова). Иш якунланганда қандай натижага эга бўлиши кутилаётгани билан таништиради. Ақлий ҳужум ёрдамида муаммоли саволларни ечиш қоидалари билан таништиради (4-илова). 3.2. Тақдимотни намойиши ва ўзаро баҳолаш натижаларни ҳал этишни ташкил этади. Изоҳлайди, жавобларни тартибга солади, ўқув жараёни давомида олинган хулосаларга эътибор қаратади	3.1. Топшириқларни бажаради: -гуруҳ сардори муаммони ҳал этишни ва презентацияни тайёрлашни ташкиллаштиради. 3.2. Презентация билан таништиради. Ўз фикрларини айтади, саволлар беради, бошқа гуруҳларни баҳолайди
4-босқич. Якуний (10 мин.)	4.1. Мавзунини якунлайди, иштирокчиларни баҳолайди, рағбатлантиради. 4.2. Мустақил иш учун топшириқ беради: келгуси мавзу бўйича маърузани ўқиб келиш, маърузачиларга саволлар тайёрлаш. Реферат мавзуларини тақсимлайди, маърузачи, тақризчи, оппонентларни белгилайди муҳокама тартиби билан таништиради	Эшитадилар ва аниқлаштиради-лар. Реферат мавзуларини ёзиб оладилар

1-илова

Ишларни баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари

Ҳар бир талаба кўрсаткич ва мезонлар бўйича бал йиғади. 0,1 балдан тестнинг тўғри жавоби учун (максимал 3 балл)

Гуруҳ	1-топшириқ		2-топшириқ		Жавобни лўндалиги (0,5)	Умумий бал (2,6)
	Жавобнинг тўғрилиги (0,4)	Асосланганлиги (0,4)	Кўргазмалилик (схема) (0,8)	Асосланганлик (0,5)		
1						
2						

3-илова.

Гуруҳларда ишлаш учун топшириқлар

1-гуруҳ

1-топшириқ. Ушбу фикр тўғри ёки нотўғрилигини аниқланг (жавобни асосланг)
Шаҳар марказлари тугрисида айтиб беради.

2-топшириқ. Муаммоли саволга ақлий ҳужум усулида жавоб топинг.

Якка марказликдан куп марказликка отиш муаммосини уртага ташлайди.

2-гуруҳ

1-топшириқ. Ушбу фикр тўғриёки нотўғрилигини аниқланг (жавобни асосланг).

Куча транспорт тармокларини ахбороти бошқариш қурилмалари тугрисидаги саволни уртага ташлайди.

2-топириқ. Муаммоли саволга ақлий ҳужум усулида жавоб топинг.

Шаҳар композицияси тугрисида гапириб беринг.

1-топириқ. Ушбу фикр тўғриёки нотўғрилигини аниқланг (жавобни асосланг).

Шаҳар бош плани тугрисида гапириб беринг..

2-топириқ. Муаммоли саволга ақлий ҳужум усулида жавоб топинг. Бугунги шаҳар архитектура киефаси ва унинг асосий ва олдинги муаммолари тугрисида гапириб беринг.

Ақлий ҳужум

1. Мустақил фикрланг ҳаёлингизга келган барча ғоя, фикрларни қоғозга ёзинг.
2. Барча ғоя ва фикрларни ёзинг, агар улар такрорланаётган бўлса, махсус белги қўйинг.
3. Ғояларни баҳоланг.
4. Энг мақбул ғоя гуруҳ ғояси сифатида шакллантиради.
5. Барча ёзилган ғоялар гуруҳ муаммосини ечиш учун гуруҳлаштириш мумкин.
6. Гуруҳнинг умумий жавоби шакллантирилади.

6- МАВЗУ.

ТУРАР ЖОЙ РАЙОНЛАРИ, САНОАТ КОРХОНАЛАРИ ВА ДАМ ОЛИШ МАРКАЗЛАРИ КИЕФАСИ..

Маъруза машғулотининг технологияси

Вақти - 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Маъруза - конференция.
Маъруза машғулотининг режаси	1. Шаҳар катталигидан ва йуналишидан унинг мураккаблиги даражаси унинг фаол қисмларини жойлаштириш 2. Каттагина шаҳарларда аҳоли яшаш жойлаштини узаро боғлиқ гуруҳларни саноат жойлари билан тенглаштириш. 3. Дам олиш марказлари киефасини барпо этиш. 4. Турар жой районларини режасини тузиш.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларга турар жой районлари ва дам олиш марказлари тугрисида тушинчалар бериш.</i>	
<i>Педагогик вазифалар:</i> - Турар жой районлари тугрисида тушинтириш - саноат корхоналари тугрисида тушинча бериш - аҳоли учун дам олиш марказлари барпо этиш. - аҳоли яшаш жойларини жойлаштириш учун ташкил этувчи гуруҳли тизимлар ташкил этиш.	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: - Турар жой районлари тугрисида олган билимларини гапириб беради. - Саноат корхоналари ва уларни жойлаштириш тугрисида муҳокама қилиб тушинтириб беради. - Дам олиш марказлари ва уларни барпо этиш тугрисида олган билимлари билан мавзунини еритиб беради.

Ўқитиш услуби ва техникаси	Маъруза - конференция, муаммоли маъруза, ақлий хужум, мунозара, тақдимот
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, график организаторлар – ЎТВ/КТ, слайдлар
Ўқитиш шакли	Фронтал, индивидуал, гуруҳ билан ишлаш,
Ўқитиш шароитлари	Намунадаги аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзу, унинг мақсади ва ўқув машғулотида кўзланган натижаларни эълон қилади. Машғулоти маъруза конференция-мунозара тарзида ўтишини эълон қилади: 1) мазкур машғулотида ҳал этиладиган маъруза мавзуларини тақлиф этади (1-илова). 2) уларнинг ўқув фанини ўзлаштиришдаги аҳамиятини, шунингдек, бўлажак мутахассисликни эгаллашдаги муҳимлигини тушунтиради. 3) маърузага тайёргарлик кўриш учун адабиётлар, журналларга йўналтиради. 4) барча талабаларга маъруза матни бўйича маърузачиларга савол тайёрлашлари айтилади (2-илова). 5) баҳолаш мезонлари билан таништилади (3-илова). 6) тайёрланган рефератлар билан таништилади. Зарур ҳолатларда саволлар тузади.	1.1. Маърузага тайёргарлик кўрадилар. Маърузачилар презентация тайёрлашлари ва реферат бўйича режа тузишлари мумкин. Баҳолаш мезонлари билан танишади. Маъруза қилишга тайёргарлик кўради.
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Маъруза ва ахборотлар юзасидан чиқишларни ташкил этади: -мавзу мазмунининг ёритилишида мантикийликка эътибор беради; -баён қилинаётган материални муҳокама қилиш зарурати туғилганда, маърузачини тўхтатиб, коллектив мунозарага имкон яратади. 2.2. Маърузанинг коллектив тарздаги муҳокамасини ташкил этади. Бошловчи билан бирга: -саволлар беради; -асосий кўрсатмаларни аниқлаштилади; -докладга янгиликлар, статистик материалга эътибор қаратишни сўрайди.	2.1.Иштирокчилар маърузаларини ўқиб, эшитиридилар ёки оғзаки баён қиладилар. 2.2.Иштирокчилар коллектив тарзда машғулоти муҳокама қиладилар. 2.3. Экспертлар ҳар бир мавзу бўйича мунозара натижаларини баҳолайди. 2.4. Энг яхши доклад рағбат сифатида институт конференциясига тавсия этилади.

3-босқич. Якуний (10 мин.) -илова2. Хулосани шакллантириш учун саволлар	3.1. Барча иштирокчиларнинг фаолиятини умумлаштириб, машғулоти яқунлайди. 3.2. Маъруза – конференциядаги докладчи, тақризчи ва оппонентларнинг фаоллигини аҳолайди. 3.3. Олинган билим ва илмий изланиш кўникмаларининг келажакдаги фаолиятда аҳамиятини таъкидлайди. 3.4. Конференцияда иштирок этмаган талабаларга турар жой районлари мавзусида эссе ёзишни топширади. 3.5. Мустақил иш учун вазифа беради: И.А.Каримов асарларидан бирини конспект қилиш (4-илова).	3.1. Экспертлар: 1) маърузачи тақризчи, оппонентларни тайёргарлигини белгилайди; 2) баҳолаш натижаларини эълон қилади. 3.2. Эшитадилар, аниқлик киритадилар, ёзадилар. Топшириқни оладилар.
---	---	--

1-илова.

Маъруза машғулоти докладлари мавзулари.-

1. Турар жой районлари ва уларни барпо қилиш
2. Саноат корхоналари
3. Дам олиш марказларини барпо этиш

3-илова.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари (балларда)	Мунозара иштирокчилари			
	Маърузачилар (Ф.И.Ш.)			
	1	2	3	4
<i>Маърузанинг мазмуни (2,5):</i>				
- мавзуга мос келиши (1,5);				
- мантиқийлик, аниқлик (0,5);				
- хулосаларни қисқалиги (0,5);				
<i>Информацион технологиялардан фойдаланганлиги (кўргазмалилик) – (0,9).</i>				
<i>Регламент (0,6)</i>				
<i>Жами (4,0)</i>				
	Тақризчилар (Ф.И.Ш.)			
<i>Маърузанинг тавсифи (3,0)</i>				
- маърузанинг кучли томонлари аниқлаш (1,2)				
- маърузанинг заиф томонлари аниқлаш (1,2)				
<i>Регламент (0,6)</i>				
<i>Жами (3,0)</i>				
	Оппонентлар, иштирокчилар (Ф.И.Ш.)			
<i>Саволлар:</i>				
- ҳар бири учун (0,3)				
<i>Қўшимча</i>				
- ҳар бири учун (0,3)				

- моҳияти бўйича (0,3)				
Жами (3,0)				

4-илова.

6.2. Семинар машғулотида ўқитиш технологияси.

Вақти-2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича семинар
Семинар машғулотининг режаси	-Турар жой районлари тугрисида -Саноат корхоналари тугрисида -Дам олиш марказлари киефалари тугрисида - Аҳоли яшаш жойларини бош йуналишларини барпо этиш. -
<i>Ўқув машғулотининг мақсади :Турар жой районлари ва саноат корхоналари,дам олиш марказлари тугрисида тушинтириб бериш</i>	
Педагогик вазифалар: - маърузада олинган билимларни мустаҳкамлаш ва улар асосида докладлар тайёрлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - Турар жой районлари тугрисида тушинтириш беради. - дарслик билан ишлаш кўникмаларини ҳосил қилиш; - Дам олиш марказларини барпо этиш тушинчалар бериш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: -Турар жой районларини режалаштириш - Турар жой районларини режалаш ва архитектура киефасига ишлаб чиқарувчи баъзаси тасири. - Соғламлаштириш зоналарини жойлаштириш - -Саноат зоналарини айрим вақтларда уларни зич булмаган жойлашиши хиссасидир - Санитария химоялаш зоналарини ташкиллаштириш,хамда ривожлантириш меҳнатини амалга ошириш жойларини ташекил этиш - Машина қурилиши янги шаҳарларда тесқариси,саноат зоналарини соғломлаштириш зоналари билан узаро жойлаштириш лозимлиги
Ўқитиш усуллари ва техникаси	Муаммоли усул, сўхбат, ақлий ҳужум,
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни А32 форматдаги қоғоз, маркер, скотч, ўқув материаллари.
Ўқитиш шакллари	Коллектив, гуруҳларда, индивидуал
Ўқитиш шароитлари	Гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади режадаги ўқув натижаларини эълон қилади уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. 1.2. Олинган билимларни текшириш мақсадида асосий тушунчалар борасида савол-жавоб ўтказади (5-илова). 1.3. Дарс машғулоти гуруҳларда ишлаш технологиясидан фойдаланган ҳолда амалга оширилишини эълон қилади. Гуруҳда ишлаш қоидаларини эслатади. Иш тартиби ва регламентни аниқлаштиради (1,2-илова).	1.1. Эшитадилар, мавзуни ёзадилар, саволларга жавоб берадилар ва аниқлаштирадилар
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Талабаларни 3-6 нафардан қилиб гуруҳларга ажратади. Назорат ва натижаларни баҳолаш учун экспертлар гуруҳини шакллантиради. Гуруҳларга ўқув топшириқларини топширади (3-илова). Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари (4-илова) билан, қандай қўшимча материаллардан фойдаланиш мумкинлиги билан (дарслик, маърузалар матни, Президент И.А.Каримов асарлари) таништиради. Гуруҳларда ишлаш бошланганлигини эълон қилади. 2.2. Тақдимот ва натижаларни баҳолашни ташкил этади. Изоҳлайди, жавобларни тартибга келтиради, асосан ишларни бажариш жараёнида шаклланган хулосаларни умумлаштиради.	2.1. Ўқув топшириқлари, баҳолаш мезонлари билан танишади, топшириқни гуруҳга тақсимлайди, умумий маърузани шакллантиради. 2.2. Натижаларни презентация қилади, назорат саволларига жавоб беради. Қолган иштирокчилар тақдимотни тўлдирадилар ва саволлар беради. Экспертлар баҳолайди
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Ўқув фаолиятини якунлайди. Талабалар диққатини асосий жиҳатларга қаратади. Муаммони ҳал қилиш жараёнида ғолиб бўлган гуруҳни аниқлайди ва баҳолайди. 3.2. Мустқил иш учун вазифа беради	3.1. Тинглайдилар, аниқлаштирадилар. Мустақил иш учун вазифаларни ёзиб оладилар

Семинарда ишлаш тартиби ва регламент

1. Гуруҳда ишлаш ва презентацияни ёзиш – 20 мин.
2. Ишнинг натижаларини тақдимот этиш – 5 мин.
3. Жамоа бўлиб муҳокама қилиш ва гуруҳни баҳолаш – 5 мин.

Гуруҳ билан ишлаш қоидалари

Гуруҳнинг ҳар бир аъзоси:

- ўз шерикларининг фикрларини ҳурмат қилишлари лозим;
- берилган топшириқлар бўйича фаол, ҳамкорликда ва масъулият билан ишлашлари лозим;
- ўзларига ёрдам керак бўлганда сўрашлари мумкин;
- ёрдам сўраганларга кўмак беришлари лозим;
- гуруҳни баҳолаш жараёнида иштирок этишлари лозим.

Гуруҳларга топшириқлар. 1-гуруҳ.

1-топшириқ.

- Тура ржой районлари тугрисида

-Саноат корхоналари тугрисида

2-топшириқ.

Дам олиш марказларини барпо қилиш тугрисида гапириб беринг. Жавоб беришда график органайзердан фойдаланинг: “Мантиқий-таркибий схема”.

3-топшириқ. Яшаш зоналарига нималар киради?

4-топшириқ. Қисқача хулоса қилинг. Форум нимани англатади?

2-гуруҳ.

1-топшириқ

-Тура ржой районлари

-Саноат корхоналари

2 – топшириқ. Дам олиш марказларини барпо этиш тугрисида гапириб , тушинтириб бериш. Жавоб беришда график органайзердан фойдаланинг: “Мантиқий-таркибий схема”.

4-топшириқ. Қисқача хулоса қилинг? Дам олиш марказларини барпо этиш тугрисида тушинтириб беринг.

3-гуруҳ.

1-топшириқ. Илмий профелли шаҳар туркумида одатда энг камида канча кисмлар хисобга олинади..

-институт зоналари

Яшаш зоналари

Жамоат марказлари

Дам олиш марказлари

2-топширик Янги шаҳар катталигидан ва йуналишидан унинг мураккаблиги даражаси тугрисида нималарни биласиз?

Ишлаб чиқариш зоналари шаҳарнинг қайси жойларига жойлаштирилади.?

Жавоб беришда график органайзердан фойдаланинг: “Мантиқий-таркибий схема”.

3-топширик Турар жой районларини жойлаштириш тартиби тугрисида гапириб беринг.

4 – топширик. Кискача хулоса килинг.

4-илова.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари (балл)

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари (балларда)	Гуруҳлар		
	1	2	3
1-топширик (0,3)			
2-топширик:			
- мавзуга мос келиши, кўргазмалилик (0,8);			
- мантиқийлик, аниқлик (0,5);			
3-топширик (0,5)			
4-топширик:			
- хулосаларни аниқ шакллантирилганлиги (0,5);			
Регламент (0,2)			
Назорат саволларига тўғри жавоб учун (0,1)			
Бошқалар томонидан тўлдирилганлиги учун (0,1)			
Жами (3,0)			

Босқичла	Фаолият мазмуни						Талаба	
	Ўқитувчи							
1-босқич. Кириш (5 мин.)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзуси мақсади, режалаштирилган натижаси ва уни ўтказиш режасини айтади. 1.2. Талабаларни фаоллаштириш мақсадида мавзунинг таянч иборалари асосида блиц-сўров ўтказиш, тадбиркорликни самарали амалга ошириш учун омил айтиш. 1.3. Ўқитиш гуруҳларда ишлаш технологияси асосида олиб борилишини эълон қилади.						1.2. Тинглайдилар, ёзиб оладилар. 1.2. Саволларга жавоб берадилар	
2-босқич. Асосий (65 мин.)	2.1. Талабаларни 4 гуруҳга ажратади. Ўқув топшириқларини тарқатади. Ҳар бир талаба гуруҳ баҳосига мос равишда баҳо олишини тушунтиради, гуруҳларда ишлаш қоидалари билан таништиради. Гуруҳларда ишлаш натижаси А32 бичимдаги қоғозларда кўрсатилиши кераклигини маълум қилади. Мавзу муҳокамаси гуруҳларга ишлар тақдимотидан сўнг давом этишини эълон қилади. 2.2. Вазифа бутун гуруҳ томонидан бажарилишини эълон қилади. Вазифани бажаришда дарслик, маъруза матнлари ва бошқа қўлланмалардан фойдаланиш мумкинлигини тушунтиради. Кутилаётган ўқув натижаларини эслатади. Гуруҳларда ишларни бошлашни эълон қилади. 2.3. Тақдимот ва гуруҳларда ишлаш натижаларини ўзаро баҳолашни ташкил этади. Жавобларни шарҳлайди, билимларни умумлаштиради, вазифани бажариш жараёнидаги асосий хулосаларга эътиборни қаратади.						2.1. Ўқув топшириқларини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан танишадилар. Вазифани бажарадилар. 2.2. Тақдимот қилади, тўлдиради, бошқа гуруҳларга саволлар беради ва ўзаро баҳолашни амалга оширади. Ёзиб олади.	
3-босқич. Якуний (10 мин.)	4.1. Машғулотга якун ясайди, хулосаларни умумлаштиради, гуруҳда фаол иштирок этган талабаларни баҳолайди. 4.2. Мустақил иш учун вазифа беради: Венна диаграммаси тўлдириш (6-илова).						4.1 Тинглайдилар, аниқлаштирадилар. 4.2 Мустақил иш учун вазифани ёзиб оладилар.	
	Иқтисодий моҳияти	Даромад- лилиқ	Амал қилиш муддати	Эмитент	Таваккал- чилик (риск)	Асосий умумий белгилари	Асосий фарқлар	
Акция								
Облигация								

Семинарни баҳолаш жадвали

Гуруҳ	Синквейн аъло – 0,5 балл яхши -0,4 балл қон-ли – 0,3 балл					Таққослама таҳлил аъло – 0,5 балл яхши -0,4 балл қон-ли – 0,3 балл					Умумий балл (5+10 устун)	Баҳо
№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	1	2	3	4	жами	1	2	3	4	жами	3 балл	2-3 –«аъло» 1-2 –«яхши» 0.5-1-«қон-ли»
1	-					-						
2		-					-					
3			-					-				
4				-					-			

1-илова

Семинарни баҳолаш жадвали

Гуруҳ	Жавобларнинг тўлиқлиги, аниқлиги (1.0)				Кўргазмалилик (0,5)				Ҳар бир гуруҳ аъзосининг фаоллиги (0,5)				Умумий баллар йиғиндиси
	1	2	3	4	1	2	3		1	2	3	4	(2,0)
1	-				-					-			
2		-				-					-		
3			-				-						
4				-				-	-				

7-мавзу.
МЕЪМОРИЙ АНСАМБЛ ВА КОМПЛЕКС ТУЗИШ САНЪАТИ

8 1. Маъруза машғулотининг технологик картаси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 30-60 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Ахборот, визуал маъруза
Ўқув машғулотининг режаси	1. “Меъморий ансамбл “ сузи тугрисида тушинтириш ва уни келиб чиқиш сабаблари. 2. “Комплек” иборалари тугрисида тушинча бериш. 3. Эстетик категория сифатида шаха реки бошка бирон турдаги аҳоли истикомат килувчи худуддаги диккатга сазовор
<i>Ўқув машғулотининг мақсади “Меъморий ансамбл” ва “комплек” иборалари тугрисида талабаларга тушинтирилади.</i>	
Педагогик вазифалар: - Меъморий ансамблларнинг таркиби, таснифланиши ва аниқлашнинг турли йўналишлари билан таништириш; - «Комплек» иборасининг турларини тавсифлаш, уларнинг ва хусусиятларини изоҳлаш; - Махалла ансамбллари, кишлоқ ансамбллари тугрисида тушунтирилади; - Меъморий ансамбллар шаҳар жамоа марказларида уз жойлашиш масштаби, беаги, рагли ечими тугрисида тушинтирилади. Ансамбл сирасига кирмайдиган	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Ансамбл сирасига кирмайдиган бинолар уюшмаси - Меъморий ансамбл ва комплекслар санъати яратиш. - Бухоро шахри меъморчилигида куш усул - Илк урта асрлар шаҳарсозлигида ансамбл тузиш санъати. - Самарканд, Хива ва бошка тарихий шаҳарлар шаҳарсозлигида ансамбл ва камплек тузиш - Меъморий ансамблнинг шаклланиши - Бинолар туркумининг бадий жихатдан узаро яхши боғланилганлиги тугрисида
Ўқитиш услублари ва техникаси	Визуал маъруза, “биргаликда ўқиймиз”, инсерт, тақдимот, тест, амалий топшириқлар, блиц-
Ўқитиш шакли	Коллектив, гуруҳий, фронтал.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, доска, бўр, КТ-ЎТВ,
Ўқитиш шарт-шароити	КТ-ЎТВ билан жиҳозланган аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Боскичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	ўқитувчи	талаба

1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Маъруза машғулотининг визуал тарзда ўтишини маълум қилади. 1.2. Мавзу, унинг мақсади, режа ва ўқув машғулотининг натижалари, дарс жараёнининг режаси, билан таништиради. Дарсни мустаҳкам-лаш учун тарқатма материаллар тарқатилади. 1.3. Мавзу бўйича билимларни аниқлаштириш ва билимларни фаоллаштириш мақсадида тезкор савол- жавоб ўтказди. (Дарс жараёнинг 1-босқичи бу сўров дарса»ансамбл» ва «комплекс» сузларини маъносини аниқлаш учун ҳам керак. 1.4. Дарснинг таҳлилий маъруза услубида бўлишини эълон қилади.	1.1 Эшитадилар, ёзадилар, тарқатма материаллар билан танишиб чиқадилар, жавоб берадилар
2-босқич. Асосий (55 мин.)	2.1. Экранга Ансамбл сузининг мазмуни ва турларини, тушунчаларини Комплекс ибораларини кўргазмали равишда акс эттирувчи визуал материаллардан фойдаланиб маъруза ўтади. 2.2. Асосий минимум саволлари бўйича саволларга жавоб олинади. 2.3. Мавзуга яқун ясайди, хулосалар чиқаради. 2.4. Талабаларни фаоллаштириш мақсадида талабаларни 10 тадан ошмаган гуруҳларга бўлиб, аниқ ечим талаб қиладиган; ўйлашга ва мушоҳадага чорлайдиган муаммоли саволлар берилади. (15- илова)	2.1. Гуруҳлар бўйича савол-лар муҳокама қилинади ва жавоб берадилар. 2.2. Эшитадилар, ўз фикрлари ва саволлари билан фаол иштирок этадилар. 2.3. Саволлага жавоб берадилар.
3-босқич. Якуний (15 мин.)	3.1. Олинган билимлар юзасидан тест савол-жавоби ўтказди (16-илова) ва умумий назорат натижаларини эълон қилади. 3.2. Мустақил иш учун вазифа беради (17-илова).	Тест ечадилар ва топшириқни оладилар

Визуал материаллар

АНСАМБЛ ВА КОМПЛЕКС ТУЗИШ САНЪАТИ

АНСАМБЛ- биноларнинг узаро бадиий уйғунлашган

Комплекс-функционал еки бирор бир техникавий хамда технологик зарурият асосида уюшган иморатлар туркумига айтилади.

«Ансамбл» ва «Комплекс»- иборалари бадиий эстетик категория сифатида шаха реки бошка бирор турдаги ахоли истихомат килувчи худуддаги диккатга сазовориншоатлар туркумини ифодалаида ишлатилади

Бир неча ансамбллар хам узаро ансамбллар комплексини ташкил этади.

АНСАМБЛ САНЪАТИ ЯРАТИШ УСУЛИ - Урта Осие шахарсозлигидаги меъморий ансамблларга эътибор берадиган булсак, Самарканнд, Бухоро, Хива каби кадимий шахарларнинг таркибий кисми туркум-туркум килиб курилган жамоат бинолари, махаллалар марказларининг курилиш услубида махлум конуниятлар аникланган. У хам булса уйғунлашган мухит.

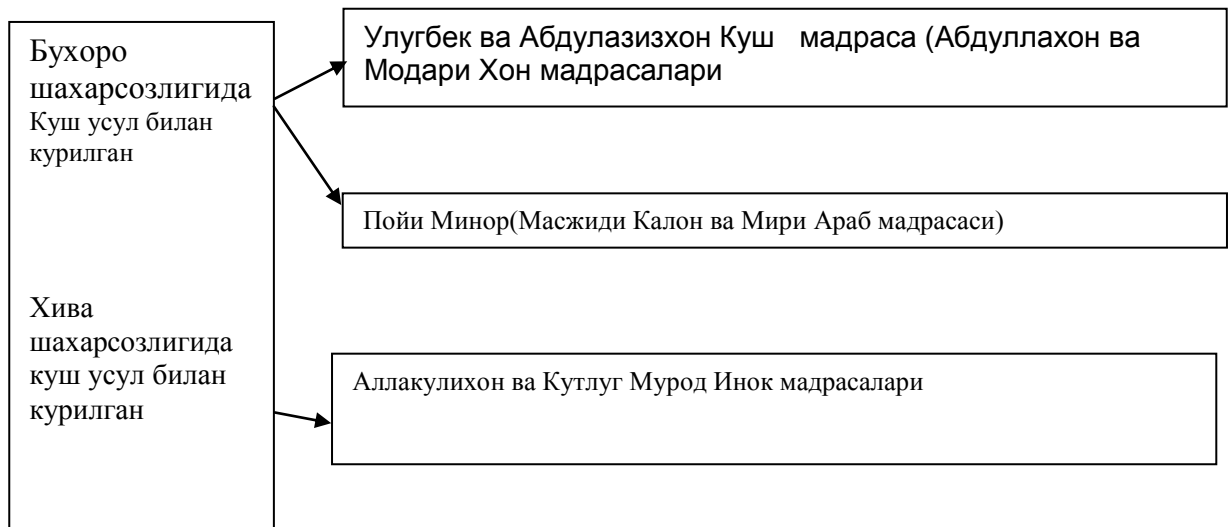
Урта Осиенинг иссик табиий иклими кадим замонлардан бошлаб шахар курилишида майдон ва кучаларнинг маълум тарзда шакллантирилишини такоза этган.

Милоддан олдинги минг йилликнинг урталаридаги мавжуд булган шахарларнинг бугунги харобалари

БОЗОР калъа	
Бургут калъа	
Калъали КирЖанбоз калъа	Милоддан олдинги IV-III асрлар
Тупрок калъа	Милоднинг бошларида I-VI
Панжакент харобалари	Милодий V-VIII асрлар

Куш усули

КУШ УСУЛ - Урта Осиё шаҳарсозлигида кучанинг еки майдоннинг икки бетида бир-бирига каратиб бир композицион уқда жойлаштирилган икки иморатнинг қурилиши

Куш усулнинг тараккий этиши махсус майдоннинг уч еки турттала томонида бинолар ростлаб»майдон» типдаги ансамбл тузиши санъатининг янги намуналарини келтириб чиқаради.

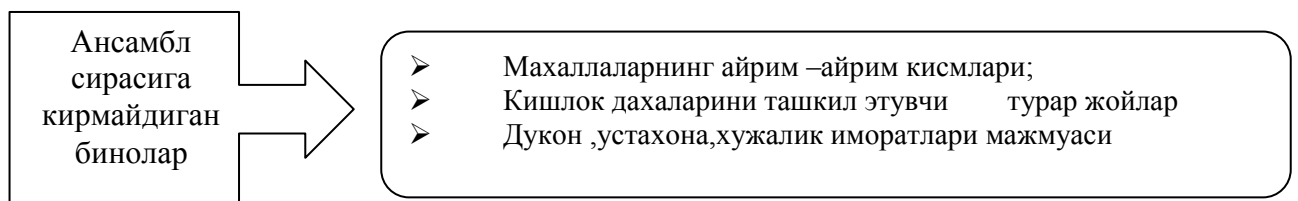
1404 йилдаАмир Тумур майдоннинг жанубий томонидан суюкли набираси Мухаммад Султон вафоти муносабати билан макбара қуришни бюради. Натижада уч томонда иморат солинган майдон пайдо булади.

«Майдон усуллари»

САМАРКАНД РЕГИСТОНИ АНСАМБЛИ

ШОХИ ЗИНДА КОМПЛЕКСИНИНГ ЭНГ ЮКОРИ КИСМИДАГИ УЧ МАКБАРА,

БУХОРО ЛАБИ ХОВУЗИ АНСАМБЛИЛАРИ

Урта Осиё шаҳарсозлигида меъморий ансамбл ва комплекслар яратиши санъати бош омил булиб ҳисобланган.Ансамбллар тузишининг турфа хил усуллари булган. Уларни турлари ва жойлашувига қараб урганиши шаҳар ҳамда аҳоли пунктларининг композицион

шаклланишининг моҳиятини очиб беришга хизмат қилиши мумкин.

Муҳокама учун саволлар

14-илова.

1. “Комплекс” деганда нимани тушинасиз?
2. “Куш” деганда нимани тушинасиз? Фойда миқдори қандай шаклланади?
3. “Майдон” деганда нимани тушунасиз?
4. “Ансамбл” билан “комплекс” қурилган биноларни тушинтириб бераоласизми?
5. Шахарсозликда уларнинг аҳамияти нимадан иборат?

Мустақил иш учун вазифа.

1. “Ансамбл” усулида қурилган биноларни айтиб беринг
2. “Куш” усулида қурилган биноларни айтиб беринг
3. “Майдон” усулида қурилган биноларни айтиб беринг.
4. Урта Осиё шахарсозлигида меъморий ансамбллар ва комплекслар яратиш санъати тугрисида гапириб беринг.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари.

Гуруҳлар	Бажарилган ишнинг тўлиқлиги (1,2)	Тушунтириш (маъно ва аниқлик) (1,2)	Фавқулодда, саволлар ва жавоблар, (0,6)	Баллар йиғиндиси (3)
1				
2				
3				
4				

11.2. Семинар машғулотида ўқитиш технологияси

Вақти-2 соат	Талабалар сони: 10-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Семинар-мунозара
Семинар мавзусининг режаси	-«Ансамбл» тугрисида мисоллар билан еритиш - «комплекс» тугрисида тушинтириш -«Майдон тугрисида фикр билдириш -Бухоро шахарсозлигида ансамбл шаклида қурилган бинолар тугрисида фикр алмашиш -Самарканд шахарсозлигида майдон шаклида қурилган бинолар тугрисида -Хива шахарсозлигида қурилган «Куш»,майдон,ансамбл» усулида қурилган бинолар тугрисида фикр юритиш.
Ўқув машғулотининг мақсади: ТАЛАБАЛАРГА «Майдон»,»Ансамбл» «Куш» «Комплекс» ибораларининг мазмуни ва уларни тузилиши тугрисида	

Педагогик вазифалар: -Мавзу бўйича билимларни онгли равишда ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ундаш. -Амалий вазият таҳлили схемаси билан таништиради. -Индивидуал в гуруҳий муаммолар таҳлили қарорлар қабул қилишни билимларини кўрсатиб бериш. -Мустақил ишлаш, билимларни тизимлаш, таққослаш, умумлаштириш билимларини ишлаб чиқиши; -Гуруларда ишлаш ва мулоқотга киришиш билимларини шакллантириш -Мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш ва мустаҳкамлаш		Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: ▪ «Ансамбл» иборасини мазмунини билиш; ▪ «Комплекс» тушунчаларига таъриф беради. ▪ «Майдон» унинг турларини тавсифлайди. ▪ Ансамбл асосида қурилган биноларни санайди. ▪ Комплекс асосида қурилган биноларни ёрита олиши; ▪ Бухоро, Самарканд, Хива шаҳарлар шаҳарсозлигида майдон асосида қурилган биноларни гапириб беради. ▪ Тарихий шаҳарлардаги Зохи Зинда ва бошқа тарихий шаҳарлардаги майдон шаклида, ансамбл шаклида, комплекс шаклида қурилган биноларни бир-биридан фарқи тугрисида гапириб беради..
Ўқитиш усуллари ва техникаси	Мунозара, ҳамкорликда ўқитиш, техника: тақдирот, блиц-сўров, “Давра суҳбати”, инсерт	
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, А32 форматдаги қоғоз, маркер, скотч, ўқув материаллари, конспектлар.	
Ўқитиш шароитлари	КТ-ЎТВ билан жиҳозланган аудитория, гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория	

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Тайёргарлик (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади режадаги ўқув жараёнини режасини, эришилиши керак бўлган натижаларини эълон қилади уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. 1.2. Семинар машғулоти мунозара тарзида ўтишини маълум қилади ва мунозара қоидалари билан талабаларни таништиради. 1.3. Иштирокчиларни кичик жуфтлик гуруҳларга ажратади	1.1. Эшитадилар, ёзадилар. 1.2. Топшириқларни қабул қилади ва саволларга жавоб берадилар 1.3. Визуал материаллар билан танишадилар

2-боскич. Асосий (50 мин.)	2.1. Мавзу бўйича асосий тушунчалар асосида блиц-сўров ўтказди (1-илова). 2.2. Ҳар бир гуруҳга кичик эссе ёзиш топшириғи берилади. 2.3. Белгиланган савол мазмуни бўйича гуруҳларда муҳокама ташкиллаштилади ва муоммоли саволлар берилади (4-илова). 2.4. Белгиланган савол мазмуни бўйича гуруҳларда музокарани ташкиллаштилади, вазият таҳлили схемаси бўйича ишнинг қоидаларига эътибор бериб боради. 2.5. Гуруҳларнинг қарашларини аниқлаштириб белгилаб боради. Мунозара ўтказиш, муаммони шакллантириш, ечиш йўллари белгилаш ва ечиш учун топшириқлар давом эттиради (3-илова).	2.1. «Ансамбл» тушунчаларга таъриф берадилар. 2.2. Эссе ёзиладилар, ёзилган эссени ўқиб берадилар. 2.3. Саволларни муҳокама қилади, жавобларни аниқлаштилади, ўзларининг қарашларини шакллантирадилар. 2.4. Ўз қарашларини ҳимоя қиладилар, фикрларини асослаш далилларини келтирадилар.
3-боскич. Умумлаштирадиган тақдирот (10 мин.)	3.1. Гуруҳда тақдиротни, баҳолашни ва чиқиш натижаларини ташкиллаштилади. 3.2. Вазият таҳлили ва ечими бўйича жавобларни умумлаштиради.	3.1. Гуруҳдаги вакиллари ўзларининг қарашларини асослаш учун тақдирот қиладилар. 3.2. Қолган иштирокчилар гуруҳларнинг чиқишларини баҳолайди ва саволлар билан иштирок этадилар.
4-боскич. Якуний (10 мин.)	4.1. Якуний ҳулоса қилади, ўзро баҳолаш натижаларини эълон қилади. 4.2. Талабалар диққатини асосий жиҳатларга қаратади. Муаммони ҳал қилиш жараёнида гуруҳлар фаолиятидаги мувоффақиятларни таъкидлайди. Бажарилган ишнинг касбий фаолият учун аҳамиятини айтиб ўтади. 4.3. Мустақил иш учун вазифа беради.	4.1. Тинглайдилар, аниқлаштирадилар. Мустақил иш учун вазифаларни ёзиб оладилар.

1-илова

Блиц-сўров бўйича саволлар

Ансамбл
Комплек
Майдон
Куш
Маҳалла ансамбллари
Макбаралар
Мадрасалар
Хонақолар
Хужралар

“Инсерт усули”

Инсерт - самарали ўқиш ва фикрлаш учун белгилашнинг интерфаол тизими ҳисобланиб, мустақил ўқиб-ўрганишда ёрдам беради. Бунда маъруза мавзулари, китоб ва бошқа материаллар олдиндан талабага вазифа қилиб берилади. Уни ўқиб чиқиб, «V; +; -; ?» белгилари орқали ўз фикрини ифодалайди.

Матни белгилаш тизими

- (v) - мен билган нарсани тасдиқлайди.
 (+) – янги маълумот.
 (-) – мен билган нарсага зид.
 (?) – мени ўйлантирди. Бу борада менга қўшимча маълумот зарур.

Инсерт жадвали

Тушунчалар	V	+	-	?

Мунозара қатнашчиларига эслатма

1. Мунозара муносабатлар йиғиндиси эмас, балки муаммо ечими услубиятидан иборат;
2. Қўп гапирмасдан бошқаларнинг сўзлашига имкон бер.
3. Мақсадга эришиш йўлида ҳиссиётларини жиловлаб, батафсил ўйлаган ҳолда сўзла.
4. Рақибларинг вазиятини ўрганиб, уларга хурмат билан мурожаат қил;
5. Рақибларинг томонидан айтилган фикрларга танқидий ва истехзоли ёндаш;
6. Мунозара предмети бўйича четга чиқмаган ҳолда тўғри ёндашиб гапир.

Мунозара регламентини ўтказиш тартиби

1. Бошловчи маъруза мавзуси ва маърузачиларнинг тақдимотларини эълон қилади.
2. Маъруза 5 минут давом этади.
3. Такризчи – 2 минут.
4. Рақиб – маъруза мавзуси бўйича фикрларини 1-3 минут тақдим этади.
5. Жамоавий муҳокама – 5-10 минут.

4-илова.

Гуруҳларда муҳокама ва хулосалар чиқариш учун саволлар

1. “Ансамбл” ва “Комплекс” ибораларини тушунтиринг.
2. “Ансамбл” ва “Комплекс” ўртасидаги фарқ нимадан иборатлигини мисол орқали тушунтиринг.
3. “Майдон” услубида қурилган иморатларни мисоллар орқали гапириб беринг.
4. “Комплекс” усулида қурилган бинолар орқали мисоллар билан тушинтириб беринг.
5. “Куш” усулида қурилган биноларга мисоллар келтиринг.
- 6.

Баҳолар мезони ва кўрсаткичлар жадвали

Доклад қилувчилар	Докладдаги маълумотнинг тўлиқлиги 60%	Ахборотнинг янгилиги 15%	Ахборотни тасвирлашда воситаларнинг ишлатилиши 15%	Регламент 10%	
1					
2					
3					

Опонентлар	Докладга қилинган қўшимчалар 40%	Мунозарада қатнашганлиги 20%	Саволлар		Жами
			Миқдори	Сифати	
1					
2					
3					

Мунозара иштирокчилари	Саволлар (0,1 ҳар бири у-н)	Мақсадлилиги (0, 3)	Қўшимчалар (0,2 ҳар бири учун)	Жами
1				
2				
3				
4				

8 - мавзу

ШАХАР ПАНОРАМАСИ ВА СИЛУЭТИ

10. 1. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони нафар 25-30 нафар
Ўқув машғулоти шакли	Муаллифлик маърузаси

Маъруза режаси	мавзусининг	- Шахар силуети тугрисида тушинча бериш - Шахар панорамаси тугрисида тушинча бериш - шаҳар планировкасининг ландшафт куриниши - Шахар киефасини шакллантиришда фойдаланадиган услублар ва композицион тизимлар. - Шахарлар панорамасини шакллантириш
Ўқув машғулотининг мақсади: Шахар панорамаси ва силуети тугрисида ва уларни режаслаштириш тугрисида гапириб, тушинтириб бериш.		
Педагогик вазифалар: -Шахар силуети тугрисида тушинтириб бериш; - Шахар панорамаси тугрисида баён қилиб бериш, ■ Мухторият шаҳарлардан гуруҳий жойлашиш тизимида утиш. ■ Танланган қурилишдан бутун бир районларни бирдан бир шаҳар қурилиши гоёсига утиши тугрисида гапириб, тушинтириб бериш. ■		Ўқув фаолиятининг натижалари: -Шахар силуети тугрисида тушинтириб беради. Шахар панорамаси тугрисида баён қилади ва таърифлаб беради. Ҳозирги даврдан\ги шаҳарларнинг куриниши ва уларни тузилиши тугрисида тушинтириб беради. -Шахар киефасини ривожлантиришда фойдаланидиган услублар тугрисида баён қилади. -Силуетни инсон психикаси нуктаи назаридан келиб чиқиб қараш. - Шаҳарсозликда горизонтал узгаришлар тугрисида .
Ўқитиш усуллари ва техникаси	Муаллифлик, ақлий ҳужум, тезкор савол-жавоб, инсерт, Тест	
Ўқитиш шакли	Фронтал, гуруҳ, индивидуал	
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, визуал материаллар, доска, бўр	
Ўқитиш шароитлари	Намунадаги аудитория	

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Тайёргарлик (10 мин.)	1.1. Мавзу, мақсад, ўқув машғулотининг натижалари вამашғулот режасини маълум қилади. 1.2. Талабаларга жуфтликда ишлашни – ўйлашни ва мазкурдарсининг хусусиятига, унинг муаммоларига эътиборқаратишни таклиф этади.	Ёзадилар. Топшириқни бажарадилар

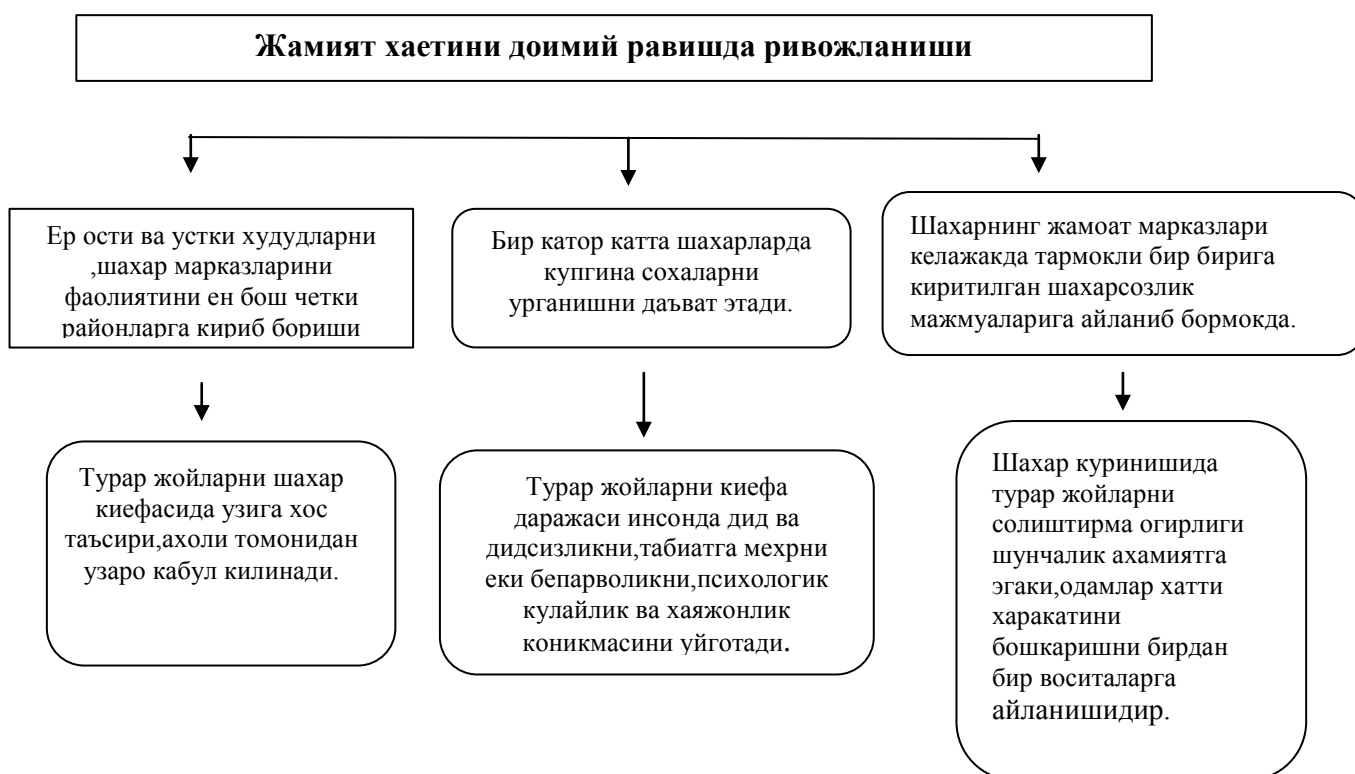
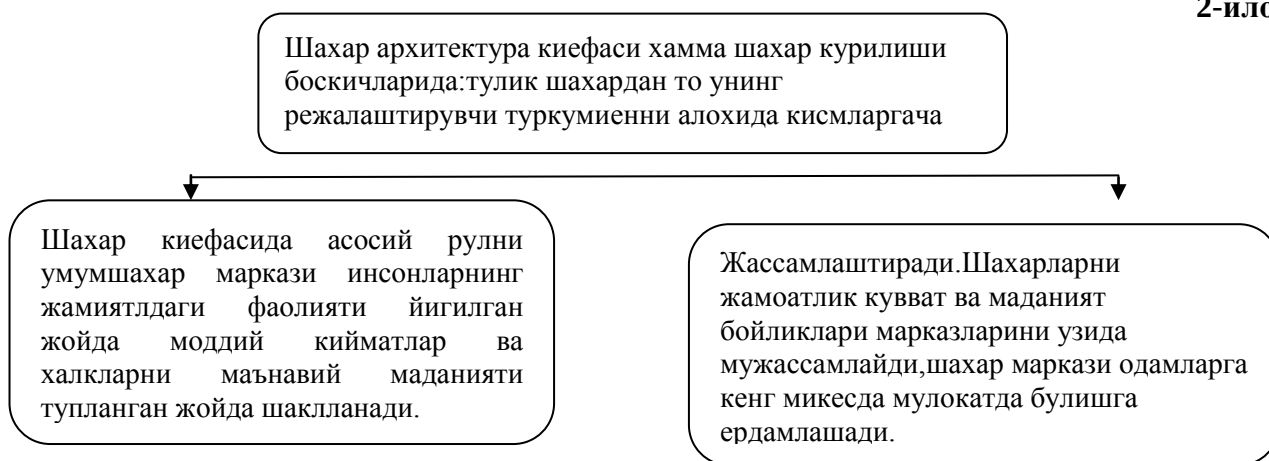
2-босқич. Асосий (50 мин.)	2.1. Талабалар билимини фаоллаштириш мақсадида блиц-сўров ўтказди. Қуйидаги саволлар билан мурожаат қилади. -«Шахар силуэти» деганда нималарни тушинасиз? -Силуэт дегани нима? - Шахар панарамаси дегани ва нималарни тушинасиз? 2.2. Бу ва бошқа саволларга жавоб топиш мақсадида силуэтнинг ўзи нима, унинг қандай , деган саволларни атрофлича ёритиб беради. ифодалайди. “Ақлий ҳужум” техникасини қўллаган ҳолда мунозарани ташкил этади. Жавоблар ичидан энг оптимал вариантлари олинади. 2.4. Шахар «Силуэти»муаммоларнинг ҳал қилинишида шахар панорамасининг аҳамиятини ёритиб беради тушунчаларига изох беради	Эшитадилар, жавоб берадилар. Ёзадилар. Ёзадилар, ўйлаб Мунозарага тайёрланадилар. Ўз фикрларини билдирадилар. Эшитиб, ёзиб оладилар
3-босқич. Умумлашти рувчи тақдимот (10 мин.)	3.1. Машғулотга якун ясайди, хулосалар чиқаради. Мунозара натижаларини эълон қилиб, фаол иштирокчиларни рағбатлантиради. Олинган билимнинг келажакдаги касбий фаолиятда аҳамиятини тушунтиради.	Эшитадилар. Саволлар берадилар

Визуал материалла

1-илова

Шахар силуэт ива шахар папарамасини аниқлаш борасидаги ёндошувлар

Ёндошув йўналиши	Қисқача мазмуни
«Шахар силуэти»	Шахар композицияси узининг пойдевори сифатида планлаштиришг қарорига эга. Бирок у силуэт оркали-яъни шахар «танаси» ва бепаён осмон орасидаги чегара билан аникланадти.
Масштаб ва масштабларни боғликлиги	Шахарларни қурилиши ва режалаштирилиши уларни ривожланиш жараенида,узларининг композицион тузилиши шахар бушликларини бирлигига хиенат қилмайди.Масштаб ва масштабнинг боғликлиги маълумки ташқи қурилиши инсонни жисмоний улчамлари
Табакалар ажратилган масштаб даражалари объект масштаби оркалианиклаш.	Ободонлаштириш қисмлари кукамлазлаштириш ва кичик шахарлар оркали инсонни объект масштаби оркали одам томонидан аниқлаб олиши тугрисида бормокда.

Муҳокама учун саволлар

11-илова

- Шахар силуэти ниманимада?
- Шахар панарамаси деганда нималарни тушинасиз?
- Шахар силуэти инсон психикасига таъсир этадими?
- Шахарларни узаро боғлиқлигини тезлиги аҳолини ушиб борадиган ҳолатига таъсир этадими ?

Муаммоли топшириқ

Тасаввур қиламиз қуйидаги шахарлар силуэти қандай ?

Шахар композицияси силуэт оркалини шаҳар «танаси» ва бепаён осмон орасидаги чегара билан аникланади.	Бундай чегаранинг характеридан, осмонни ҳис қилиш мумкин. Яъни осмон баландлигини субъектив ҳис қилиш, атрофдаги иншоотларнинг пастки қисм кенглиги, узунлиги, ва баландлиги, уйини билан чақирилади.	
1	500	100
2	400	200
3	300	300
4	200	400
5	100	500
6	50	600

- 1) Жадвал маълумотларидан фойдаланиб шаҳарларнинг силуэтларини гапириб беринг
ва шаҳарларни ва бошқа иншоотларни мисоллар ердамида келтирингсонини

Семинар машғулотида ўқитиш технологияси.

Вақти-2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Семинар-мунозара
Ўқув машғулотининг режаси	- Шаҳар силуэти - шаҳар панарамаси - Шаҳар мухитини бараварлик гоёси - Шаҳар киефасини инсон силуэти панарамаси ва унинг шаҳар перспективаси оркали қабул қилиш - шаҳар перспективаси - Шаҳар марказини архитектуравий муҳитдан фойдаланиш. - Турар жойларни солиштира оғирлиги.
Ўқув машғулотининг мақсади: <i>Шаҳар силуэти ва шаҳар панарамаси ва уларни аҳамияти тугрисида олган билимларини мустаҳкамлаш.</i>	
Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш; - билимларни таққослашни, умумлаштиришни, таҳлилни тизимлаштириш - кўникмасини ҳосил қилиш; - ўз фикрini шакллантириш ва билдириш жараёнини ташкил қилиш; - коммуникация, гуруҳда	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - қуйидаги тушунчаларга таъриф берадилар; - шаҳар силуэт ива шаҳар панарамаси тушунчаларига таъриф беради; - силуэт ва панарама сузларига қисқача характеристика берадилар; - шаҳар силуэтини тасвирлаб берадилар; - шаҳар панарамаси сузини мазмунини ёритиб берадилар.

Ўқитиш усуллари	Ҳамкорликда ўқитиш, мунозара, техника: “коп-коп”, такдимот, блиц-сўров. “Давра суҳбати”, инсерт.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матнлари, проектор, маркер, скотч, А32 бичимдаги қоғоз варақлари.
Ўқитиш шакллари	Индивидуал, фронтал, гуруҳлар, жуфтликларда ишлаш.
Ўқитиш шароитлари	Техник таъминланган гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзуси мақсади, режалаштирилган натижаси ва уни ўтказиш режасини айтади. 1.2. Семинар машғулоти мунозара тарзида ўтишини маълум қилади ва мунозара қоидалари билан талабаларни таништиради.	1.1. Диққат билан тинглайдилар ва ёзиб оладилар
2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. Мавзу бўйича асосий тушунчаларга таъриф беришни таклиф қилади ва шу асосида блиц-сўров ўтказади (1-илова). 2.2. Иш гуруҳларда ўқув вазифаси бажарилгандан сўнг “Давра суҳбати” сифатида давом эттирилишини эълон қилади. “Давра суҳбати” қоидалари билан таништиради. Ҳамма учун умумий бўлган савол беради. Шаҳар силуэти деганда нимани тушинасиз? 2.3. Талабаларни гуруҳларга ажратади. Давра суҳбатида муҳокама қилиш учун саволлар ва вазифаларни тарқатади ва гуруҳларга тақсимлайди (3,5,6 илова). Вазифани бажаришда қўшимча материаллардан фойдаланиш мумкинлигини тушунтиради. Натижаларни баҳолаш варақларини тарқатади. 2.4. Гуруҳларда иш бошлаганлигини эълон қилади, маслаҳатлар беради.	2.1. Силуэт сузига а таъриф берадилар. 2.2. Эссе ёзадилар ва ўқиб берадилар. 2.3. Тинглайдилар, саволлар берадилар. 2.3. Ўқув вазифаси, йўриқнома ва натижалар карточкаси билан танишадилар; 2.4. Вазифани бажарадилар, такдимот варақларини расмийлаштирадилар
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Дарсга яқун ясайди, билимларни умуллатирган ҳолда хулосаларни шакллантиради, фаол иштирок этган талабаларни баҳолайди. 3.2. Мустақил иш учун вазифа беради: келгуси мавзунини инсерт усулида ўқиб келиш.	Тинглайдилар, вазифани ёзиб оладилар.

Блиц-сўров учун таянч тушунчалар.

Шаҳарни планлаштириш
Иш ҳақи
Шаҳар силуэти
Шаҳар панарамаси
Шаҳар киефаси

Гуруҳ билан ишлаш қоидалари

- Ҳар бири ўз шерикларининг фикрларини ҳурмат қилишлари лозим;
- Ҳар бири берилган топшириқлар бўйича фаол, ҳамкорликда ва масъулият билан ишлашлари лозим;
- Ҳар бири ўзларига ёрдам керак бўлганда сўрашлари мумкин;
- Ҳар бири ёрдам сўраганларга кўмак беришлари лозим;
- Ҳар бири гуруҳни баҳолаш жараёнида иштирок этишлари лозим;
- Ҳар бири: “Биз бир кемадамиз, бирга чўкамиз, ёки бирга қутуламиз” атамасини яхши билишлари лозим.

3-илова.

Мунозара саволлари.

- ❖ *Кандай омиллар шаҳар киефасини шакллантиришига таъсир қилади*
- ❖ *Шаҳар киефасида ва қурилишида қандай фарқлар мавжуд?*
- ❖ *Икки хил йуналишда шаҳарсозликда архитектура киефасини шакллантириш мумкин?*

4-илова.

Баҳолаш мезонлари ва кўрсаткичлари (баллда)

Гуруҳ	Мавзунинг ечими	Тушунтириш (аниқлик, мантик)	Гуруҳ фаоллиги (қўшимчалар, саволлар)	Жами баллар	Баҳо
	(1,2)	(1,2)	(0,6)	(3,0)	
1.					
2.					
3.					
4.					

Муаммоли топшириқ

- *Муаммо. Шаҳарсозликда шаҳарларнинг силуэтларини урганиш керакми?*
- **Қўшимча ахборот**
Хулосаларни шакллантириш учун саволлар.

1. Шаҳар киефасини шакллантиришда фойдаланиладиган услублар ва композицион тизимлар деганда нималарни тушинасиз?.
2. Метрик ва ритмик қурилмалар модули ва пропорционал бўлишлар, худди шундай туркумларни симметриялиги, зиддиятчилик еки шаклларни ва рангли калоритни сезилар-сезилмас тафовути нима?
3. Шаҳар киефасини шакллантирувчи шартлар нима?

“Инсерт усули”

Инсерт - самарали ўқиш ва фикрлаш учун белгилашнинг интерфаол тизими ҳисобланиб, мустақил ўқиб-ўрганишда ёрдам беради. Бунда маъруза мавзулари, китоб ва бошқа материаллар олдиндан талабага вазифа қилиб берилади. Уни ўқиб чиқиб, «V; +; -; «?» белгилари орқали ўз фикрини ифодалайди.

Матнни белгилаш тизими

(v) - мен билган нарсани тасдиқлайди.

(+) – янги маълумот.

(-) – мен билган нарсага зид.

(?) – мени ўйлантирди. Бу борада менга қўшимча маълумот зарур.

Инсерт жадвали

Тушунчалар	V	+	-	?
Силуэт				
панарама				
Шаҳар киефаси				
Шаҳар бушлиги				
Шаҳар киефаси омиллари				
Шаҳар куринишидаги фарк				
Маданият бинолари				
Афинадаги Парфенон				
Афинадаги Акрополь				
Вавилион минораси				
Мисрдаги едгорликлар				

ЎҚУВ МАТЕРИАЛЛАРИ

Шаҳар композицияси ўзининг пойдевори сифатида планлаштириш қарорига эга. Бироқ у силуэт орқали- яъни шаҳар “танаси” ва бепоён осмон орасидаги чегара билан аниқланади. Нозик дидли кузатувчилар Пол Цукера каби америкалик танқирчилар шуни аниқладиларки, бундай чегаранинг характеридан, осмонни ҳис қилиш мумкин. Унинг ёзишича: осмон баландлигини субъектив ҳис қилиш, атрофдаги иншоотларнинг пастки қисми кенлиги, узунлиги ва баландлиги, ўйини билан чақиради.

Бунақа ҳиссиясига карнизларнинг контури ҳам, фронтолар, қувурлар ва миноралар ҳам таъсир қилади.

Одатда, осмоннинг баландлиги ёпиқ занжир ҳосил қилган майдон узра худди, эт баланд бинодан уч-тўрт марта баланд бўлиб кўринади.

Бу баландлик кўпроқ, битта иншоот жойлашган майдонларга, худди париждаги Соғласия (Розилик) майдони каби, у ерда осмоннинг баландлиги кўз билан чамалагаира (паст) бўш кўринади.

Биз учун силуэт инсон психикаси нуктаи назаридан келиб чиқсак, жуда муҳим ҳисобланади. Декарт координат таларидагина, абстракт системадаги на горизонтал-

вертикал қийматлар тенг бўлади. Унинг ёрдамида хоҳлаган йўналишда кўчиш мумкин бупра кўтарилиш, ёки тушишни ҳис қилмайсиз. Шунинг учун, горизонтал ўзгаришларнинг барчаси бизнинг оигимизда қайд қилинади, хаттоки бошланғич тасаввурларимизда аниқ мухрланади. Горизонтал теккисликнинг танлаган йўналиши йўқ. У ҳолда горизонтал текисликдан, яъни бизнинг оёғимиз остидан, вертикал йўналишдаги нигоҳимиз тез идрок қилади. Горизонтал йўналишдаги нигоҳимиз одатдаги ҳаётимизни яъни, кундалик ҳаракатларни идрок қилади вертикал кўринишдагиси эса, рухий зўриқиш, инсон иродасини намоён қилади. Ўзига хос “Осмонга йўналтиради”. Бу қадимдан тан олиниб, Библиядаги афсоналар гувоҳлик беради.

Вавилан минораси қурилишида, хуронинг қаҳри келиб, қурувчиларнинг тилларини аралаштириб юборган. Натижада улар гапира олмай, бир-бирини тушнмаганлар.

Азал-азалдан инсон, осмонга вертикал тарзда қурилишлар қуришга аҳамият бериб келган. Двуречья (2 тил) ҳокимлари баланд платформаларга саройлар ва ибодаги хоналар ўрнатилганлар. Кичрайиб кетган зиналар орқали осмон узра Марказий Америкадаги, Мисрликларнинг ёдгорликлари Двуречья пирамидаси қад кўтарган.

Ундан сўнг юқорига қараб кўнғироқхона, насроийларнинг ибодатхона гумбазлари, масжид миноралари, будда дини ибодатхонаси елпаклари чўзилган.

Табийки, диний иншоот ва ҳокимият шаҳар аҳолисини бошқариши керак бўлган. Шунинг учун уларнинг алоқаси туфайли кўриш майдонида силуэт туғилари. Ёзишлорича худди арабий бутун нарсасдек.

Бу силуэтга ихтиёрий бўлмаган назар бизга тарих томонидан берилиб, атрофимизни ўраб турган дунёни қабул қиламиз. Маданият бинолари, унда ҳукмронлик қилган тасаввурлар анланган.

Афинадаги Парфенон ва акрополь бинолари унчалик баланд эмас. (Устунларининг баландлиги 10 метр атрофида). Қараганда, унинг асоси бўлиб Акрополь қояси хизмат қилган. У шаҳар узра қад кўтарган. Шаҳарнинг рамзий маркази мустахкам ўрнатилиб, ҳозирда ҳам вайрона бўлса ҳам, бир неча бор вайрон қилинган хононлар пойтахти устидан ҳукмронлиги кўриниб турибди. Бизнинг эраимизнинг дастлабки асрларида империяси кенгайиб, катталашиб кетган римликлар, бутун Европани эгаллаб олганлар. Улар тенги йўқ қурувчи бўлганлар. Бироқ бақувват вертикал иншоотлар қуришга интилоганлар. Уларнинг барча қурилишлари бутун дунёга тарқалган, улар кукка қараб қуришга интилмаганлар. Лекин, баландликларнинг кескин ўзгаришига бефарқ бўлмаганлар. Шунинг учун, ҳар бир ибодатхона, кичик бўлса ҳам, албатта баланд платформага – подиумга ўрнатилганлар. Бунда шаҳар марказидан туриб, ибодатхона томи осмон фонида албатта “ўқилиши” керак бўлган. Рим императори ҳукмронлиги мустахкамланганидан кейин, ҳеч ким вертикалларнинг шаҳар ҳукмронлиги сили этидаги ибодатхоналардан триумфал устунларга (колонна) ўтди: Трояна ҳайкали ва бошқа шунга ўхшаш ёдгорликлар, устунлик қила бошлади. Улар осмон фонида эркин кўриниб турган. Шаҳар плани бўлган қадимги ўймакорлик.

Феодал Европада, Осмон узра шаҳарда доимо вертикал “уруши” давом этган. Шаҳарлиларнинг оддий уйлари узра зарогонларнинг миноралари қад кўтарган. Улар албатта муҳофаа ролини ўйнаганлар. Бундан ташқари улар, бугунги кунгача. Балонье устида ҳамма миноралардаги энг балнди. Азинелли- оиласига мансуб. Унинг баландлиги- 120 метр! 13 асрда шаҳарлик комуналок Италияда ғолиб бўлиб. Бунинг натижасида феодал, савдогар ва хунармандлар билан урушда мағрур миноралар вайрон бўлди.

Флоренцияда улардан битта ҳам қолмади фақат Болоньёда бир нечаси қолган ва биттагина, ривожланишдан тўхтаб қолган. Италия шаҳарчасида Сан-джиминьянода ҳозирча 20тадан ортиғи сақланиб қолган.

Ҳукмронлик қилувчи вертикал ролига кафедральнқй сабор олдинга чиқди- нафақат шаҳарнинг ибодатхонаси балки унинг корпотив кучларнинг рамзий ифодаси. Бироқ, ўрта

аср шаҳарликлари “мангу нажот” ҳақида қайғулар эканлар, узларининг комуннал ифодаларини яъни гражданлик кучи ёддан чиқармаганлар – бунга катта собор, унинг гумбази ёки минораси, ёнида ратушнинг мураккаб силуэти, бланд минорат билан мустахкамланган.

Россия шаҳарларнинг қурувчилари қаримдан силуэтни нозик тузиш билан ажралиб турганлар.

Юқорида айтилган, русс шаҳарлари планировкасининг ландшафт принципи у ўзининг тугалланган ифодасини кремл минораларини ва кўп гумбазли соборларини жойлаштириши ва муносабати ҳақида ўта қайғуриши оқибатида юзага келди. Уларга кўпгина бир гумбазли черковлар ўхшаш бўлган.

Баланд бўлмаган, йиллар қорайитирб ташлаган ёғочдан қурилган уйлар, оқ тошдан ёки оқланган катта черковлар, қўнғироқхона устунлари, тилла гумбазлар, осмонда аниқ тасвирланиб аниқ қаришлик кўрсатарди.

Қадимги рус шаҳарсозларининг асосий муаммоси, вертикалларни мохирлик билан жой-жойига қўйиши ва ландшафтнинг адабий потенциалини кўрастиб беришдан иборат.

Гуёки, бизнинг аجدодларимиз маданиятида черков ва ибодатхоналарни мустахкамлашдан бошқа мавзу бўлмаганлиги билан дуч келдик. Бироқ бу муаммосини ечими бор: купгина черковлар азалдан ёдгорлик сифатида, ориентир сифатида фойдаланиб, бу ерда черков хизматлари жуда кам ва содда ўтказилган. Буларга мисол: Вознесения каминскийдаги черкови, Василий III томонидан, ўғли туғилиши муносабати билан қурилган. Ёки қизил майдондаги Покров- ибодатхонаси – Қозонда ва Астрахандаги, Олтин Ўрда билан бўлган урушда ғолиб келиб, қурилган ёдгорлик ҳисобланади.

Асослаб шуни айтиш мумкинки, рус шаҳарлари силуэти, ҳар бир ҳолда таомнидан янгитдан ясалиб, янгидан чизилган.

Москва катталашда, Кремльда Успенский соборнинг куб шаклдаги ҳажми ва унинг гумбазлари худди боғлам каби бўлиб, қурилиш бўлмасди. Буюк Иван қўнғироқхонасининг қурилиши Борис Годунов даврида сингли бадий акт саналган. Москва силуэтининг мустахкамланиши ва ривожланишида Кремль тепасидаги бақувват миноранинг устки қавати 4да чодир бўлиб, унинг тепасида 2 бошли бургут ўрнатилган бўлиб, булар катта рол ўйнади.

Осмон узра қад кўтарган йиртқич қушлар, самодержавиянинг қудратини ҳаммадан устунлигини, ҳатто черковдан ҳам юқори туришади, ҳокимиятни ҳеч ким билан бўлинмаслигини билдириб келган – то совет даври келиб, уларни тубиндан тайёрланган юлдузлар билан алмаштирмагунча қадар.

Аввалги бобларда айтганимиздек, петропалов қалъаси ва Адмиралтейства тепасидаги гумбазларнинг ботқоқлик текисликлар устида кўтарилиши муҳимлигини таъкидладик. Кейинги Петербург-Ленинград қурилишлари шаҳар силуэтини мустахкамлари ва бунда шаҳар узра осмонда кўтарилган вертикалларни мажарасини бузмаган эди.

Ўтган асрлардаги қурилишларнинг ҳажми жуда катта бўлган. Ҳар бир қадимги шаҳарнинг силуэти “қонуни” – мустахкам. Натижада 19 ва 20 асрларда уни қўллаб қувватлаш керак эди. Бу табиий ҳол, чунки силуэт – йўналишнинг асосий воситаси ҳисобланади. Шу билан бирга 2 хил йўналишни – шаҳар фазоси бўйича ва унинг тарихий саналари бўйича.

Яна Карамзиннинг ёзувларига қайтамыз, силуэтнинг “саноғи” шаҳарлар билан дастлаб танишганда яққол кўринади: “Француз дўстимиз хассаси билан, Парижни кўрсатар экан шундай деган. “Бу ерда, ўнг томонда сиз Монмартр ва дю Танплё қишлоғини кўрамиз, тўғрисида Авлиё” Антоний, чап томонда бўлса Сена дарё ортида Ст Марсель, Мишель И. Жермень қишлоғи бор.

9- мавзу
ШАХАРСОЗЛИКДА ТАБИЙ ВА СУНЪИЙ ЛАНШАФТ КУЛЛАНИЛИШИ.

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 30-60 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Визуал, ахборот маъруза
Маъруза машғулотининг режаси	1. Шахарларни атроф мухитини янгидан куриб чиқиш масштаблари 2. Шахар шароитида антропоген туридаги мухит 3. Хозирги вақтдаги сунъий яратилган шахар мухити 4. Шахарни ички бушлиқларини табиат ураб турган томонга очилиши ва композицион тузилишини
Ўқув машғулотининг мақсади: <i>Шахар атроф мухити, шахар киефасида табиат мухити тугрисида.</i>	
Педагогик вазифалар: - - Шахарсозликда табиий мухитни пайдо бўлиши - Шахарсозликда сунъий мухитни пайдо қилиш - Шахар киефасида табиат мухитини пайдо бўлиши	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Шахар киефаси - шахар киефасида табиат мухити - шахарсозликда табиий мухит - Шахарсозликда сунъий мухитни яратилиши - Ландшафт архитектураси
Ўқитиш услуби ва техникаси	Ахборот- маъруза, инсерт, ҳамкорликда ўқитиш техникаси,
Ўқитиш шакли	Фронтал, гуруҳларда
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, график органайзерлар, ЎТВ/КТ
Ўқитиш шарт-шароити	Намунадаги аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
Тайёргарлик босқичи (5 мин)	Аввалги дарснинг сўнгида маъруза матни талабаларга берилади. «Инсерт» техникасини қўллаган ҳолда ўқиб чиқиш тайинланади. Гуруҳларда ўқитиш учун ҳар бир гуруҳ вазифаси ишлаб чиқилади	Вазифани оладилар ва бажарадилар.
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзу мақсад ва режадаги ўқув натижаларини ва уни ўтказиш режасини маълум қилади. Машғулотнинг ўзаро алоқа усулида ўқитишни эълон қилади. 1.2. Талабаларга берилган вазифани	1.1. Эшитадилар, ёзиб оладилар. 1.2. Саволларни ўртага ташлайдилар.

2-босқич. Асосий (55 мин.)	2.1. Талабаларни кичик гуруҳларга ажратади. Ҳар бир гуруҳ мавзунинг маълум бир саволи бўйича “эксперт” бўлишини ва бошқаларни ўқитишни маълум қилади. Эксперт варақалари, оқ қоғоз (А32) маркерларни тарқатади. Саволларнинг мазмунини тушунтирилади. Қайси материалдан фойдаланиш мумкинлигини тушунтирилади. Иш регламенти, баҳолаш мезони билан таништирилади ва машғулот бошланганини эълон қилади (1,2-илова). 2.2. Мавзу саволларининг жамоа бўлиб муҳокамаси ва тақдиротини эълон қилади. 1) ўзи консультант-арбитр вазифасини ўтайди; 2) қўшимча саволлар беради. 3) ҳар бир савол муҳокамасининг сўнгида ўзаро баҳолашни ташкил этиб, якуний хулоса қилади ва талабалар эътиборини масаланинг муҳим томонларига қаратади. 2.3. Талабалар билимини текшириш мақсадида мавзу саволларига жавоб беришни таклиф қилади. Тезкор савол-жавоб ёки тест ўтказилади.	2.1. Гуруҳлар вазифаларини оладилар ва муҳокама қиладилар. Кичик гуруҳларда ишлашни бошлайдилар. 2.2. Гуруҳда жавобларни тайёрлайди. Кўргазмали материал тайёрлайди.. 2.3. Гуруҳ етакчилари ёки аъзолари ўзларининг саволлари бўйича ахборот берадилар. Кўргазмали материалдан фойдаланадилар ва қўшимча саволларга жавоб берадилар. 2.4. Бошқа гуруҳ жавобларини баҳолайди, саволлар беради.
3-босқич Якуний (10 мин)	3.1. Ўқув фаолиятига якун ясайди. Ўзаро ўқитиш натижаларини эълон қилади. Фаол иштирокчиларни белгилади ва олинган билимларининг келажакдаги аҳамиятини таъкидлайди.	Вазифани ёзиб оладилар.

1-илова.

Регламент.

- Муаммони ечиш ва презентация варағини ёзиш учун гуруҳда ишлашга - 20 мин.
- Муаммо ечимини презентация қилиш – 8 мин. гача.
- Жамоа бўлиб муҳокама қилиш, хулосаларни шакллантириш - 10 мин. гача.
- Ўзаро баҳолаш – 1 мин.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари

Ҳар бир гуруҳ бошқа гуруҳлар тақдимотни баҳолайди, мезонлар бўйича балларни жамлайди.

Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	Максимал балл	1 гуруҳ	2 гуруҳ	3 гуруҳ	4 гуруҳ
Ечимлар:	1,2				
- муаммони ва қуйи муаммони тўғри шакллантириш:	0,4				
- ечимни муаммо ва қуйи муаммо шаклига мос келиши:	0,4				
- мантиқийлик, аниқлик, хулосаларни	0,4				
Тақдимот:	1,4				
- жавобларни аниқлиги ва тушунарлилиги:	1,0				
- ҳар бир гуруҳ иштирокчисининг фаоллиги (саволлар, қўшимчалар).	0,4				
Регламент	0,4				
Умумий баллар йиғиндиси	3,0				

3-илова.**1-эксперт варағи.**

1. Шаҳар киефасида табиат мухитини ва уни шаҳар учун афзалликларини зифаларини айтинг.

(Т-схема, кластер, инсерт техникасидан фойдаланган ҳолда)

2-эксперт варағи.

2. Шаҳарсозликда сунъий ландшафтнинг кулланилишини айтинг.

(Т-схема, кластер, инсерт техникасидан фойдаланган ҳолда)

3-эксперт варағи.

3. Шаҳарсозликда табиий иклимнинг яхшиланишини шаҳар шароитига аҳамиятти айтинг.?

(Т-схема, кластер, инсерт техникасидан фойдаланган ҳолда)

4-эксперт варағи.

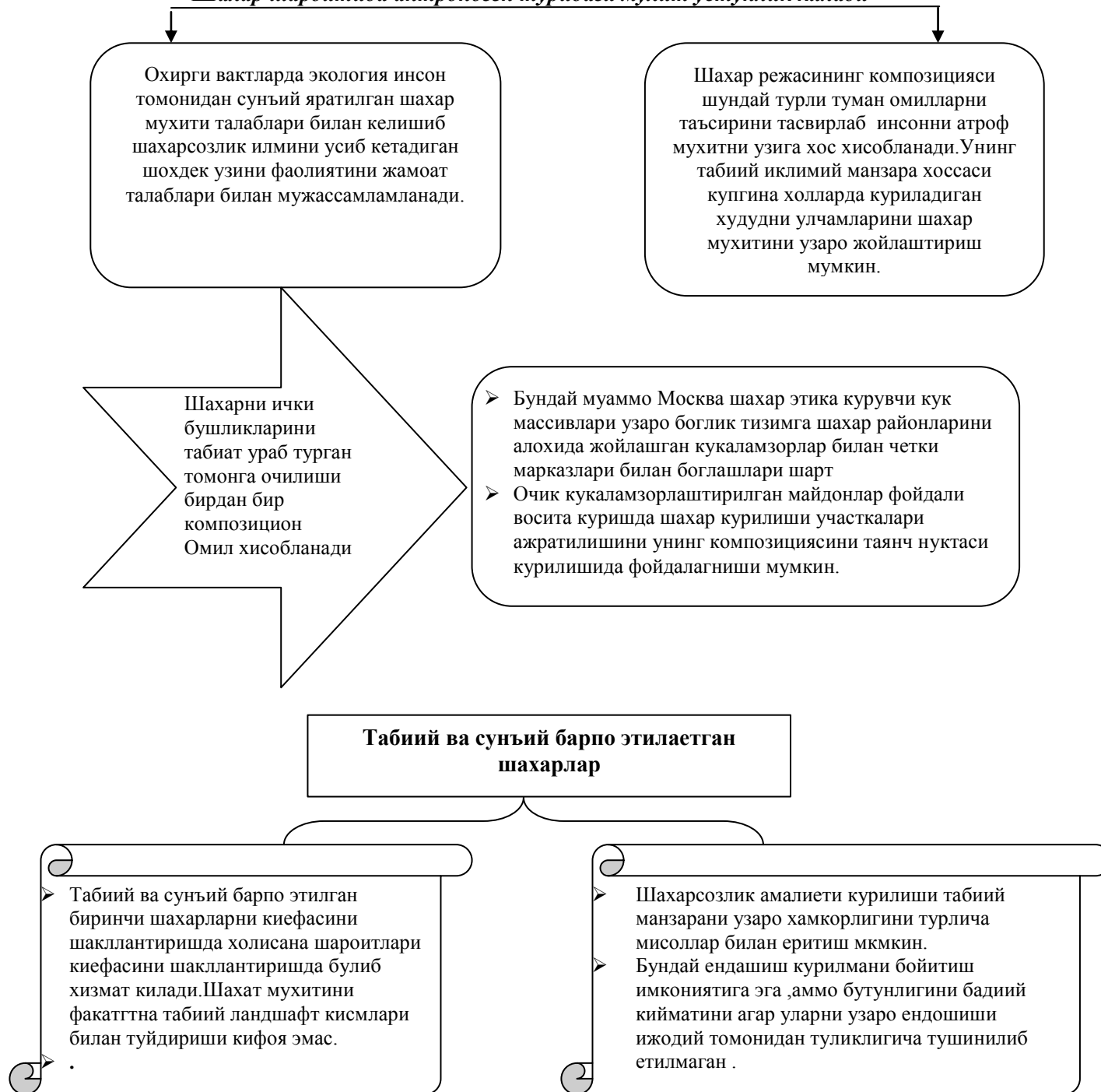
4. Ландшафт архитектураси тугрисида гапириб беринг.

(Т-схема, кластер, инсерт техникасидан фойдаланган ҳолда)

Визуал материаллар

Шаҳарни атроф мухитини янгидан қуриб чиқиш масштаблари ушиб боради илмий техник революцияси билан боглик суръати шунчалик аҳамиятга эгаки, кейинчалик экологик жараенни бузмайди.

Шаҳар шароитида антропоген туридаги муҳит устуңлик килади

ЎҚУВ МАТЕРИАЛЛАРИ

Шахарни атроф мухитини янгидан кўриб чиқиш масштаблари ўсиб боради илмий техник революцияси билан боғлиқ сурати шунчалик ахамиятга эгаки кейинчалик экологик жараёнини бузмайди. Шахар шароитида антропоген туридаги мухит устунлик қилади.

Охирги вақтларда экология инсон томонидан сунъи яратилган шахар мухити талаблари билан келишиб шаҳарсозлик илмини ўсиб кетадиган шохдек ўзини фароиятини жамоат талаблари билан мужассамланади. Янада кўпроқ келишилган ҳолда ривожланиб бормоқда бундай шароитларда табиий манзаралар муҳим композицион фаолиятлари бажариб шаҳар мухитини инсонпарварлик воситасига айлантирмоқда. Шахар режасининг композицияси шундай турли туман омилларни таъсирини тасвирлаб инсоляция атроф мухитга ўзига хос жавоб ҳисобланади.

Унинг табиий иқлимий манзара хоссаси кўпгина ҳолларда қуриладиган ҳудудни ўлчамларини шаҳар мухитини ўзаро жойлаштириш уларни зичлигига ёки бўлиниб кетишини кўчалар тармоқларини ва бошқаларни аниқлаб беради. Бу борада силлиқ рельеф ва табиий тўсиқларни йўқлигига каттагина танлаш имконияти туғилади, яъни оддий геометрик шаклдан то энг мураккаб қурилмагача кесиб ўтилган ёки ундаги тоғли рельеф катта дарёлар, кенг кўк далалар, анчагина катта даражада шаҳар туркумини аниқлаб беради. Бундай ҳолларда манзарани ўзига хос алоҳидалигини тугунларини шаҳар композициясини танлаш жойларини айтиб беради. Кўк экинзорлар табиий ўлчамларга эга, ўзига хос мўдули ўлчамлари одам ва мухитни боғловчи ролни бажаради. Масштаблар воситалари билан жисмоний ва эстетик манзараларини мухит билан ўзаро боғлиқлигини амалга оширган ҳолда шаҳарликлар ҳозирги замон атроф қурилмага алоқа ўрнатади. Қулай табиий иқлим шароитларикенг мақсадда шаҳарни атроф мухити билан шароит яратади, шу вақтнинг ўзида беҳол ҳаракат шароити шамол ёки инсоляция режими келажакда атроф мухити билан жиловладиган шакли инсон учун қулай бўлган турғун микроиқлим яратилади.

Ривожланиб бораётган режалаш туркумларифақатгина сақлаб қолишга ёки бошқатдан барпо этишга эмас, атроф мухитни табиий қисмларини тиклашга инсонга доимо табиат билан мулоқотда бўлишига имкон яратади. Шундай қилиб бўлиниб ташланган бўйсундирилган ҳудудлар табиий манзараларини зич шаҳар мухитига ўзгартириб беришига асос яратади.

Бўлиниб ташланган туркумлари билан бир мисол бўлиб, мослашган табиий ландшафт ҳолати билан Вельнюс унинг кетма кет қурилган ва очиқ жойлари кўкаламлаштирилган ажратилган зоналари, дам олиш ҳудудлари манзарали ҳудуд ва парклари хизмат қилиш мумкин. Жойларнинг рельефлари, сув хавзалари ва яшил массивлар фақатгина шаҳар мухитини эстетик кўринишин фаол воситаси бўлиб қолмасдан, балки кўпгина ҳолларда ўзига хос шаҳар рамзи бўлиб қолмоқда. Мисол учун Ереванда Арараб тоғи. Шаҳар қиёфасини табиий манзарасини кўпроқ жозибадор ҳудудларини киритиб ва сақлаб қолиш унинг эстетик ҳажмини ошириб боради.

Табиий баландликларни ва чуқурликларни, кўкаламзорлар ва сув хавзалари зич кўринган ҳудудлари кенг панорама ва чуқур истиқболи нукталарни ҳудуди шундай бир шаҳарни ва унинг алоҳида кўринишларини қабул қилиб олишга асос яратади.

Бундай кўп режалик ва кўп аҳамиятга эга шаҳар мухитни қимматли эстетик сифати бўлиб қолмайди.

Мисол учун Москвада, ҳозирги замон катта ҳажмдаги қурилишлар кўпгина жойларда шаҳар рельефини катта манзарали қисмлари Ленинскидаги тоғ ёки Москва ва Яузани шунга қарамадан кўзга танилган пойтахтни қиёфасини тарифловчи қисмини ҳисобланади.

Табиий манзарани ва архитектура композицион шароитлари бўйича Киев ҳудудини баҳолаш Днепр суви узун диаметрли бўлиб майдонларни аҳамиятини кўрсатди.

Бу ҳудудларда шаҳар тугунини энг муҳим композицион ва энг аввало унинг жамоат марказлари шаклланимоқда.

Ўзига хос муаммалар катта шаҳарларни марказий районларин қайта тиклашда ташқи табиий мухитлардан марказий ҳудудларти ташқи табиий марказий зоналардан узоқлаштиришда зичланган қурилмани ривожланишда пайдо бўлади. Бу ерда муҳим аҳамиятга эга бўлган фазовий, ва кўга ташланадиган зич қурилган марказни ташқи табиий мухит билан боғлиқдир.

Шаҳарни ички бўшлиқларини табиат ўрат турган тамонга очилиши бирдан бир композицион тузилишини асосий омили ҳисобланади. Бундай муаммо Москва шаҳар этика қурувчи кўк массивлари ўзаро боғлиқ тизимга шаҳар районларини алоҳида жойлаштирилган кўкаламзорлар билан бир вақтда четки марказлари билан боғланишлари зарур.

Очиқ кўкаламзорлаштирилган майдонлар фойдали восита қуришда шаҳар қурилиши учатскалари ажратилишини унинг композициясини таянч нуктаси қурилишида фойдаланилиши мумкин.

Мисол массивли шаҳар майдонларини қисмга бўлишга ва шу билан бирга ҳамма вақт ашаҳар манзарасини бойитувчи намаён қилувчи восита сифатида шаҳарни айрим қисмларни бирлаштиришда бўлиб хизмат қилади.

Кесиб ўтилган ёки тескари силлиқ рельеф бош режани силлиқ асоси бўлиб ва қурилиши алоҳида соясини шакллантирувчи восита сифатида фойдаланилиши мумкин.

Мисол учун Баку шаҳрининг манзаралари ёрқин ифодаланган табиий амфитеатрни кўзга ташланадиган чегараларини қияликлари билан денгиз қирғоғига мақсадга мувофиқ шу билан биргабир вақ ичида унга ўзига хослигини талаб этади қурилма манзарасини ўзаро боғлиқлигини терассаларини кетма кет келишмаслигини тизимни озаро боғлиқлигини ҳисобга олади. Катта шаҳарни қабул қилишлик муракаблик унинг жисмоний ўлчамлари ва чегаралари фазода шахартизимида ўзига хос белгилаб бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Табиий ва суний барпо этилган биринчи шаҳарларни қиёфасини шакллантиришда ҳолисона шароитлари қиёфасини шакллантиришда бўлиб хизмат қилади. Шу билан бирга шаҳар мухитини фақатгина табиий ландшафт қисмлари билан тўйдириши кифоя эмас. Уларнинг юқори эстетик таъсуроти ўзаро ҳаракати давомида амалга ошириш муҳимдир.

Шаҳарсозлик амалиёти қурилиши табиий манзарани ўзаро ҳамкорлигини турлича мисолларни беради. Бундай ёндашиш қурилмани боёитиш имкониятига эга, аммо бутунлигини бадиий қийматини агар уларни ўзаро ёндашиши ижодий томонидан тўлиқлигича тушрилиб этилмаган бўлса, тектоник тизимларни ҳозирги хусусиятларини ҳисобга олмаган ҳолда янги ўзаро ҳамкорликлар тўхдиради. Ҳозирги иншоотларни бундай хоссалри қисмларини ва иншоотларни умумий ансамбл енгилликравшанлиги катта фаоллигини бошқача олдинги дарларга кўра табиат билан боғлиқ шаклларга олиб келиши мумкин.

Шаҳар қурилиши табиат мухитига қарама қаршилиқ кўринишда амалга оширилади ва уни текслик бирлигига ва ўхшашлигигаинтилади. Баларнинг иккала ғояси ҳам бир биринит ўлдириб туради. Табиий ва архитектура шакллариини ўзаро ҳамкорлигини тўлиқ қисмларини то мувозанатлашган қатор ўзаро бойитиш ёки узоклаштириш зиддиятлардан ингичка тавофутдан ўзгартириб туриш мумкин. Ҳозирги замон шаҳарда тамоша қилиш юқори нуқталарни юқорилаштириш.инсонга энг яқин юзада ер сатҳига жиловлаш беришда анчагина эстетик талабларни ошириб беради. Бундай архитектура юзани табиий ва суний тизимлардан тузилган ранг пластик ечими шаҳарни қиёфасини жозибали қилиб тузишда муҳим восита бўлиб хизмат қилади. Қурилишни

стандартлаштириш жараёнида табиат билан ўзаро ҳамкорлигида кутилмаган қисмини ва тасодифийликни киритиш билан қурилишни тассавурлашда шаҳар эстетик ҳажми ошиб боради. Муракаб ва турли табиий шаклларни унинг масштабидан қатий назар алоҳида сифатга эга бўлади. Охирги вақда қурилган турар жой туманларнинг орасида энг юқори баҳоланган табиий ландшафтга қатнашадиган турар жойлари олмоқдалар.

Манўзарани турли услбларини танлаб шаҳар композициясига киритилгани алоҳида асрашдан то зўр бериб ўзгариши кўкалдамзорлаштиришсуга бостириш, сунъий рельеф барпо этишга, иложи борича мукамаллаштириш бадиий мувозанатликни яъни сунъий барпо этган ва табиий элементлар орасида, шаҳар қиёфасини ёритиб турувчи турли услбларни архитектуравий-фазовий бирлигига эришгунча ахтариш ҳарур.

Маъруза саволлари

1. Шаҳар атроф мухитини кўриб чиқиш.
2. шаҳар қиёфасида табиий манзарани роли.
3. шаҳар қурилмаларини ва табиий манзарани ўзаро ҳамкорлигини хоссалиги.

7.2. Семинар машғулотида ўқитиш технологияси.

Вақти-2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Семинар-мунозара
Ўқув машғулотининг режаси Талабаларга: Шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафт архитектурасини куллаш тугрисида олган билимларини мустаҳкамлаш.	1. Табиий ва сунъий барпо этилган биринчи шаҳарларни қиёфасини шакллантириш. 2. Массивли шаҳар майдонларини қисмларга бўлиш 3. Шаҳар мухитини факатгина табиий ландшафт қисмлари билан туйдириши. 4. Шаҳарсозлик амалиети қурилиши табиий манзарани ўзаро ҳамкорлигини турлича мисоллар билан курсатиш. Сунъий ва табиий тизимлардан тузилган ранг пластик ечимли шаҳар қиёфасини жозибали қилиб тузишдаги муҳим восита.
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларга шаҳарсозликда табиий ва сунъий ландшафт архитектураси тугрисида олган билиминини кенгайтириш.	

Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш; - билимларни мустахкамлаш, умумлаштириш - ўз фикрни шакллантириш ва билдириш жараёнини ташкил қилиш; - кукаламзорлаштириш тугрисида, гуруҳда ишлаш кўникмаларини ривожлантириш.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Шахарсозликда ландшафт архитектурасига таъриф берадилар: - Шахар киефасида табиат мухитини тавсифлайдилар; - сунъий ландшафт архитектураси мазмунини ёритадилар; - Шахар атроф мухитини янгидан куриб чиқиш масштабларига қисқача характеристика берадилар.
Ўқитиш усуллари ва техникаси	Ҳамкорликда ўқитиш, мунозара, тақдирот, блиц-сўров, “Давра суҳбати”, инсерт
Ўқитиш воситалари	Ўқув қўлланмалар, проектор, маркерлар, скотч, А32 бичимдаги қоғоз варақлари.
Ўқитиш шакллари	Индивидуал, фронтал, гуруҳлар / жуптликларда
Ўқитиш шароитлари	Техник таъминланган, гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган аудитория

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, Вақти	Фаолият мазмуни	
	ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзуси мақсади, режалаштирилган натижаси ва уни ўтказиш режасини айтади. 1.2. Мавзунини мунозара тарзида ўтишини маълум қилади.	1.1. Диққат билан тинглайдилар ва ёзиб оладилар
2-босқич. Асосий (45 мин.)	2.1. Мавзу бўйича асосий тушунчаларга тариф беришни таклиф қилади ва шу асосида блиц-сўров ўтказилади. Табиат мухити унинг моҳияти ва мақсадини ифодалаб беришни топширади. 2.2. Иш гуруҳларда /жуптликларда ўқув вазифани бажарилгандан сўнг “Давра суҳбати” сифатида давом эттирилишини эълон қилади. “Давра суҳбати” қоидалари билан таништилади (илова 1). Гуруҳларда ишлаш қоидаларини эслатади.	2.1. Сунъий ландшафт тушунчаларга тариф берадилар. 2.2. Эссе ёзадилар ва ўқиб берадилар. 2.3. Тинглайдилар, саволлар берадилар.

3-босқич. Гуруҳларда жуфтликларда ишлаш (20 мин.)	3.1. Талабаларни гуруҳларга жуфтликларга ажратади. Давра суҳбатида муҳокама қилиш учун саволлар ва вазифаларни тарқатма ва гуруҳлар/жуфтликларга тақсимлайди (илова 2). Вазифани бажаришда қўшимча материаллардан фойдаланиш мумкин эмаслигини тушунтиради. Натижаларни баҳолаш варақларини тарқатади. 3.2. Гуруҳларда иш бошлаганлигини эълон қилади, маслаҳатлар беради.	3.1. Ўқув вазифаси, йўриқнома ва натижалар карточкаси билан танишадилар; 3.2. Вазифани бажарадилар, тақдирот варақларини расмийлаштирадилар.
4-босқич. Якуний (5 мин.)	4.1. Ишга яқин ясайди, баҳолар қўяди. 4.2. Мустақил иш учун вазифа беради	4.1. Тинглайдилар, вазифани ёзиб оладилар.

1- илова.

Гуруҳ билан ишлаш қоидалари

- Ҳар бир гуруҳ аъзоси: ўз шерикларининг фикрларини ҳурмат қилишлари лозим;
- берилган топшириқлар бўйича фаол, ҳамкорликда ва масъулият билан ишлашлари лозим;
- ўзларига ёрдам керак бўлганда сўрашлари мумкин; ёрдам сўраганларга қўмак беришлари лозим;
- гуруҳни баҳолаш жараёнида иштирок этишлари лозим;
- “Биз бир кемадамиз, бирга чўкамиз ёки бирга қутиламиз” қоидасини яхши билишлари лозим.

2-илова

Гуруҳлар учун вазифалар

1. Гуруҳ.

1.Шаҳарсозликда табиий муҳит дегани нима?

2.Гуруҳ.

1.Шаҳарсозликда ландшафт архитектурасини қўллаш деганда нимани тушинасиз?

3.Гуруҳ..

1. Сунъий ландшафтнинг афзалликлари изоҳланг.

Баҳолаш кўрсаткичлари (баллда)

Гуруҳ	Мавзунинг ечими (1,2)	Тушунтириш (аниқлик. (1,2)	Гуруҳ фаоллиги (қўшимчалап. (0,6)	Жами баллар (3,0)	Баҳо
1.					
2.					
3.					
4.					

3-илова

“Инсерт усули”

Инсерт - самарали ўқиш ва фикрлаш учун белгилашнинг интерфаол тизими ҳисобланиб, мустақил ўқиб-ўрганишда ёрдам беради. Бунда маъруза мавзулари, китоб ва бошқа материаллар олдиндан талабага вазифа қилиб берилади. Уни ўқиб чиқиб, «V; +; -; ?» белгилари орқали ўз фикрини ифодалайди.

Матнни белгилаш тизими

(v) - мен билган нарсани тасдиқлайди.

(+) – янги маълумот.

(-) – мен билган нарсага зид.

(?) – мени ўйлантирди. Бу борада менга қўшимча маълумот зарур.

Инсерт жадвали

Тушунчалар	V	+	-	?
Ландшафт				
Сунъий ландшафт				
Табиий ландшафт				
Шаҳар киефаси				
Табиат муҳит				
Табиий баландликлар				
Кукаламзорлар				

10-мавзу.

ШАҲАР КИЕФАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА

СУВ ИНШОАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ

11.Маъруза машғулотининг технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 20-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Талабалар билан ҳамкорликда бинар маъруза.
Ўқув машғулотининг режаси	- Шаҳар шароитини шакллантириш шароитлари тугрисида тушинтирилади. - Хужалик ва иқтисодий ва ижтимоий маданий имконияти янада кўпроқ шаҳарлар. - Катта марказий шаҳарлар ва узаро кенг дарё қирғоқларида жойлашган шаҳарлар. - Дарё асосий композицион ўқ бўлиб хизмат қилиши. - Илмий профессорлар шаҳар туркумида қисмларга бўлиниши тугрисида.
Ўқув машғулотининг мақсади: <i>ТАЛАБАЛАРГА; шаҳар шароитини шакллантириш шароитлари,хужалик ва иқтисодий маданий имкониятлар,дарё қирғоғида жойлашган шаҳарлар.</i>	

Педагогик вазифалар: -Хозирги замон шаҳарсозлигида шаҳар киефасини шакллантириш тугрисида - Сув иншоатларидан фойдаланиш тугрисида - Табиий рекреация булган бурилиши тугрисида гапириб беради.	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Шаҳарсозликда шаҳар киефасини ривожланиши тугрисида гапириб беради. -Сув иншоатларидан фойдаланиш усуллари тугрисида тушинганларини еритиб беради. -Табиий манзарага мухитни мослаштириш шаҳар куринишини сув бушликлари, табиий парклар томонига очилишини аниқлаб бериши тугрисида мавзуни еритиб беради. -Кичик шаҳарларни катта шаҳарларга кушилиши тугрисида олган билимларини гапириб беради.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Маъруза, 2 кишилик (бинар) диалог, кластер, Инсерт
Ўқитиш шакли	Фронтал, коллектив, гуруҳ
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, график органайзерлар, чизмалар
Ўқитиш шарт-шароити	Намунадаги аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Боскичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзу, мақсад ва режалаштирилган ўқув натижаларни маълум қилади. 1.2. Режа ва бинар (2 кишилик) маърузанинг хусусияти билан таништиради. 1.3. Маърузадаги асосий категория ва тушунчаларни мустақил ишлаш учун саволларни, қўшимча адабиётлар рўйхатини келтиради. 1.4. Мазкур машғулотда ўқув фаолиятининг кўрсаткичлари ва баҳолаш мезонларини маълум қилади.	Эшитадилар. Ёзиб олади. Аниқлик киритадилар.

2-босқич. Асосий (60 мин.)	2.1. «Шахар киефасини шакллантириш»мавзуси билан боғлиқ тезкор саволларни эсга солади. 2.2. Машғулот режасига асосан дарснинг мазмуни ва унинг вазифаларини аниқлаштиради: - Сув иншоатларидан фойдаланиш усулларининг вазифаларининг мазмунини ёритиб беради. 2.3. Шахар киефасигаса таъриф беради, мисоллар келтиради. 2.4. Сув иншоатларидан фойдаланиш усулларини ёритишда мутахассисга мурожаат қилади ва саволлар беришни таклиф этади: - у турли шароитда шахар киефасини шаклланиши ва унинг ўзгаришини чизмалар ёрдамида тушунтиради; - шунингдек, шахарсозликда шахар киефасининг унинг хусусиятларини ёритиб, уни ривожлантириш борасидаги муаммолар ва уларнинг ечимларига тўхталади. Талабалар саволига жавоб беради.	Бирин-кетин жавоб берадилар. Конспект қиладилар. Ёзиб оладилар, эсда олиб қоладилар. Эшитадилар. Савол берадилар. Фикрлайдилар, саволлар берадилар
3-босқич. Якуний (10 мин.)	3.1. Мавзу бўйича якун ясайди, талабалар эътиборини асосий масалаларга қаратади. 3.2. Шахар киефаси билан боғлиқ Кластер тузиш вазифасини топширади. 3.3. 2 та энг яхши кластерни намойиш қилади, баҳолайди. 3.4. Мустақил иш учун назарий билимларни мустаҳкамлаш мақсадида 3 та масала беради (4-илова).	Кластер тузадилар Намойишга тайёрланади. Ёзиб оладилар

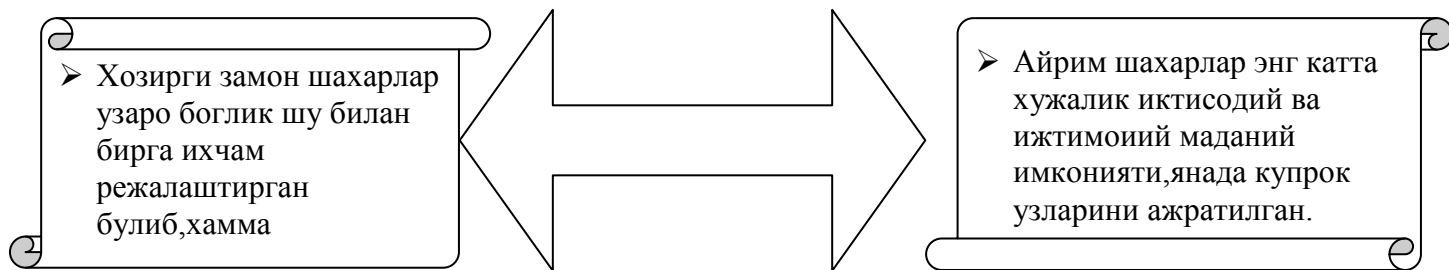
Категория бўйича жадвал «Шахар киефасини шакллантириш»

КАТЕГОРИИ				
1				
2				
n ...				

Таҳлил йўналиши	Таққослама тавсиф					
	Маршал бўйича			Маркс бўйича		
	Объектив асоси	Шаклланиш шарти	Акс фикр	Объектив асоси	Шаклланиш шарти	Акс фикр

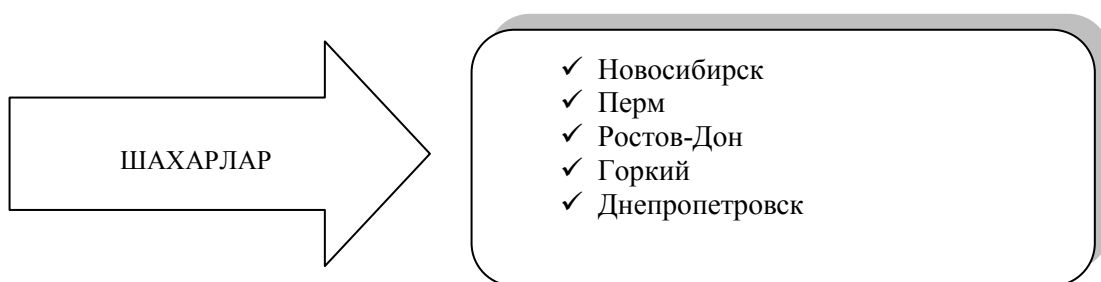
3-илова.

Шахар киефаларини шакллантириш шароитлари.

Катта марказий шаҳарлар ва узаро кенг дарё киргокларида

Жойлашган еки сув хавзалари.

ДАРЁ АСОСИЙ КОМПАЗИЦИОН ЎҚ БУЛИБ ХИЗМАТ КИЛАДИ.

Ўзаро боғлиқ тизими бўлган шаҳар марказида, дарё киргоклари бўйлаб аҳоли билад ўзлаштириладиган, сув хавзалари ҳудудлари эса бушлик ерга ва ташки транспорт тармоқларига умумий композицион аҳоли яшаш гуруҳларини уклари, ҳудуди шундай Волгоград шаҳри ҳисобланади. Шаҳар Волга даресини киргоги бўйлаб 60 км.га чузилган

11.2. Семинар машғулотида ўқитиш технологияси.

Вақти-2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Муаммоли семинар
Ўқув машғулотининг режаси	1.Шахар киефаси тугрисида билганларини гапириб беради 2.Шахар киефасини шакллантириш тугрисида эшитганларини тулдириб мавзуни еритиб беради. 3. Катта марказий шаҳарлар ва узаро кенг даре киргогидаги шаҳарлар тугрисида мунозаралар утказилади.
<i>Ўқув машғулотининг мақсади. Шаҳар киефасини шакллантириши.</i>	
<i>Педагогик вазифалар:</i> -мавзу бўйича билимларни онгли равишда ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ундаш. -мавзу бўйича билимларни тизимлаштириш ва мустаҳкамлаш. -муаммоли масалаларни ечиш одатларини ривожлантириш, муаммони таҳлил қилиш, муқобил ечимларни илгари	<i>Ўқув фаолиятининг натижалари:</i> Талаба: - Шаҳар киефасини шакллантириш - шаҳар киефасини шакллантиришда сув хавзаларининг урни - Сув хавзаларини ишлатиш усуллари ва улардан фойдаланиш усуллари тугрисида олган билимларини мустаҳкамлайди.Сув бушликларини хар хиллилик умумий режалаштириш туркумида шаҳарларни ва сув бушликларини охирида архитектура киефасини узига хослигига олиб келади.
Ўқитиш усуллари	Муаммоли усул, суҳбат, ақлий ҳужум, мунозара, намоёиш қилиш, инсерт.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, А32 форматдаги қоғоз, маркер, скотч, ўқув материаллари,
Ўқитиш шакллари	Жамоа, гуруҳларда
Ўқитиш шароитлари	Гуруҳларда ишлаш учун мўлжалланган

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар,	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	талаба
1-босқич. Кириш (10 мин.)	1.1. Мавзуни, мақсади режадаги ўқув натижаларини эълон қилади уларнинг аҳамиятини ва долзарблигини асослайди. 1.2. Саволлар бўйича талабалар билимини ва мазмунли жавобларни долзарблаштиради. Билимларни долзарблаштириш жараёнида талабалар томонидан олинган билимларнинг камлигини эътироф қилади. 1.3. Машғулотнинг муаммоли тарзда ўтишини таъкидлайди.	Мавзуни ёзадилар ва саволларга жавоб берадилар
2-босқич асосий (55 мин)	2.1. Муаммоли вазифани талабаларга ўқиб беради (илова 1). Муаммони шакллантиришни ташкил қилади. Таклиф этилган муаммони шакллантириш вариантларини талабалар билан биргаликда таҳлил қилади ва муҳокама қилади. Уларнинг ичидан аниқлаштирилган ва таҳрир қилинган бир вариантни танлайдилар. 2.2. Талабаларни 3 гуруҳга ажратади. Муммоли вазифани ҳал қилишни топширади. Ўқув вазифасини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонларини тарқатади. Муаммони ҳал қилиш бўйича услубий кўрсатмаларни, кутилаётган натижаларни тушунтириб беради. Ақлий хужум, ғояларни танлаш ва баҳолаш, гуруҳларда ишлаш қоидаларни эслатади. Гуруҳ ишларини бошланганлигини эълон қилади. 2.3. Такдимотни бошлашни эълон қилади. Такдимот жараёнида жавобларни шарҳлайди. Тўғри қарорни таъкидлайди, хатоларни кўрсатади. Муаммоли вазифа ечимларини мунозара шаклида муҳокамасини ташкил қилади. Талабалар билан биргаликда жавобларни баҳолайди. Жавоблар тўлиқ бўлмаган ҳолда ўзи жавоб беради. Гуруҳларнинг ўзаро баҳолашини ташкил этади.	2.1. Эшитадилар, муаммони шакллантириш бўйича таклифларни киритадилар. 2.2. Гуруҳларда ишлайдилар: Муаммоли вазифани ҳал қиладилар, такдимот варақаларини расмийлаштирадилар. 2.3. Муаммоли вазифанинг натижаларини такдимот қиладилар. Муаммони ҳал қилиш бўйича қарорлар вариантларини
3-босқич Якуний (15 мин)	3.1. Ўқув фаолиятини якунлайди. Талабалар диққатини асосий жиҳатларга қаратади. Муаммони ҳал қилиш жараёнида гуруҳлар фаолиятидаги мувофақиятларни таъкидлайди. Бажарилган ишнинг касбий фаолият учун аҳамиятини таъкидлайди. 3.2. Мустқил иш учун вазифа беради.	3.1. Тинглайдилар, аниқлаштирадилар. Мустақил иш учун вазифаларни ёзиб оладилар.

Мунозара қатнашчиларига эслатма

- Мунозара муносабатлар йиғиндиси эмас, балки муаммо ечими услубиятидан иборат.
- Кўп гапирмасдан бошқаларнинг сўзлашига имкон бер.
- Мақсадга эришиш йўлида ҳиссиётларни жиловлаб, батафсил ўйлаган ҳолда сўзла.
- Рақибларинг вазиятини ўрганиб, уларга хурмат билан мурожаат қил.
- Рақибларинг томонидан айтилган фикрларга танқидий ва мулоҳазали ёндаш.
- Мунозара предмети бўйича четга чиқмаган ҳолда тўғри ёндашиб гапир.

Муаммоли семинарнинг бошқарув дастаклари

- **Бошловчи** *барча вазифаларни ўзига олади – мунозара бошқичларини бошқариш, жавобларнинг асосланиши ва тўғрилигини тасдиқлаш, қўлланган термин ва тушунчаларни аниқлаш, муносабатларни тўғри қўллаш ва бошқалар. Тақдимотларнинг тақсимотини тўғри бошқариш.*
- **Тақризчи** – *томонларнинг маърузаларини йўналишлар бўйича белгилаш ва тўлиқ характерда баҳолаш: долзарблиги, илмий жиҳати, мантиқийлиги ва масалаларнинг аниқ қўйилганлиги, хулосаларнинг аниқ кўрсатилиши.*
- **Рақиб** – *қабул қилинган тадқиқот ўртасида рақобатчилик жараёнини шакллантиради. У фақатгина маърузачининг асосий ҳолатини танқид қилиши эмас, шу билан биргаликда, унинг айтган фикрларидан заиф ёки хато томонларини топиши ҳамда ўзининг ҳал қилувчи фикрларини таклиф қилиши ҳам мумкин.*
- **Эксперт** – *барча мунозараларнинг, жумладан, мунозара қатнашчилари томонидан айтилган фикрларнинг, қилинган хулосаларнинг, таклиф ва гипотезаларнинг махсулдорлигини баҳолайди.*

Мунозара регламентини ўтказиш тартиби

- ✓ Бошловчи маъруза мавзуси ва маърузачиларнинг тақдимотларин эълон қилади.
- ✓ Маъруза 5 минут давом этади.
- ✓ Тақризчи – 2 минут.
- ✓ Рақиб – маъруза мавзуси бўйича фикрларини 1-3 минут тақдим этади.
- ✓ Жамоавий муҳокама – 5-10 минут.

Муҳокама ва хулосалар чиқариш учун саволлар

- 1) Шаҳар киефасини тушунтириб беринг.
- 2) Қандай шаҳар турларини биласиз? У л а р г а қисқача тавсиф беринг.
- 3) Шаҳарсозликда ва сунъий ландшафт кулланилади ва мавжуд?
- 4) Сув иншоатларидан фойдаланиш усулларини кўрсатиб беринг.
- 5) Даре киргокларида жойлашган шаҳарлар тугрисида гапириб беринг
- 6) Сув хавзалари ва дарелардан фойдаланиш усуллари тугрисида маълумотлар бераоласизми?

Эксперт варағи 1

Табиий манзарага мухитни мослаштириш шаҳар қуринишини сув бушиқлари табиий парклар томонига очилишини аниқлаб беради, уларнинг жойлашини умумий, гуруҳий туркумини ҳамма қисмларини архитектура фазовий гоёсига буйсинади. Шу билан бир вақтнинг узида шаҳарларни бир бирлари билан ҳаммадан ҳам кичик шаҳарларни катта шаҳарларга қушилиб кетишини олдини олиш кузда тутилади.

Эксперт варағи 2

Режалаштириш таркибига янги шаҳарларни режалаш таркибига ва уларни архитектура қиефасига ишлаб чиқарувчи базаси таъсири ҳисобланади. Кимевий ишлаб чиқарувчи янги шаҳарлар учун соғломлаштириш зоналарини ва саноат зоналарини айрим вақтларда уларни зич бўлмаган жойларга жойлаштириш мақсадга мувофиқдир.

Эксперт варағи 3

Янги шаҳар катталигидан ва йўналишидан унинг мураккаблиги даражаси унинг фаол қисмларини жойлаштириш билан боғлиқ бўлади. Мисол учун илмий техник йўналиши шаҳарда, радиоэлектроннинг базаси асосида еки зарарсиз гигиеник муносабатда бўлган саноатда, ишлаб чиқариш майдончалари учун унча катта бўлмаган улчамларга эга

Баҳолармезони ва кўрсаткичлари жадвали

Доклад қилувчилар	Докладдаги маълумотнинг тўлиқлиги 60%	Ахборотнинг янгилиги 15%	Ахборотни тасвирлашда воситаларнинг ишлатилиши	Регламент 10%	
1					
2					
3					

Опонент лар	Докладга килинган	Мунозарада катнашганлиги	Саволлар		Жами
			Микдори	Сифати	
1					
2					
3					
...					

Дискуссия қатнашчилари	Саволлар (0,1 ҳар бири учун)	Мақсадлилиги (0, 3)	Қўшимчалар (0,2 ҳар бири учун)	Жами
1				
2				
3				
4				

Ўқув материаллар

Режалаштириш таркибига янги шаҳарларни режалаш таркибига ва уларни архитектура қиёфасига ишлаб чиқарувчи базаси таъсири ҳисобланади. Шундай қилиб кимийвий ишлаб чиқарувчи янги шаҳарлар чун сағломлаштириш зоналарини ва саноат зоналарини айрим вақтларда уларни зич бўлмаган жойлаштириш ҳиссалидир. Бундай шаҳарларда санитарий ҳимоялаш зоналарини ташкиллаштириш, ҳамда ривожлантириш меҳнатини амалга ошириш жойлари билан яшаш қисмларини боғловчи инфраструктура алоҳида аҳамиятлидир.

Машина қурилиши янги шаҳарларда теъдодискариси, саноат зоналарини сағломлаштириш зоналари билан ўзаро жойлаштириш мумкин

Илмий профилли шаҳар туркумида одатда энг камида 4 фаолий қисмлар ҳисобга олинади:

- институт зоналари,
- яшаш зоналари,
- жамоат марказии,
- Дам олиш зонаси.

Янги шаҳар катталигидан ва йўналишидан унинг мураккаблиги даражаси унинг фаол қисмларини жойлаштириш боғлиқ бўлади. Мисол учун илмий техник йўналишли шаҳарда, радиоэлектроннинг базаси асосида ёки зарасиз гигиеник муносабатда бўлган санотда, ишлаб чиқариш майдончалари унча катта бўлмаган ўлчамларга эга бу

шаҳар таркибий қисмлари ишлаб чиқариш ва турар жой биноалрифазовий бирлашишда катта имконият аниқлайди. Риволанган илмий ишлаб чиқариш йўналишлари жуда мураккаб ташкиллаштириш кўзга ташланади. Илм зоналари ва ишлаб чиқариш бир жойда эмас балким шаҳарни бир нечта жойда жойлашади

Шаҳарни ҳар қандай режалаштириш туркумида унинг қиёфасини тасвирлаши унинг алоҳида қисмларни жойлаштириувчи транспорт тармоқларини ва тугунларини, жамоат бинолари ва оммавий қатнашиш билан боғлиқ бўлган қисмларга интилувчи биноларни хусусияти билан шартланади.

Кайтадан тикланадиган шаҳар.

Транспорт инфраструктурасини мосланган шакли у билан ўзаро боғлиқ аҳоли яшаш жойлари ва олдиндан бўлган ҳаракат қилиш трассаларини ва аҳоли яшаш жойларига боғлиқ.

Тез юрар транспорт магистрал йўллари, хаттоки анчагина катта тикланадиган ва янги шаҳарлар бир биридан энг узоқ ажралиб турадиган қисмлардан ҳаракат қилиш вақтини 35-40 минг гача қисқартирилади, бу эса бир жойга тўпланган архитектуравий фазовий қурилишни алоҳида қисмларини ва уни бутунлай ўрганишга имкон яратади.

Обдон йўлловчилар тармоқларини ўйлаб қурилган тизими шаҳар қурилиши участкасини архитектуравий фазовий композицияларини, ҳаммадан ҳам шаҳар марказларида транспорт тармоқларини кесишган яқинида манзаравий тугунлари ёки ўқлар бўйлаб йиғилувчи жамоат ўурилиш гурухлари аниқлаб беради

Транспорт воситаларини ривожлантириш шаҳар ичида турли кўринишдаги ўзига хос кўринишга эга муҳандислик иншоотлар, шакллар буларнинг ҳаммаси, шаҳар қурилиш транспорт модулларини тартибига солувчи фазовий шаҳар ва унинг айрим қисмларини композицион қийб ўрнатишга имкон яратади.

Мавзуга доир саволлар:

1. Жойларни табиий манзарали хусуситлари, шаҳар архитектура қиёфасига қандай тасир кўрсатади.
2. Жойлаштириш тизмида шаҳар қиёфасини шакллантириш ўзига хослиги.
3. Ишлаб чиқариш базаларини шаҳар қиёфасини шакллантиришга таъсири.

“Инсерт усули”

Инсерт - самарали ўқиш ва фикрлаш учун белгилашнинг интерфаол тизими

ҳисобланиб, мустақил ўқиб-ўрганишида ёрдам беради. Бунда маъруза мавзулари, китоб ва бошқа материаллар олдиндан талабага вазифа қилиб берилади. Уни ўқиб чиқиб, «V; +; -; ?» белгилари орқали ўз фикрини ифодалайди.

Матнни белгилаш тизими

(v) - мен билган нарсани тасдиқлайди.

(+) – янги маълумот.

(-) – мен билган нарсага зид.

(?) – мени ўйлантирди. Бу борада менга қўшимча маълумот зарур.

Инсерт жадвали

Тушунчалар	V	+	-	?
Шаҳар киефаси				
Шаҳар киефасини шакллантириш				
Сув иншоотларинидан				
фойдаланиш				
Илмий профелли зоналар				
Кайтадан тикланадиган шаҳарлар				

7-илова.

Муаммоли саволлар

Шаҳар киефасини ривожлантириш деганда нималарни тушиндингиз?

Сув иншоотларидан фойдаланиш усуллари деганда нималарни тушинасиз?

Жойларни табиий манзарали хусусиятлари, шаҳар архитектура киефасига қандай таъсир қурсатади?

Жойлаштириш тизимида шаҳар киефасини шакллантиришнинг узига хослиги.

Ишлаб чиқариш базаларини шаҳар киефасини шакллантиришга таъсири

11-мавзу.

ШАҲАР КИЕФАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА БАДИИЙ ВА ТАСВИРИЙ ВОСИТАЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЙЎЛЛАРИ

13.1. Маъруза машғулотининг ўқитиш технологияси

Вақти – 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулоти шакли	Ҳамкорликдаги, ахборот, визуал-маъруза

Ўқув машғулоти режаси	1.Шахар киефасини шакллантиришда бадий воситалардан фойдаланиш 2. Шахар киефасини ривожлантиришда тасвирий воситалардан фойдаланиш 3.Архитектуравий-бадий кадриятлар ва тарихий маданий едгорликлар. 4.Шахарни реконструкциясини тугри йулга куйиш.
Ўқув машғулоти мақсади:Шахар киефасини шакллантиришда тасвирий ва бадий воситалардан фойдаланиш.ни талабаларга тушинтириб,еритиб бериш.	
Педагогик вазифалар: - Шахар киефасини шакллантиришда бадий воситалар ердамида куллашни еритиб бериш -Шахарни туликлигига шахар киефасини умумий коида кабул килишига ердам бериш. -Унча кузга куринмайдиган ва унчалик ахамиятга эга булмаган шбинолар куриб шахар киефасини <u>узгартиш</u> .	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Шахар киефасини шакллантиришда бадий воситалардан фойдаланиш йуллари -Шахар киефасини шакллантиришда тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари. -Архитектура фазовий шахарни режалаштириш ва курилишни турли сохаларида турли воситалар билан амалга оширилади. Шахар композицияси унинг фаолият боскичида киритилади.
Ўқитиш услуби ва техникаси	Ҳамкорликда визуал-маъруза, инсерт
Ўқитиш шакли	Гуруҳий, индивидуал
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, Ў.Т.В. доска, қоғоз график органайзер.
Ўқитиш шарт-шароити	Жиҳозланган аудитория

Маъруза машғулотининг технологик картаси

Боскичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-боскич. Кириш (10 мин.)	1.1. Маъруза машғулотининг мавзуси, режаси, мақсади ва натижаларини эълон қилиб, дарс ўтиш режаси билан таништиради. Аввалги мавзудан асосий тушунчаларни эслашни таклиф қилади. 1.2. Аввалги машғулот сўнгида вазифа берилган: уйда инсерт усули ёрдамида маъруза матни билан танишиш.	1.1. Эшитадилар ва ёзиб оладилар

2-босқич. Асосий (40 мин.)	2.1. Вазифани эслатади: Инсерт техникасини қўллаб, маъруза матнини ўқиб чиқиш. 2.2. Талабаларнинг маъруза матни билан танишгач, ушбу мавзудан қандай янги билимлар олганлигини сўрайди. Асосий тушунчаларни доскага ёзади. 2.3. Талабалардан маъруза матнини ўқиш давомида тушунмаган, аниқлик киритилмаган жойларни борлигини сўрайди. 2.4. Визуал маълумотлардан фойдаланиб маърузани тушунтиради, асосий тушунчаларни ёздирди	2.1.Топшириқни бажаради. Эшитади. 2.2. Саволга жавоб беради. Асосий тушунчаларни айтади. 2.3 Жавоб беради. 2.4. Эшитади ва конспект қилади
3-босқич. Гуруҳларда ишлаш (25 мин.)	3.1. Талабаларни гуруҳларга ажратади. 3.2. Ҳар бир гуруҳ 1 та савол бўйича “Эксперт” бўлишини маълум қилади. 3.3. Гуруҳларга ўқув вазифаси акс эттирилган эксперт қоғозлари тарқатилади. Экран орқали 2- илова (мезон) билан таништиради ва гуруҳларга таркатади. 3.4. Гуруҳларда ишнинг бошланганлигини эълон қилади. 3.5. Ўқитувчи маслаҳатчи сифатида гуруҳларнинг тушунмаган саволларига аниқлик киритади тақдимотни тайёрлашларига маслаҳат бериши мумкин. 3.6. Тақдимотни ташкил қилади ҳар бир гуруҳ жавобига қараб тақдим этилган ахборотни умумлаштиради.	3.1. Кичик гуруҳлар ўз саволларини оладилар ва жавобларни тайёрлайдилар. 3.2. Тақдимотни тайёрлашади ва қоғозга туширади. 3.3. Тақдимот қилади (ҳар бир гуруҳга 6 минутдан вақт ажратилади). 3.4. Гуруҳ аъзолари ўзлаштирган материаллар бўйича қўшимчалар қилади (намойиш этадилар) саволларга жавоб беради. 3.5. Бошқа гуруҳ иштирокчилари тақдим этилган ахборотни тўлдирадилар, саволлар беради
4-босқич. Якуний (5 мин.)	4.1. Ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишни таклиф этади. 1-ўринга 10 балл (1 та) 2-ўринга 8 балл (1 та) 3-ўринга 6 балл (2 та) Гуруҳлар ичида баллар тақсимланади. 4.2. Гуруҳлар ичида баллар тақсимланади. 4.3. Баҳолаш варақаларини йиғиб олади ва умумий натижаларни эълон қилади.	2-илова ёрдамида гуруҳ аъзоларини баҳолайдилар (олинган умумий балл тақсимланади).

Визуал материаллар.

1-илова

Бош план боскичида катта композицион тугунларни режалаштириш модули купгина холларда шаҳарни булакларга булинишига ва туркумий қисмларга боглик.

Купгина холларда шаҳар шароитларини бир турдаги туркумий қисмлардан уларни марказлари тизимини бир хил катталиқдаги ва шаклдаги қисмлардан шаҳарни шакллантиришга имкон беради.

Инсонни ураб олган шаҳар мухитини эстетик афзаллигини мукаммаллаштириш

Хайкал ва едгорликлар хотиралари аҳамиятга эга шаҳар мухитини бойитиб бушлиқ жойларини жойлаштириб уларга маъноли аҳамият беради.

Хозирги замон шароитида хайкалтарошлиқ санъатини ривожлантириш истикболи режаси асосида ҳашаматли тарғибот санъати каби, бош планни таркибий қисмидек, гоёвий маъноли аҳамиятга эга. Худудлаштириш, ҳашаматли тарғиботни намуна билан таъминлаш оқилона

Ҳашаматли иншоотларда кенг микесда скульптура гуруҳлари киритилади.

Улар устунлик ҳолатини эгаллайдилар ва асосий едгорлик гоёсини очиб беришга белгиланади.

Хар қандай ҳолатдаги ҳашаматли эстетик касвирий қисмларни киритиш

Вақти билан атроф қурилиш билан боғлиқ ҳашаматли ансамблларга талаб

Архитектура иншоотларини барпо этиб қандайдир тарихий воқеаларни шакллантириш, диққатга сазовор ва тасвирий хайкаллар анъанавий шакллардан кенг микесда фойдаланишлиқ керак.

Давлатимиз турли географик регионларида шаҳарсозлик ва уни қайта тиклаш шаҳарни ҳажмий режасиёштириш туркуми билан табиий иқлимий шароитини тулиқ мослигини талаб этади.

Шаҳарни ривожлантириш ва барпо этиш географияси купинча замондошларимизолдида шаҳарсозлик санъатининг янги қирраларини очиб беради ва улар тарихини бойитади ва тулдиради.

Ўқув материаллари

1. Эксперт варағи.

1. *“Шаҳар қиефасини шакллантиришда бадиий ” тушунчасига таъриф беринг.*
2. *Уни тавсифлаб беринг.*
(Жавоб варақаларини жадвал, схема ва кластер кабилар орқали ифодаланг).

2. Эксперт варағи.

1. *“Шаҳар қиефасини шакллантиришда тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари ”га таъриф беринг.*
2. *«Бадиий» ва «тасвирий» воситалар сузини тавсифланг.*
(Жавоб варақаларини жадвал, схема ва кластер кабилар орқали ифодаланг).

3. Эксперт варағи.

1. *Шаҳар қиефаси қандай омиллар асосида шаклланади ?*
2. *Шаҳар қиефасини шаклланишини шарҳланг.*
(Жавоб варақаларини жадвал, схема ва кластер кабилар орқали ифодаланг).

4. Эксперт варағи.

1. *“Шаҳар мухитини эстетик афзаллигини мукаммаллаштириш тугриси ” тушунчасига таъриф беринг.*
2. *Хайкал ва едгорликлар хотиралари аҳамиятига эга шаҳар мухитини бойитиб бушлик жойларини жойлаштириб уларга маъноли аҳамият беришини қандай турларини биласиз?*
(Жавоб варақаларини жадвал, схема ва кластер кабилар орқали ифодаланг).

Баҳолар мезони ва кўрсаткичлар жадвали

Доклад қилувчилар	Докладдаги маълумотнинг тўлиқлиги 60%	Ахборотнинг янгилиги 15%	Ахборотни тасвирлашда воситаларнинг ишлатилиши 15%	Регламент 10%	
1					
2					
3					
4					

14-илова.

Мустақил иш учун топшириқ.

«Шахар киефасини шакллаштиришда бадий ва тасвирий воситаларидан фойдаланиш йулларига» Эссе ёзиб келинг.

13.2. Семинар машғулотида ўқитиш технологияси

Вақти - 2 соат	Талабалар сони: 25-30 нафар
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш бўйича амалий машғулот.
Ўқув машғулотининг режаси	1. Шахар киефаси тугрисида олган бюилимларни чуқурлаштириш. 2. Шахар киефасини шакллантиришда бадий воситалардан фойдаланиш йуллари 3. Шахар киефасини шакллантиришда тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари тугрисида олган билимларини мустахкамлайди. 4. Хашаматли бинолар кенг микесда скульптура гурухлари киритилади. Шахар киефасини шакллантиришда хашаматли тарғиботи ахамиятини инобатга олиш.
Ўқув машғулотининг мақсади: <i>Шахар киефасини шакллантиришда бадий ва тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари тугрисида олган билимларини чуқурлаштириш.</i>	

Педагогик вазифалар: - мавзу бўйича илимларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш; - билимларни таққослашни, умумлаштиришни, таҳлилни тизимлаштириш кўникмасини ҳосил қилиш; - ўз фикрни шакллантириш ва билдириш жараёнини ташкил қилиш; - коммуникация, гуруҳда ишлаш кўникмаларини ривожлантириш	Ўқув фаолиятининг натижалари: Талаба: - Шаҳар киефасини шакллантиришда бадиий воситалардан фойдаланиш- -Шаҳар киефасини шакллантиришда тасвирий воситалардан фойдаланиш йуллари тугрисида олган билимларини мустаҳкамлаш. -бош план асосида катта композицион тугунларни режалаштириш модули тугрисида олган билимларини еритиб беради. -Жамоат марказларини умумшаҳар ахамиятини шакллантириб махсуслаштиради.
Ўқитиш усуллари ва техникаси	Биргаликда ўқиш, мунозара, тақдирот, Блиц сўров, график ташкил этувчилар, Т- жадвал, диаграмма “Вена”.
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, проектор, флип чарт, маркер, скотч, қоғоз
Ўқитиш шакллари	Гуруҳий, коллектив.
Ўқитиш шароитлари	Техник таъминланган, гуруҳларда ишлашга мослаштирилган аудитория.

Семинар машғулотининг технологик картаси

Босқичлар, вақти	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
1-босқич. Кириш (5 мин.)	1.1. Ўқув машғулотининг мавзуси мақсади, режалаштирилган натижаси ва уни ўтказиш режасини айтади. Ўқитиш гуруҳларда ишлаш технологияси асосида олиб борилишини эълон қилади. 1.2. Мавзунинг таянч иборалари асосида блиц-сўров ўтказилади. 1.3. Талабадан жавобни эшитилади ва мавзу муҳокамаси гуруҳларга ишлар тақдиротидан сўнг давом этишини эълон қилади. Ҳар бир талаба гуруҳ баҳосига мос равишда баҳо олишини тушунтиради, гуруҳларда ишлаш қоидалари билан таништирилади (1-илова). Гуруҳларда ишлаш натижаси плакат қоғозларда кўрсатилиши кераклигини маълум қилади.	1.1. Тинглайдилар, ёзиб оладилар. 1.2. Саволларга жавоб берадилар

2-босқич. Асосий (20 мин.)	2.1. Талабаларни 3 гуруҳга ажратади. Ўқув топшириқларини тарқатади (2,4-илова). Вазифа бутун гуруҳ томонидан бажарилишини эълон қилади. Вазифани бажаришда дарслик, маъруза матнлари ва бошқа қўлланмалардан фойдаланиш мумкинлигини таъкидлайди. Ўқув натижаларини эслатади. Гуруҳларда ишларни бошлашни эълон қилади	1.1. Ўқув топшириқларини баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари билан танишадилар. Вазифани бажарадилар.
3-босқич. Тақдимот (45 мин.)	3.1. Тақдимот ва гуруҳларда ишлаш натижаларини ўзаро баҳолашни ташкил этади. Жавобларни шарҳлайди, билимларни умумлаштиради, вазифани бажариш жараёнидаги асосий хулосаларга эътиборни қаратади	3.1. Тақдимот қилишади, қилишади, қўшимчалар баҳолашади
4-босқич. Якуний (10 мин.)	4.1. Машғулотга якун ясайди фаол иштирок этган талабаларни рағбатлантиради. 4.2. Мустақил иш учун вазифа беради (6-илова)	4.1. Тинглайдилар, аниқлаштирадилар. 4.2. Мустақил иш учун вазифани ёзиб оладилар

Баҳолар мезони ва кўрсаткичлар жадвали.

Доклад килувчилар	Докладдаги маълумотнинг тўлиқлиги 60%	Ахборотнинг янгилиги 15%	Ахборотни тасвирлашда воситаларнинг ишлатилиши 15%	Регламент 10%	
1					
2					
3					
4					

Опонентлар	Докладга қилинган қўшимчалар 40%	Мунозарада қатнашганлиги 20%	Саволлар		Жами
			Миқдори	Сифати	
1					
2					
3					
4					

Мунозара қатнашчилари	Саволлар (0,1 ҳар бири учун)	Мақсадлилиги (0, 3)	Қўшимчалар (0,2 ҳар бири учун)	Жами
1				
2				
3				
4				

ЎҚУВ МАТЕРИАЛЛАРИ

Аввало, тарихий марказлар архитектура ёдгорликлари сон жихатидан кўп йиғилган жой ва жамоат марказлари ажратилади, ундан сўнг алоҳида жамоат гуруҳлари ёки маданий бинолар аниқланади, умумшаҳар маркази ташқарисида шаҳарни турли бўлимларида жойлашганлари ва охиргиси алоҳида жойлашган бинолар ва иншоотлар, тарихий ва бадиий қадриятларни намоён қилади. Шунинг ҳам назарда тутуш керакки, вақт ўтиши билан тарихий ва бадиий қадриятлар сақланаётган қурилишда қайта баҳолаш бўлади, бу эса шаҳар қурилишидан ривожланиши жараёнига таъсир кўрсатади.

Шаҳарни реконструкциясини тўғри йўналтириш ва тарихий мерос унсурларидан фойдаланиш унинг бадиий қадриятларига боғлиқ эмас, композицион-режасининг аҳамияти ҳам, уни замонавий шаҳар кўринишидан олади. Шаҳар қурилишининг йироқланиши янги режалаштириш усулларига ўтиш ва транспорт коммуникацияларнинг ташкил этилиши, оммавий индустриал қурилишлар архитектура ёдгорликларига ўз таъсирини кўрсатади. Замонавий қурилиш тармоғида кўп тарихий иншоотлар ўзини ролини ва шаклланиш қиёфасини оширади ёки йўқотадилар. Шаҳар кўринишида тез-тез янги қурилишлар доминант (улуғворлик) қилиб бошлашди, аммо сақланаётган тарихий бўлимлар режавий тузилишда парча бўлиб кўринади. Агар тарихий муҳит улуғворлик қилса, лекин янги қурилган бинолар чегараланган бўлса, бу ерда қоида бўйича фақатгина тарихий қисм кузатилади. Янгилик ва мажмуавий моҳият кўп функцияли объектларда умумшаҳар аҳамиятга эга, зич ўзаро ҳаракатдаги ер устки ва ер ости транспортлар кенг конструктив ечим жараёнида тадбиқ қилинади-булардан ҳаммаси шаҳар кўринишида ўхшаш иншоотларда таниқли ролни аниқлайди.

Агар ўтмиш композицион ўзаро ҳаракатдаги турли вақтдаги объектлар кўпинча бир-бирига ўхшашалиги олдиндан ечилган бўлса, ўлчами ва архитектура тилининг ягоналиги, ордер системасини турлича изоҳлаб берган, ҳозирги амалиётдаги усуллар ва архитектура шакллари қуриш воситалари ва шаҳарнинг режалаштириш тузилиши олдинги тадбиқ қилинганлардан фарқ қилади. Замонавий архитектура жамоат ва турар жой биноларида оддий шакллар билан қиёфаланади. Шундай аҳвол бўладики, ташкил топган тарихий контраст ва замонавий ягона композиция тушунчаси охиргача чиқади, ўсишни фикрлаб бўлмай қолади. Замонавий бинолар муҳандислик ва транспорт иншоотларини тарихий қурилишлар билан уйғунлаштириш қийин нафақат услублар турлилигида, балки уларнинг йирик ўлчамида. Йирик композициянинг бундай объектларга таъсири қоида бўйича доира чегарасидан чиқади, баъзида шаҳарнинг аҳамиятли бўлимига кенгаяди. Буни ҳисобга олган ҳолда ўзаро ҳаракатдаги кўхна ва янги қурилишларни олдиндан характери кўра билиш керак, шаҳарсозлик даражасида: шаҳар бутунлигида, шаҳар туманида, бино гуруҳининг яқин атрофда. Бу мураккаб масалани ечиш уйғун шаклланишининг амалиётдаги гувоҳи Москва, Ленинград, Таллин ва бошқа шаҳарлар. Бундан кам бўлмаган мураккаб

композиция кўхна ва яқин қурилишларнинг ўзаро ҳаракати йирик бўлим ичида ёки шаҳарлар туманида.

Тарихий ташкил топган муносабатларнинг сонли ўзгариши ва замонавий қурилишни баҳолаш, уларни композицион ўзаро ҳаракатини, кетма-кетликда жадвал орқали қуйидагини кўрсатиш мумкин:

- олдин кўп бўлмаган янги объектлари таққослаш тадбиқ этилади, бу эса шаклланимаган қурилиш кўринишини бузади. Ўзининг янгилиги билан улар атроф муҳитни контрастлайди;
- ундай кейин тарихий ва замонавий қурилиш муносабатини сонли тенглаштириш, композицияда ҳажмий-фазовий янги қурилиш йўналишини намоён этилиши;
- тамомлаш босқичида сақланаётган тарихий обидалар янгиланган муҳит билан контрастланади.

Янги талаблар, масаладан келиб чиққан ҳолда шаҳар замонавий ва перспектив ривожланигида олдинги шаҳар ривожланиши тажрибасини йўқ қилиб юбормаслиги керак. Оптимал ёндашиш шундан иборатки, агар сақланаётган ёдгорликлар замонавий заруриятга мослаштирилса эди шаҳардан туманларида тарихий қурилишлар миллий ўзлигини йўқотмасди. Тартибли ривожланган шаҳарлар, маданий меросга эга бўлганлари-булар турли даврлар маҳсулининг механик боғланиши эмас, булар бир хиллик асосида яратилган ўзаро ҳаракатдаги ёдгорликлар, тарихий ва бадиий қадриятларга эга бўлган замонавий ва лойиҳаланаётган объектлар билан боғлиқ. Сақланаётган ва янги объектлар уйғун бирикувчи шарт-композицион ўзаро боғлиқлигини аниқ англаш лозим.

Шаҳар бўлимларини қайта қуриш жараёнида, тарихий меъморий ёдгорликлар сақланаётган жойлар, кўримли фазовий муҳит билан шаклланиши зарур, замонавий талабларга жавоб бериши керак, бунда тарихий иншоотлар ва уларнинг гуруҳлари янги шаклланаётган қурилишини ажралмас бўлаги деб қаралиши керак. Мана шу белгилар орқали ўзгача ҳудудларда қайта қуриш тартибли ўрнатилади, бунда янги қурилишни аниқ ҳажми унинг баланлиги ва салмоғи аниқланади. Транспорт ҳаракати ва пиёдалар ўтиш йўлаклари олдиндан режалаштирилади, туманни қайта қуришда ландшафт ҳудудлар ҳам эъторга олинади. Меъморий ёдголиклар ва замонавий муҳитни яна уйғун боғлаш учун жойлар ажратилиб, қуриш нуқталари аниқланади, бу эса тарихий ташкил топган ва янги биноларни уланган жойларини уйғунлашишига ёрдам беради.

Маданий ёдгорликларни фойдаланишга қўшилиши тарихни замонга яқинлаштиради, ягоналиги ва чиройи билан. Ўтмиш замонавийликни олиб ҳозирги кунни боғлаб изоҳлаб берса шаҳар қиёфасида янги ифодали архитектура шакллари пайдо бўлади.